אַלע זוערק פון שלום-עליכם

מנחם-מענדעל

פּובליצירט „מאָרגן-פרייהייט" אויסגאַבע, ניו יאָרק, 1937

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

72

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

מנחם־מענדל

אינהאלט

צו דער צווייטער אויפלאגע . . . . . I—II

לאנדאן 9

פאריערלעך 43

מיליאנען 81

א בכבוד'ע פרנסה 155

עס פיעדעלט נישט 181

שלום־שלים־מזל 205

צו דער צווייטער אויפלאגע

מנחם־מענדעל איז נישט קיין העלר פון א ראַמאן, און איבער־הויפט נישט קיין אויסגעקלערטע פינגער. דאָס איז נעבאך א איד פון א גאַנץ יאָהר, מיט וועלכען דער פערפאסער איז פערזענלעך און נאָהענט בעקענט. ער איז דורכגענאַנגען מיט איהם א שטיק לעבען פון כמעט צוואַנציג יאָהר. בעגעגענט זיך אינ'ם יאָהר 1892 אויף דער אַדעסער „קלייניער בערזע", האָבען מיר נאָכדעם דורכ־נעמאַכט האַנד ביי האַנד אַלע שבעה מדורי גיהנם, אין יעהופּעץ אויף דער בערזע, „נעגאַנגען" מיט איהם קיין פּעטערבורג און קיין וואַרשא, אויסגעשטאַנען א סך קריזיסען, זיך נעוואָרפען מיט איהם פון איין פּרנסה אויף דער אַנדערער, און — אוי וועה! — נישט נעפּונען קיין גליק אין ערגיץ, נעמוזט סוף־כל־סוף טהון דאָס, וואָס אַלע אידען טהוען — עמיגרירען קיין אַמעריקא. דאָרט, זאָגט מען, מאַכען אידען ניט שלעכט... דאָס וועלען מיר זעהען פון זיינע שפּעטערינע בריעף פון אַמעריקא.

דערווייל, ביז עפּיס וואָס, האָב איך צענויפגעזאַמעלט אַלע זיינע בריעף, וואָס ער האָט אין פערלויף פון די אַכצעהן יאָהר נעשריבען אין פערשיעדענע צייטען, און נעדרוקט אין פערשיעדענע ערטער, צו זיין וויב שיינה־שיינדעל, ווי אויך די בריעף פון זיין וויב צו איהם, און נעמאַכט פון זיי א בוך, מע קאָן זאָגען, כמעט א בריע־פענשטעלער.

טאַקי א בריעפענשטעלער, איינגעטיילט אין זעכס בעזונדערע אָפּטיילונגען, און דערביי נעהאַט א מיין: א איד א סוחר, אז ער

II.

וועט וועלען שרייבען א בריף צו זיין ווייב, למשל, פון אדעס — זאל ער זוכען אינ'ם ערשטען בוך „לאנדאן". א שפעקולאנט אויף דער בערזע פון יקנה"ז, פון אקציעס וכדומה אזעלכע סחורות — וועט נעפינען א מוסטער אינ'ם צווייטען בוך „פאפיערלעך", אדער אינ'ם דריטען בוך „מילי־אנען". א איד א מעקלער, א שדכן, אדער איין אנעגט — לאז זוכען ווייטער. מיט איינעם וואורט — יעדער וועט זיך נעפינען זיינס. און אזוי ווי אידישע נעשעפטען זענען, ברוך השם, אומערום אלץ איינס, דאם הייסט, הויבען הויבען זיי זיך אן, דאכט זיך, נאנץ נישקשה'דיג, מיט אזוי פיעל בטחון און גלענצענדע האפענונגען, און אויסלאזען לאזען זיי זיך אוים, צום מיינסטען, מיט שלים־שלים־מזל, ווי ביי מיין מנחם־מענדלען, לכן בעראף מען לאנג ניט האראוועון ביי'ם צענויפשטעלען א בריף. מע קאן איהם נעמען גלייך, ווי ער שטעהט און גיהט. און טאמער וועט זיך נעפינען איינער פון טויזענד, וואם די נעשעפטען זיינע נעהען איהם דערווייל נוט, קאן ער זיכער זיין, אז ס'איז ניט אויף לאנג. אלץ, וואם איז נעבויעט אויף לופט און אויף ווינט, מוז סוף־כל־סוף פאלען. שטארק אננעלענט איז דאם ניט. דערפאר איז דאם אבער אמת, און דעם אמת האבען דאך אלע מענשען ליעב...

ביי'ם צענויפשטעלען די בריף צו דער צווייטער אויפלאגע, האב איך א סך בריוולעך שטארק פערקירצט און א סך בריוולעך נאר ארויסגעוואורפען. אנגעוואירען דערביי האבען נאר די זעצערס, וווייטער קיינער נישט. דער מחבר פון דעם בוך גיהט מיט דעם נאנג, אז א וועדק, וואם ס'איז קירצער, איז דאם אלץ בעסער. די וואם וועלען נעפינען, אז ס'איז נאך א ביסעל צו לאנג, קאנען זיכער זיין, אז, אם ירצה השם, ביי די ווייטעריגע אויפלאגען זאל דאם ווערען אלע מאל קירצער און קירצער, ביז עס וועט קומען צום רעכטען אידעאל: „צו ניט זאגען קומט דאם ניט"...

שלום־עליכם.

נעריוי (איטאליע). ערב הנוכה תר"ע.

לאנדאן

שדעסמר בעריע.

נעשריבען אין יאהר 1892.

לאָנדאָן
(אדעסער בערזע).

I.

מכתב־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעווסק.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין נאָר ניט אימשטאַנד דיר צו בעשרייבען די שטאָדט אדעס, ווי גרויס און שען זי איז, און די מענשען די היגע מיט זייערע גוטע כאראקטערען, און די גאַל־דענע געשעפטען, וואָס מע קאָן דאָ מאכען. שטעל דיר פאָר, איך געה מיר אַרוים מיט'ן שטעקעל אין ג ר ע צ ק אַריין, אזוי הייסט דאָ אין אדעס די גאַס, וואו אידען האנדלען, האָב איך צוואַנציג טויזענד געשעפטלעך: ווי איך ווייץ — איז ווייץ, קלייען — איז קלייען, וואָל — איז וואָל, מעהל, זאלץ, פערערען, ראָזינקעס, זעק, הערינג — הכלל, וואָס א מויל קאָן אויסרעדען געפינסט דו דאָ אין דעם אדעס. איך האָב לכתחילה אפילו אָננעשמעקט א צוויי־דריי גוטע געשעפטלעך, נאָר עס איז מיר אלץ ניט געווען צום האַרצען. האָב איך מיך אזוי לאַנג ארומנעדרעהט אין ג ר ע צ ק, ביז איך האָב מיך פאָרט צוגעשלאָגען צו עפּים רעכטס, היינו: איך האנדעל מיט „לאָנדאָן" און פערדיען דערביי נאָר נישקשה־דיג! מע חאפט

א מאל א כף־הא'ער, א מאל א פופציגער, און א מאל, אז עס נעראָט, א הונדערטער אויך. הכלל, דאָס „לאָנדאָן" איז אזא מסחר, וואָס מע קאָן דערביי גליקליך ווערען אין איין טאָג. אָט איז ניט לאַנג אַרויסגעקומען אַהער איינער, עפּיס א שמש, און האָט נעחאפּט אין איין שמע־ישראל דרייסיג טויזענד, און האָרכט זיי היינט אַלע־מען מיט'ן קאָטער. איך זאָג דיר, זונתי היקרה, ממש עס וואַלנערט זיך דאָ גאָלד אין די גאַסען! איך האָב, ברוך השם, קיין חרטה ניט, וואָס איך בין אַראָפּגעפאָהרען אַהער קיין אַדעס. וועסט דו דאָך פרענען: ווי קום איך קיין אַדעס, אז געפאָהרען בין איך נאָר קיין קעשענעוו? אַפּנים, אז ס'איז מיר בעשערט פון גאָט, איך זאָל פערדיענען גראָבע עטליכע קערבלעך! אָט וועסט דו הערען, ווי אזוי דער אויבערשטער פיהרט מיט א מענשען.

אז איך בין געקומען קיין קעשענעוו צום פּעטער מנשה אפּ־נעמען דאָס נדן, פרענט ער מיך: וואָס בעראַרף איך דאָס נדן? זאָג איך: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפען, וואָלט איך ניט קומען. זאָגט ער, אז קיין מזומן געלט האָט ער איצט ניט, ער קאָן מיר, זאָגט ער, געבען אַיין אָנווייזונג צו בראָצקי'ן קיין יעהופּעץ. זאָג איך: לאָז זיין קיין יעהופּעץ, אַבי נעלט. זאָגט ער: ער וויסט ניט, צי אין יעהופּעץ איז איצטער דאָ נעלט. ער קאָן מיר נעבען, זאָגט ער, אַיין אָנווייזונג צו באַכראַכ'ען קיין ווארשא. זאָג איך: לאָז זיין קיין ווארשא, אַבי נעלט. זאָגט ער: וואָס טויג דיר ווארשא? ווארשא איז ווייט. אויב איך וויל, קאָן ער מיר נעבען, זאָגט ער, אַיין אָנווייזונג צו באַרבאַש'ען קיין אַדעס. זאָג איך: לאָז זיין אַדעס, אַבי נעלט. זאָגט ער מיר נאָך א מאל: אויף וואָס דאַרפסט דו אזוי נעלט? זאָג איך איהם: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפען, וואָלט איך ניט קומען. בקיצור, ער דרעהט זיך אהין־אַהער, עס האָט איהם אַבער נעהאָלפען, ווי א טוירסען באַנקעס; איך, אז איך זאָג נעלט איז נעלט! נעחט ער און נעמט ארויס צוויי וועכסלעך צו ת"ק קערבלעך אויף סך־הכל פינף חדשים, און אויף שי"ן קערבלעך גיט ער מיר אַיין אָנווייזונג צו

בארבאש'ען קיין אָרעם, און דאָס איבעריגע גיט ער מיר מזומן, — וועט מיר זיין, זאָגט ער, צו־שטייער אויף דער הוצאה. און מחמת איך האָב קיין צייט נים, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינים אנדערע בריף וועל איך דיר אָרויסשרייבען אלסדינג באריכות. זי נעזונד און לאָז נריסען שווער און שוויעגער און די קינדערלעך זאָלען לעבען, איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז איך בין נעקומען מיט דער אָנווייזונג צו בארבאש'ען, זאָגט מען מיר, אז די אָנווייזונג איז נאָרניט קיין אָנווייזונג. וואָס דען איז דאָס? ס'איז א סוכה־שער! לאָז פריהער אָנקומען, זאָגען זיי, פון אייער פעטער מנשה דער וואָגאָן וויין, און לאָז מען אָפאָרשט די וויין פערקויפען, וועט מען אייך דעמאָלט נעבען נעלד. א שענע מעשה, נאָר א קורצע! האָב איך באלד אוועקגעשריבען קיין קעשענעוו איין אָטקריטקע, און האָב איהם נעשריבען, אז טאָמער שיקט ער ניט אָרוים תיכף ומיד די וויין, וועל איך איהם קלאָפען א דעפעש. בקיצור, א שרייב אהער, א שרייב אהין — איך בין אָרומגענאָנגען אין איינע יסורים. און ערשט נעכטען איז מיר אָנגעקומען פון קעשענעוו א מזומן'ער הונ־דערטער און אויף רי"ש קערבלעך א וועכסלע. אצינד פערשטעהסט דו שוין, פאר וואָס איך האָב דיר די נאָנצע צייט ניט געשריבען? איך האָב נערעכענט, אז די שי"ן קערבלעך זענען לעזאזל. דערפון זעהסט מען אָרוים, אז א מענש טאָר ניט איבערטראָכטען אויפ'ן ערנסטען. ס'איז דאָ א נאָט אויף דער וועלט, וואָס פיהרט אוים. איך האָב דאָס נאָנצע ביסעל מזומן'ס אריינגעבראָקט אין „לאָנדאָן" אריין, איינגעהאָנדעלט א רעמעל סחורה, „האָסלעך" און „בעסלעך", און דאָנקען השם יתברך — מע זאָגט, אז ס'איז שוין דאָ ריוח!

ת נ "ל.

II.

שיינהיישיינדעל פון כחריליעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז עס האָט זיך מיר וויעדער אָנגערופען די אמאָלעדינע ספאזמע, אויף דיין פעטער מנשה נעזאָגט נעווארען, וואָס האָט דיר נעמאכט אזא שענעם מחק פון די פופ־צעהנהונדערט קרעפלעך נדן, אזא יאָהר, אזא מזל! ווי זאָגט די מאמע מיינע זאָל לעבען: „געשיקט דורך דער קאץ שלח־מנות"... וועכסעלעך וואָלט איך ביי איהם נעמען! קרענק וואָלט איך ביי איהם נעמען! קדחת אויף פינף חדשים! הערסט דו, הלוואי איך זאָל לינען זאָגען, נאָר כ׳האָב מורא, דו וועסט די איבערינע קערב־לעך נישט אָנקוקען, ווי דו קוקסט ניט אָן די אויהערען דיינע, וואָס דו האָסט זיי פערטראָגען אזש אהין קיין ארעם. דיין גליק, וואָס די מאמע ווייסט ניט פון קיין וועכסעלעך; עס וואָלט זיך געטהאָן חושך! און דאָס, מענדעל, וואָס דו שרייבסט, אז דו פערדיענסט דאנקען נאָט, נעלה, איז ביי אונז אלעמען אוודאי זעהר אָנגעלעגט. נאָר וואָס דען? האָב דיר אכציג שווארצע יאָהר, מיינע שונאים, אז דו שרייבסט שוין יא, שרייב זשע ווי א מענש! פאָר וואָס זאָלסט דו ניט ארויסשרייבען אקוראט, וואָס איז דאָס פאָר א מין סחורה אָט דאָס, וואָס דו האנדעלסט מיט דעם? ווי טייער לייזט מען דאָס איין ארשין? צי אפשר פערקויפט זיך עס אויף דער

וואָג? פרעג מיך בחרם וואָס דאָס איז, און מיט וואָס מע עסט דאָס! היינט פערשטעה איך ניט, דו זאָגסט, אז אָט האָסט דו אייגנעקויפט סחורה, און אָט איז שוין דאָ ריוח. וואָס איז דאָס פאר א מין סחורה, וואָס וואָכסט ביי דיר אזוי גע'שמעיה'דינ? „פעטשעריצעס, זאָגט די מאַמע, בעראַרפען אויך א רענען!"... און אז ס'איז דאָ ריוח, פאר וואָס פערקויפסט דו ניט? אויף וואָס וואַרטסט דו? אויף א יקרות? און פאר וואָס שרייבסט דו ניט, וואו דו שטעהסט איין און וואָס עסט דו? עפּים גלייך, ווי איך וואָלט דיר זיין א פרעמדע, ניט קיין ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר, נאָר עפּים א פּאָליובאָוויצע, להבדיל, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „אז א קוה געהט אוועק אין טשערעדע, פערגעסט זי דעם זיי־געזונד". מיר דאַכט, דו זאָלסט מיך וועלען פּאָלגען, וואָלסט דו געזעהען אויסהאַנדלען זיך וואָס גיכער און קומען בעסער אהיים מיט'ן ביסעל מזומנ'ס, וועסט דו דיר געפינען שענערע געשעפטען, ווי אָט דאָס דאָזיגע... איך זאָל אזוי וויסען פון קרחת, ווי איך וויים ווי מע רופט עס! און זיי נעזונד, ווי עס ווינשט דיר פון טיפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

III.

מנחם־מענדל פון צדעם צו זיין ווייב שיינה־שיינדל איז כתריל'עווסק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס איז מיר קיין חידוש ניט, וואָס דו פערשטעהסט ניט דעם שכל פון „לאַנדאַן", וואָרום אז ווי באַלד אידען סוחרים, אידען מיט בערה, וווייסען ניט וואַר עס האָט זיי געשלייערט, היינט לא כל־שכן א אידינע! על כן וועל איך דיר קלאָר מאַכען, זאָלסט פערשטעהן דאָס געשעפט אקוראַט. הנה זיי וויסען, אז דאָס „לאַנדאַן" נופא איז אַיין איידעלע מאַטעריע. פערקויפען פערקויפט זיך עס אויפ'ן וואָרט, און זעהן זעהט מען דאָס ניט. אלע מינוט בייט זיך עס: אט איז דאָס טייער, אט איז דאָס וואָלוועל. אט איז „האָס", אט איז „בעס", דאָס הייסט, דאָס קערבעל דארט אין בערלין אדער עס הויבט זיך, אדער עס פאלט, עס וועגדט זיך אין בערלין; ווי אזוי בערלין זאגט, אזוי איז דאָס. עס לויפען די קורסען אויף און אף משוגענערווייז, עס פליהען דעפעשען אהין און צוריק, און אידען לויפען ארום ווי אויף א יריד, מאכען געשעפטען און ווערען גליקליך, און איך אויך בתוכם. עס איז א טומעל, א בהלה, מע קאָן דאָ פערדולט ווערען. אָט, למשל, האָב איך נעכטען נעמאכט א „סטאלאוש", מיך נעקאָסט א פופציגער, איז ער היינט אין דער פריה, פונקט זייגער צוועלף, אויסגעי־

רונען געוואָרען. נאָר דו ווייסט דאָך ניט מסתמא, וואָס הייסט „מא־כען א סטאלאוש", — בעדאַרף מען דיר געבען צו פערשטעהן. למשל, מע גיט אוועק א פופציגער פאר א טאָג, און יענער „שטעלט א קורס", קאָנסט דו דיר מאכען פונ'ם „סטאלאוש" „צוויי זייטען", היינו: צוויי „בעסטן", אדער צוויי „האָסטן", אדער נאָר בלייבען שטעהן און פערקויפען יענעם א „בלינדערעכט" ביז נאָך „שלום" („שלום" הייסט ביי אונז אין אדעם פאר־נאכט, ווי ביי אייך בין מנחה למעריב). איז ווי באלד דער קורס „שטעהט אפ", איז כפרה דער גאנצער פופציגער — הייסט דאָס נעמאכט א „סטאלאוש". זאלסט אבער נאָר קיין יסורים ניט האבען, זוגתי היקרה! דער־לענען א פופציגער איז דאָ פון די קלייניגקייטען. השם יתברך וועט העלפען, עס וועט „אוועקגעהן די רעכטע זייט", וועל איך, אם ירצה השם, פערדיענען נעלד, און א סך! און וואָס דו זאָגסט מכח דעם פעטער מנשה'ס וועכסעלער, האָסט דו א גרויסען טעות. דער נוטער יאָהר האָט איהם ניט נענומען, ער איז נאָך א שענער בטוח! לאָם איך נאָר וועלען אראָפגעבען א „סקידקעלע", קאָן איך זיי פערצו־קערען. נאָר איך וויל נישט. איך זאָל דאָרפען געלד, האָב איך נענוג: איך קאָן פערהאַנדלען א פאָר „האָסלעך", אדער א פאָר „בעסלעך". נאָר איך בין קיין בעלן ניט דערוויף. איך קאָן בע־שטעהן בעסער צו קויפען נאָך א „סטאלאוש". וואָס מעהר „סטא־לאוושען" איז אלץ בעסער. אז מע לעגט זיך שלאָפען מיט א „סטא־לאוש", שלאָפט זיך גאָר אנדערש! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען ברירה וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט מיך, וואו איך שטעה איין און וואָס איך עס, שרייב איך דיר, זוגתי היקרה, איך ווייס

אליין ניט אויף וואָס פּאַר אַ וועלט איך בין. די שטאָדט אַדעס איז אונגעהייער גרויס, און אלסדינג קאָסט דאָ טייער, און די הייזער זענען דאָ הויך ביז'ן היסעל, מע דאַרף קלעטערען אויף אייזערנע טרעפּ אַ האלבע שעה, ביז מע קומט אהיים, אוש אונטער'ן הימעל, און אַ פענסטערעל איז אַ קליינס, ווי אין אַ טורמע. איך בין זיך מחיה, אז ס'וועלד טאָג און איך קאָן מיך אַרויסחאפּען פון דער טורמע אהין אין גרעצק אריין, און דאָרטען טאָקי עס איך שטעהענדיג, דאָס הייסט, מע חאפּט איבער וואָס גאָט גיט, וואָרום וואַר האָט צייט זיך אוועקצוצען עסען, אז מע דאַרף אלע מינוט נעווואָהר ווערען די קורסען פון בערלין? דערפאַר איז דאָ פרוכטען בזיל הזול. וויינטרויבען עסט מען דאָ נישט ווי ביי אייך אין כתריל־עווקע ראש השנה אויף שהחיינו, — דאָ עסט מען וויינ־טרויבען אלע טאָג, און אין מיטען נאָס, מע שעמט זיך נאָר ניט.

הנ"ל.

IV.

שיינהשיינדעל פון כתריעווקע צו איהר מאז מנחם־מענדעל איז אדעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיך אנגעקוקט מאקי נאָר ווי א משוגענעם! לאָם איך אזוי ווייסען, אויף א פולער וואָך ניט אויסגערעדט זאָל זיין, פון דער שטאָדט אדעם, ווי איך הויב אפילו אן צו ווייסען, וואָס דו פלאָפעלסט מיר אין דעם בריעף „העם" און „באָם" און „דעלעושאנס", דער שווארצער יאָהר וויסט אייך דאָרטען! עס פליהען ביי דיר פופציגערם, ווי האלעשקעם, עפים איז ביי דיר דאָרטען נעלט — שמעלט, הפקר ציבעלעם! אוודאי קאָן מען געהן אין גאָלד ביי אזעלכע פרנסות! איך פער־שטעה ניט, חאָטש נעם מיר אראָפ דעם קאָפ, וואָס איז דאָס פאר א מין סחורה, וואָס מע זעהט זי ניט? א קאַץ אין א זאק!?... הערסט דו, מענדעל? מיר געפעלט דאָס ניט. איך בין ביי מיין מאטען נישט געפרובט געווארען צו אזעלכע לופטיגע פרנסות, לאָז מיך גאָט היטען אויף ווייטער אויך. ווי זאגט די מאמע זאָל לעבען: „פון לופט האָפט מען א פערקיהלונג"... דו שרייבסט: „אז מע לעגט זיך שלאָפען מיט א דעלעושאנס, שלאָפט זיך גאָר בעסער"... וועל לעגט זיך עס שלאָפען מיט א דעלעושאנס? עפים מאָדנע דבורים, מערקיש לשון! און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו קאָנסט פערצו־קערען דעם פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, איז מאָמער וועל איך אין

דעם נ י ט גלויבען, וועל איך אויך ניט זיין קיין אפיקורס'טע, ווי די מאמע זאגט: „גלויב נישט ביז דו צעהלסט ניט איבער"... וויסט דו וואס, מענדעל? פאלג מיך, א ווייב, טהו א שפיי אויף דעם ארעם, און קום בעסער צו פאהרען אהיים, קיין כתריעלעווקע. פופצעהנהונדערט קערבלעך האסט דו, א דירה גיט אונז דער טאטע זאל לעבען, קלייטען פערדינגען זיך, היינט וואס פעהלט דיר נאך? צו וואס בעדארף איך ליגען ביי יענעם אין מויל, און שונאים זאלען מומלען, אז דו האסט זיך אוועקגעלאזט קיין ארעם און מיך האסט דו אוועקגעווארפען, ניט דערלעבען זאלסט דו דאס! דערווייל מעג נאך דיין ארעם זיין די כפרה פאר אונזער כתריעלעווקע מיט אלע דיינע הויבע מויערען מיט די אייזערנע טרעפ, וואס מע דארף זיך דראפען אויף זיי משוגענערווייז! טאקי כדאי צולויעב דעם זיך קאלי מאכען דעם מאגען, — וואס איז? ס'איז א זול אויף ווייטרויבען! ווייטרויבען דארף מען פרעסען, פלוימען איז ביטער? ס'איז ביי אונז היינט א גערעט אויף פלוימען, א גילדען איין עמער! נאר עס געהט דיר שטארק אן וואס ביי אונז אין דער היים טהוט זיך. דו פרעגסט אפילו ניט אויף די קינדער, וואס זיי מאכען. האסט שוין גאר פערגעסען, אז דו ביזט א טאטע פון דריי קינדערלעך זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „דאלי אטשע, דאלי סערדצע"... אזא מכה זאל זיך דיר זעצען, ווי זי איז געוועכט! דערווייל בלייב געזונד און פיעל גליקליך, ווי עם ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

V.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריל־עווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס נעהט אַצינד א מוראַדיגער „בעס", האָב איך מיך אַנגעקויפט מיט „לאַנדאָן" ווי א פויק, און איך האָב מיך בעוואָהרענט מיט זיעבעצעהן „בעסען" און מיט אכט „סטאַלאָשען". היינט בעראַרף איך אָפּנעמען „דיפערענצען" עט־ליכע הונדערט קערבלעך, וועל איך, אם ירצה השם, ווייטער מאכען „בעסען". זאָלסט אַנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אזוי עס ווערען דאָ נעמאכט געשעפטען אויפ'ן וואָרט, וואָלסט דו פערשטאַנען, וואָם הייסט אדעס; א שאקל מיט'ן קאָפּ איז דאָ פונקט ווי געמאכט א קאַנטראַקט. איך גענה מיר ארוים אין ג ר ע צ ק, קום אריין אין א „קאַפּיי", זעץ מיך אַניידער ביי א טישעל און שאָף מיר א גלעזעל טיי, צי קאווע, צי עפּים אַנדערש; קומט צו גענהן איין מעקלער, דער אַנדערער, דער דריטער; מע דאַרף נישט האָבען נישט קיין קאַנטראַקט, נישט קיין קוויטעל, קיין איינגעטונקענע פּען אפילו! יעדער מעקלער האָט ביי זיך א ביכעלע מיט א שטיפטעל, נעמט ער ארוים דאָם ביכעלע און פערשרייבט, אז איך האָב ביי איהם צוויי „בעסען", און איך נעם ארוים און צאָהל איהם אָפּ די עטליכע קערבלעך — מחיה! און שפעטער מיט א פּאָר שעה, אז גאָט הייסט, מע וועדר געוואָהר דאָם „טאקסירעבץ" פון בערלין, קומט צו לויפען

טאקי דער אייגענער מעקלער און ניט שוין א פינפאונצוואנציגער פון אויבען, און נאך שפעטער, אז מע ווייסט שוין „אנפאנג" אויך, שטופט ער א פופציגער, און אז גאט וויל צו „שלום", וואכסט אן א גאנצער הונדערטער, און א מאל קאן געמאהלט זיין, אז טאקי צוויי הונדערט, און א מאל דריי הונדערט אויך, פאר וואס ניט? דערויף איז דאך עס א בערזע! א בערזע איז א שפיעל, א גליק־זאך. און וואס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט נישט אינ׳ם פעטער מנשה׳ס וועכסעלער, קאן איך דיר אנזאגען א בשורה, אז איך האב זיי שוין פערצוקערט. א סימן האסט דו: וואו האב איך גענומען געלד אויף אזוי פיעל „בעסטן" מיט אזוי פיעל „סטאלאזשען"? „סטאלאזשען" איז ניט, ווי דו רופט עס אן, „דעלעזשאנסען". דעלעזשאנסען איז דאס, וואס מע פאהרט אויף דעם קיין ראדאמישל און קיין זשיטאמיר, און „סטאלאזש" איז א שטיקעל פאפיער, וואס יענער שרייבט אן און חתמ׳עט זיך אונטער, אז ס׳וועט קומען „אולטימא", דאס הייסט סוף חודש, איז ער מחויב אזוי פיעל און אזוי פיעל פונטען צו דעם און דעם קורס דיר געבען און ביי דיר נעמען. די ברירה, הייסט עס, איז ביי דיר, וואס דו ווילסט — דאס טהוסט דו: ווילסט דו, ג י ס ט דו, ווילסט דו, נ ע מ ס ט דו. היינט פערשטעהסט דו שוין דעם שכל פון „סטאלאזש"? וועז גאט העלפט רעכטע „ווארי־אציעס" אויף „לאנדאן", און מע טהוט, למשל, א שמועס אויף די בלעטער מכת מלחמה, פאלט דאס רוסישע קעריבעל אראפ אין דער ערד ארײן, און דאס „לאנדאן" טהוט זיך מיט א מאל א רוק, אז מע דערקענט נישט דעם פלאץ. אט האט מען נעשמועסט יענע וואך פון דער איינגעלשער מלכה, אז זי איז עפים נישט אין בעסטען געזונד, איז באלד געפאלען דאס רוסישע קעריבעל, און „סטאלאזשען" האבען זיך געגעבען א הויב־אויף העכער הייזער! איצט שרייבען די נאזעטען, אז ס׳איז איהר בעסער, האט זיך דאס רוסישע קעריבעל אויפגעהויבען, און מע קאן שוין קויפען „סטאלאזשען" וויפיעל מע וויל. הכלל, זאלסט נאר ניט זארגען, זונתי היקרה, עס וועט, אם ירצה השם, זיין אלסדינג, ווי מע זאגט ביי

אונז אין ארעם, „אין בעסטען ארדענונג"! און מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אין די שפעטעריגע בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלס־דינג באריכות. לעת־עתה זאל גאט נעבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און לאז גריסען די קינדערלעך זאלען לעבען און אלעמען נאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. ביי אונז אין ארעם זענען די היצען אזוי גרויס, אז מע וועלד פערברענט, און ביי נאכט וועלד מען צעגאנגען, אזוי ווי וואכם. דעריבער אז סע קומט פאר־נאכט, וועלד די שטאדט פוסט. דער עולם צעפאהרט זיך אויף די פאנטאנען, אויפ'ן גרויסען פאנטאן, אדער אויפ'ן קליינעם פאנטאן, אדער נאר אויפ'ן „לאנד־זשאראן". דארטען קריגסט דו וואס דו ווילסט, וואס דיין הארץ גלוסט, און קאנסט זיך באדען אין ים, און קאנסט הערען מוזיק, און דוקא אומזיסט, אהן א גראשען געלד!

ה"נ.

VI.

שיינה־שיינדל פון כתריל־עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב שוין וויעדער צו טהון מיט די צייהן, אויף דיינע אדעסער „דראנזשיקעס" נעזאגט נעווארען. איך דארף זיך רייסען דא אויף די צייהן און מוטשען מיט די קינדער זיינע, און ער — גארנים, לעבט זיך אפ, ווי גאט אין אדעס, פאהרט ארום רייטענדיג אויף „דראנזשיקעס", באדט זיך אין „קאראטקי וויק" און כלי־זמר שפיעלען איהם צו. ווען פעהלט איהם, אשטייגער? ווי זאגט די מאמע: „רייטענדיג וואלט ער געפאהרען ביי מיר אויף א בעזעם, ניט אויף קיין דראנזשי־קעס!"... ממה נפשך, ביזט דו א סוחר און האנדעלסט מיט דער שענער סחורה דארטען, וואס מע רופט זי „לאנדאן", טא האב אין זינען מסחר, ניט די איינגעלשע מלכה. האב בעסער אין זינען דיין ווייב, האסט א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאהר מיט קינ־דערלער דריי, זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „האב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און וואס דו שרייבסט מיר פון דיינע גליקען, זאג איך דיר דעם אמת, עס דרעהט זיך מיר אוש דער קאפ! עס גלויבט זיך מיר עפים ניט, חאטש קוילע מיך, אז אט אזוי פליהען דאס הונדערטערס גלייך אין די הענד אריין! וואס איז דאס פאר א מין כשוף דארטען, א פערבלענדעניש, צי

וואס? זעה נאר, אז פון די אלע גדולות זאלסט דו חלילה דאס נדן־נעלר נישט אנריהרען, וואהרום טאמער וועדר געמינערט א גרא־שען פונ׳ם נדן, וועט דיר דעמאלט מעהר נישט אפגעהן פון דער מאמע זאל לעבען!... ער זאל זיך עס אפילו דערמאנען, מיר דאכט, דו וויסט נאנץ גוט, אז איך בעראהף האבען א זיידען מענטעלע ווי אין לעבען אריין, און וואלענס אויף א קלייד, און א צוויי שטיקלעך מארזועוו׳ס זאנע. א מינדסטע נארישקייט בעראהף איך איהם אנזאנען, אליין וויסט ער נעבאך ניט, דער מוח איז איהם אויסגעדארט געוואהרען, ווי די מאמע זאנט: „וואר סע שטויסט זיך ניט אליין, דעם גיט מען אין זייט אריין"... ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדל איז כתריל'עווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך האלט שוין ווייט, היינו, איך האָב מיך גוט אריינגעהאפט אין „בעס" אריין און געה שוין אצינד מיט „פעסט־לאָנדאָן", דאָס הייסט, איך טהו שוין א געב אדער א נעם מיט א מאל צעהן טויזענד פונט, צוואנציג טויזענד פונט, נא־טירליך, מיט א „דעפּא". איך האָב שוין גרויס קענטשאפט אין די קאנטאָרען, און עס קאמפּענירט מיר שוין זיצען ביי פ א נ ק א נ י ' ן אין דער קאפּיי גלייך מיט אלע גרויסע שפּענגלאנטען ביי ווייסע טישלעך פון מירמעלשטיין, און היים זיך געבען א פּאָרציע מא־ראָשענע, מחמת ביי אונז אין אדעס איז א מנהג, ווי באלד מע זעצט זיך נאָר אנידער, אזוי קומט צו א מענש מיט א פראָק און ה י י ס ט, מע זאל ה י י ס ע ן געבען מאראָשענע. קאָן מען ניט זיין קיין דבר־אחר און מע מוז הייסען געבען; און אז מע עסט אויף די פּאָרציע מאראָשענע, ה י י ס ט ער, מע זאל ה י י ס ע ן געבען נאָך א פּאָרציע, און אז ניט, טאָר מען ניט זיצען און מע בעראָרף זיך ארומדרעהען אויף דער גאס, איז עפּעס ניט שען פּאר א שפּע־נעלאנט, און אנב שטעהט דארט א גאראדאוואי און לאקערט, מע זאל זיך ניט ארומדרעהען אויף דער גאס... איידען בעראַרפען דאָך אבער זיך יא ארומדרעהען, קליגען זיי זיך מיט איהם, נארען איהם

אפֿ. אנטלויפען, בעהאלטען זיך אויס ווי וויט מענליך, און אז ער האפֿט איינעם, טראָגט ער איהם אפֿ, ווי איין אבן־טוב, גלייך אין אוטשאסטאק ארויף, ווי איינער רעדט: „אט האָב איך אייך געבראכט א אידען"... און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט ניט אין גרויסע „וואריאציעס" מיט „דיפערענצען", איז א סימן, אז דו ביזט שוואך אין פאָליטיקע. אט, למשל, זיצט איינער ביי אונז אין קאפיי, ביי פאנקאני'ן, רופט מען איהם „נאמבעטע", טאָג ווי נאכט רעדט ער פון פאָליטיקע און נאָר פון פאָליטיקע! ער בעווייזט אוים מיט טויזענד ראיות, אז סע שמעקט מיט מלחמה. ער הערט, זאָגט ער, אלע נאכט הארמאטען שיסען — ניט דאָ, דאָרטען, ביי די פראנצויזען. די פראנצויזען, זאָגט ער, וועלען נישט פערגעסען אט דעם ביסמארק'ען ווייל זיי וועלען לעבען! עס מוז, עס מוז, זאָגט ער, ארויסשפרינגען אין גיכען א מלחמה, עס קאָן נאָר אנדערש ניט זיין! האָרכען נאמבעטע'ן דרש'ענען, בעדארף מען פערקויפען וואָס מע האָט, די קאפאָטע אויסטהון און קויפען „סטאלאזשען" און „בעסען", „בעסען" — אָהן א שיעור „בעסען"! און וואָס דו שרייבסט מיר מכח א מענטעלע, אז איך זאָל דיר קויפען, האָב איך פון דיינעטוועגען, זוגתי היקרה, בעסער אויסגעקוקט א שענערע זאך, דהיינו: א זייגערל א גילדענם מיט א מענדעליאָן און מיט א גילדען קייטעל מיט א בראָש, און בראנזעליעטען האָב איך געזוהען אין פענסטער, טאקי ניט וויט פון פאנקאני'ן — זאָג איך דיר: פרימא שבפרימא! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט עזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די שפע איז דאָ, קיין עין־הרע, גרויס און אידען זענען דאָ אזוי פערטהאָן אין פרנסה, אז מע פערגעסט פון

שבת און פון יום־טוב. פערשטעהט זיך, אז ביי מיר איז שבת — שבת. עס מעגען פאלען שטיינער פון׳ם הימעל, מוז איך מיך שבת דורכנעהן אין שוהל אריין. די אדעסער שוהל מעג מען נעהן אנ־קוקען. ערשטענס, רופט מען דאס „כאר־שוהל", מחמת אויבען נעהט זי מיט א קאלפעק, און קיין מזרח איז ניטא. אלע זיצען מיט׳ן פנים א ה י ן. און דער חזן (פיני היימט ער, שוין איין מאל א חזן!) נעהט דוקא נעגאלט די באָרד, נאָר עברי קען ער א ביסעל בעסער פון אייער אלטען דראנג משה־דוד! זאלסט זעהן, אז סע קומט צו „ברוך־שמיה־דמרא עלמא", נעמט ער איין א מיתה־משונה! זיין „מזמור־שיר־ליום־השבת" מעג מען האָרכען אויף בי־לעטען. אלע זינגערלעך שטעהען אויסגעשטעלט ארום איהם, אנ־געטהאן אין קליינע טליתים׳לעך — מחיה! ס׳זאל זיין צוויי מאל אין וואך שבת, וואלט איך צוויי מאל אין וואך נעגאנגען הערען פיני׳ן דאוונען. איך פערשטעה ניט די היגע אידען, פאר וואס זיי נעהען ניט דאוונען. און אפילו די, וואס נעהען דאוונען, דאוונען אויך ניט; זיי זיצען ווי די טאקען אין די צילינדערס, מיט די פעטע אויסגעפאשעטע פנימ׳ער, מיט די קליינע טליתים׳לעך, און — שא! מאמער ווילּ א איד א דאוון טהון א ביסעל העכער, קומט־צו איהם דער שמש מיט די קנעפּ, און זאגט, ס׳זאל זיין שטיל. — מאדנע אידען אין דעם אדעם!

ש נ"ל.

VIII.

שיינהשיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך פער־שטעה ניט, וואס איז די גדולה, וואס מע דארף זיצען ביי פראנ־קאניין, ברענען זאל זי, ביי מירמעלשטיינערנע טישלעך און פרעסען פון אין דערפריה ביז אויף דער נאכט דער רוח ווייסט וואס? אבי אויסברענגען נעלד? און וואס איז דאס פאר א משוגענער דארטען ביי אייך אין אדעס, וואס סע חלומ'ט זיך איהם, אז מע שיסט, געשאסען זאל ער ווערען פון גאט? מלחמות גלוסט זיך איהם! ווי זאגט די מאמע: „יענעמס בלוט איז ביי איהם וואסער"... גיל־דענע זייגערלעך מיט בראנזעליעטען האסט דו דערזעהן אין די פענסטער אין אדעס? א גדולה אויף דער באבע! וואס טויגען מיר דיינע מתנות, מענדעל, וואס דו זעהסט זיי דורכ'ן פענסטער? ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „קרעפלעך אין חלום איז ניט קיין קרעפלעך, נאר א חלום"... דו חאפ זיך ארויין בעסער אין א קלייט ארויין און קויף מיר א שטיקעל ווענבעל אויף וועש, און מאדעפאלאן אויף ציכלעך, און א פאר בייענע קאלדעס, און א ביסעל זילבער אין שטוב ארויין, און עפיס נאך. מאהל דיר, אז לויט־זלא־ט ע בעדארף זיך שוין אקענען מיר בלאזען (אויפבלאזען זאל עם זי, ווי א פאחיר!). וואס איז? זי טראגט א האלז פערעל, זאל עם

איהר טאקי נאָר פערשטעהרט ווערען! זי האָט דאָס א דאָלי ביי איהר מאן! לייט האָבען גליק צו אלסדינג; נאָר איך איינע בין עפּיס אין אזא פינסטערער, וויסטער שעה געבאָרען געוואָרען, אז א מינדסטע זאך בעראַרף איך איהם דערמאָנען! לאָז זיך דיר דאכ־ טען, עלעהיי דו האָסט געקויפט נאָך א „העס" מיט נאָך א „באָס" מיט נאָך א דער שוואַרץ יאָהר וויסט אייך דאָרט, ווי דו רופסט עס אָן. איך זאָג איהם: פערקויף דאָס, וואָס דו האָסט, און צעהל נעלד, נעהט ער און קויפט נאָך! וואָס האָסט דו מורא? וועסט ניט קריגען די סחורה נאכדעם? איך זעה שוין ארויס, וואָס דאָס איז פאר מסחרים און וואָס דאָס איז פאר א שטאָרט אדעם, אז שבת איז קיין שבת ניט און יום־טוב איז קיין יום־טוב ניט, און דער חזן איז מיט א געגאָלטער מאָרדע, מיינע וועהטיגען אויף זיין קאָפּ! מיר דאכט, אז פון אזא שטאָרט און פון אזעלכע מענשען דארף מען לויפען, ווי פון איין עפוש, צום סוף ליגט ער דאָרט און ווי־ל ניט ארויסקריכען, ווי זאָגט די מאמע: „דער וואָרעם ליגט אין חריין און מיינט, אז ס'איז גאָר קיין זיסערם נישטאָ"... לכן שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט זיך גוט בערעכענען וואָס דו טהוסט און אויפהערען הוליען אין דעם זיסען אדעם, ס'זאָל אויף דעם קו־ מען א שרפה, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

יא! זאָג נאָר, מענדעל, ווער איז אָט די „פראַנקאַני", וואָס דו שרייבסט מיר אלץ, אז איהר זיצט דאָרטען טאָג ווי נאכט? ס'איז איין „ער", צי א „זי"?...

IX.

מנחם־מענדל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריעלעווקע.

לוונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרבען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס שמעקט שוין מיט גראָבע טויזענדער! אז נאָט וועט העלפען און דאָס „אולטימא" וועט אָפּ־לויפען גלאַט, וועל איך מאַכען א הויפט־טרעפער. איך וועל איינ־קאַסירען מיינע אלע „ריפערענצען" און וועל זיך דורכפאָהרען אהיים און וועל דיך, אם ירצה השם, אַרויסנעמען אהער, קיין אדעס. א דירה וועלען מיר דינגען אויף דער „רישעליי", איינקויפען שען מעבעל און וועלען לעבען, ווי מע לעבט דאָ ביי אונז אין אדעס. דערווייל האָב איך צו טהון, ניט פאַר דיר געדאַכט, מיט'ן מאַנען; אפנים, דאָס מאַראָזשענע האָט מיר פערשאדט... אז איך קום צו פאַנקאַני'ן, עס איך שוין ניט קיין מאַראָזשענע. וואָס דען? איך היים מיר נעבען אזא נעטראַנק, וואָס מע ציהט דאָס דורך א שטרוי; ס'איז אי זים, אי ביטערליך, אזוי ווי א מין סאלץ מיט לאקריץ, און מע קאָן דאָס מאהר ניט פערדייען ווי צוויי, העכס־טענס — דריי גלעזער. מוז מען זיך די איבעריגע צייט אַרומדרעהען אויף דער גאַס און האָבען צו טהון מיט'ן גאַראַוואַי, און דאָס איז זעהר נישט אנגענעהם! ער קוקט שוין אויף מיר פון א צייט, נאָר מיט חסד, גאָט האָט מיך ביז אהער אויסגעפיהרט, איך אנטלויף פון איהם אלע מאָל און בעהאלט זיך אויס. וואָס טהוט דען ניט א איד

צוליעב פרנסה? דער אויבערשטער זאל העלפען, אז די „ראלי־זאציע" זאל אפלויפען בשלום, וועל איך דיר, אם ירצה השם, אלס־דינג קויפען בכפל־כפלים, א סך מעהר ווי דו קאנסט זיך נאר פאר־שטעלען. און וואם דו זאנסט, אז דער גאמבעטע איז א משוגענער, האסט דו א טעות; ער איז נאר א ביסעל א „ספילשלעווער". נאט זאל היטען, עמיצער זאל איהם א זאג טהון אין פאליטיקע ניט אזוי, ווי ער ווייל! ער איז דעמאלט קאפאבל יענעם צעריסען אויף שטיקלעך! ער דרינגט, אז היינט־מארגען מוז עפים ארויסשפרינ־גען, און דאם, זאנט ער, וואם ס'איז איצטער מיט א מאל שטיל נעוואָרען, איז ערשט א בעווייז, זאנט ער, אויף מלחמה. „פאר א בורע איז תמיר, זאנט ער, שטיל"... איך האב נעכטען נעקאנט פער־קויפען עטליכע „בעסלעך" מיט א צווייי־דריי „סטאלאזשען" און פערדיענען שען נעלד, האט מיך גאמבעטע נישט דערלאזט. „איך וועל אייך, זאנט ער, דעם קאפ צעשלאגען, טאמער לאזט איהר ארוים אין אוא צייט א שטיקעל סחורה פון דער האנד!" עס געהט, זאט ער, א צייט, וואם א „סטאלאזש" פון א פופציגער וועט ווערטה זיין רי"ש קארבען, און שי"ן, און ת"ק, און טויזענד, און פאר וואם ניט קיין צוויי טויזענד?... עס זאל זיין ווי גאמבעטע זאגט, חאטש האלב ווי ער זאנט, — ווער איך נתעשר! איך האף, אז איך וועל, אם ירצה השם, תיכף נאך דער „ראליזאציע" זיך געבען א קעהר־איבער צוריק אויפ'ן „האס" און וועל אנהויבען קויפען קערבלעך און געבען „לאנדאן" אויף וואם די וועלט שטעהט! איך וועל זיי בעווייזען, וואם הייסט „לאנדאן" און וואם הייסט קערבלעך! און מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאם בקיצור. אם ירצה השם, אינר אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז נאט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואם דו פרעגסט זיך נאך אויף פאנקא־ני'ן (ניט ווי דו רופסט דאם אן „פראנקאני"), איז דאם ניט קיין

„ער" און ניט קיין „זי". ס'איז אזא קאפיי. וואָס מע טרינקט דאָרט קאוו‌ע און מע עסט מארָשענע און מע מאכט געשעפטען אויף „לאָנדאָן". לאָם איך דאָס פערמאָגען חאָטש האלב, וואָס דאָרט ווערד נעמאכט אין איין טאָג!

ה נ"ל.

X.

שיינהשיינרל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־שענדעל אין ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז די קינדער מאזלען אלע דריי, און איך שלאף נישט קיין נעכט, און ער טרינקט דארטען קובעבע מיט לאקריץ! וואס געהט איהם אפ, איך בעט אייך, קאפ־וועהטיג? ער האט זיך עס אביסעל צעהעצקעט! קיין ארעם וויל ער מיך ארויסנעמען! ער מיינט, אז ער וועט מיר זאגען אדעס, פליה איך באלד! הערסט דו, מענדעל, זאלסט דיר ארויסשלאגען פון קאפ, מענדעל, וועסט מיך אהינצו ניט פערנארען. זיי רוהיג! מיין באבע'ס באבע איז דארטען קיינמאל ניט געווען און האט זיך בעגאנגען אהן דעם, וועל איך זיך מסתמא אויך אהן דעם בעגעהן. דו וועסט מיך ניט איינרעדען, מענדעל, אז איך זאל דיר אוועקווארפען מיין טאטע־מאמע מיט אלע ליבעע פריינד און זיך אוועקלאזען אין דעם וויסטען ארעם, ברענען זאל עס דיר אויפ'ן פייער! מעגסט זיך זאגען, מענדעל, וואס דו ווילסט, דיין אדעס הויבט מיר נישט אן צו געפעלען. איך האב עס פיינט, איך ווייס ניט פאר וואס. נאך מיין שכל נאך קומט אויס, אז דו בעדארפסט די סחורה דיינע ביסלעכווייז אויספערקויפען און מאכען דערפון געלד, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פון אלע מילכיגע מאכלים איז דאס בעסטע — א שטיקעל פלייש"... אי, וואס?

טאמער האסט דו זיך געוואלט? פאר יענעם דאס גליק! און וואס דיין משוגענער גאמבעט (איך זאג דיר פארט, אז ער איז א משוגענער!) לאזט דיך ניט פערקויפען, פערשטעה איך ניט, וואס געהט עס איהם אן? וואס איז זיין באבע'ס דאנה? שפיי איהם אן א פולען פנים, וואס ער וועט דיר דערצעהלען מלחמות! פאלג מיך, מענדעל, שנייד־אפ, פערקויף אוים, ווי גאט איז דיר ליעב! האסט פערדינט עטליכע קערבלעך? גענוג! ביז וואנעט איז דער שיעור צו חאליען דארטען? נאר גארנישט, משטיינם געזאגט, איך האב דען עפיס אויך א וועגטה? איך בין דאך שיינה־שיינדעל, ניט בלומע־זלאטע; בלומע־זלאטע, אז זי טהוט נאר א פיפס דעם מאן איהרען, וואספט דאס מיט איהם דאס נייענעהריגע קדחת! למען השם, מענדעל סערדצע, פערקויף און פאק זיך אין וועג ארייז. פערגעס נאר נישט א טוץ געשטיקטע העמדער פון מיינעטוועגען, סאמעט אויף א מלבוש פון דער מאמעס וועגען — לאז זי אויך געדענקען, וועז דער איידעם איהרער איז געווען אין אדעס און געהאנדעלט מיט משוגעים, — ציץ א שטיקעל פון היינטיגע מוסטערען, און, אז עס וועט קריכען אין טשעמאדאן אריין, א ביסעל גלאזווארג, און דאס איבעריגע דארטען, ווי דו פערשטעהסט, און קום צו פאהרען אהיים, לאז אויפהערען די וועלט מיר שטעכען די אויגען און שווארצען דאס פנים, און לאם איך זעהן, אז דו זאלסט מיך ניט פאלגען, אזא מכה מיינע שונאים, ווי דו וועסט מיך פאלגען, ווי עס ווינשט דיר פון טיפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

XI.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאס „אולטימא" איז אנגעקומען, און ס'איז געווארען איין איבערקעהרעניש, זאל נאט שומר ומציל זיין! פון דער גרויסער „וואריאציע", וואס איך האב אויף איהר ארויסגעקוקט ווי אויף משיחן, האט זיך אויסגעלאזט א בוידעם. ביסמארק, שמועסט מען, האט זיך צוגעקיהלט, בעקומען דעם קאטער, — איז אין דער פאליטיקע געווארען א מהומה, מע וויסט ניט וואס סע טהוט זיך. „לאנדאן" איז טאקי געווארען מיט נאלד גלייך, און דאס קערבעל איז טאקי געפאלען אין שאוֹל תחתיה אריין, און ס'איז אווענק א מורא'דיגער „בעס"! וועסט דו דאך פרענגן: וואו זענען מיינע „בעסען" מיט מיינע „סטאלאשען"? איז דער תירוץ: די „בעסען" זענען ניט קיין „בעסען", די „סטאלאשען" זענען ניט קיין „סטאלאשען", קיינער ווייל ניט נ ע מ ע ן. קיינער ווייל ניט נ ע ב ע ן — און רוף מיך קנאקניסעל! און ווי אויף־צו־להכעיס, האב איך געשטעקט מיט מיין סחורה אלץ ביי אזעלבע מענשלעך, וואס מיט איין קוועטש זענען זיי דערשטיקט געווארען. הכלל, עס איז א שרפה, א מגפה, נאר נישט צו דערקענען דעם פלאץ! אוי, וועז איך קעהר זיך איבער מיט איין טאג פריהער! נו נעה, זיי א נביא! אלע לויפען ארום, ווי די פער־

סמ׳טע מייז; עפּיס אַ מהומה אויף איטלידען בעזונדער! אַלע שרייען „לאַנדאַן"! וואו איז מיין „לאַנדאַן"? געב מיר דאָס „לאַנדאַן"! „לאַנדאַן", „לאַנדאַן"! נאָר וועט מיר „לאַנדאַן"? וואָס מיר „לאַנדאַן"? עס פליהען פּעטש, פייגען, אין טאטענס טאטען, און איך אויך בתוכם... דער שפּיץ — ס׳איז, אַפּנים, נאָר נישטאָ קיין „לאַנדאַן" אין ערגיץ ניט! — הכלל, זוגתי היקרה, ס׳איז בי־טער און פינסטער, איך האָב אוועקגענעבען דאָס גאנצע פערדיענסט, מיט׳ן קרן, מיט׳ן ציערונג, וואָס איך האָב דיר איינגעקויפט, אפילו די קאַפּאָטע, י שבת־דינג אויסגעטהאָן און פערזעצט — און דאָס איז אלסדינג אריין אהין... און איך געפין זיך איצט אין אזא טרוי־עריגער לאַגע, וואָס איז אין לשער, און אהיים בענג איך אזוי, אז ממש עס געהט מיר אויס דאָס חיות! איך פערשעלט מיר דאָס נעביין הונדערט מאל א טאָג. בעסער וואָלט איך זיך אויסגעברא־כען א פּוס, איידער איך בין געקומען אהער אין אַדעס, וואו א מענש האָט קיין שום וועדע נישט; א מענש קאָן דאָ גאָהענדיג שטאַרבען אין מיטען גאָס, און קיינער וועט זיך אפילו ניט אפּשטע־לען א קוק טהון. וויפיעל מעקלערס האָבען געלעבט ארום מיר, אָפּ־געלעקט א ביינדעל, און היינט דערקענען זיי מיך שוין נאָר ניט! פריהער האָב איך דאָ געהאַט א נאָמען „דער כתרי לעוו־קער בלייכרעדער", און היינט מאַכען זיי פון מיר חוזק, טאַקי די מעקלערס אליין. זיי זאָגען, באשר איך פערשטעה ניט דאָס געשעפּט. „לאַנדאַן, זאָגען זיי, בעראַרף מען פּערשטעהן". וואו זענען זיי געווען פריהער, די חכמים? — מע רעדט שוין נאָר קיי־נער ניט פון מיר, גלייך ווי איך וואָלט נאָר געווען א געשטאַרבע־נער! הלואי וואָלט איך טאַקי געשטאַרבען, איידער אזעלכעס דער־לעבען! און ווי אויף־צו־להכעיס, זיצט אָט דער גאמבעטע, ימח שמו זאל ער וועלען, און הערט ניט אויף צו גראָגערען אין די אויהע־רען מיט זיין פאָליטיקע: „הא, זאָגט ער, האָב איך אייך געזאָגט א בעם?" — „וואָס קומט מיר ארוים, זאָג איך, פון אייער בעם, אז מע גיט מיר ניט, זאָג איך, קיין לאַנדאַן?" לאכט ער און זאָגט

מיר: „וואר איז אייך שולדיג? די בערוּש, זאָגט ער, דאַרף מען פערשטעהן, און אז מע קאָן ניט האַנדלען מיט „לאַנדאָן", דאַרף מען, זאָגט ער, האַנדלען מיט אתרוגים"... איך זאָג דיר, זוגתי היקרה, ס'איז מיר אזוי נמאס אָט דאָס אַדעם, מיט דער היגער בערוּש, מיט דעם פאַנאַטיזם, מיט די אַלע מענשלעך! איך וואָלט געלאָפען אין דער וועלט אַריין! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די וויטערע בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָר געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און נרים די קינדערלעך אַלע און שוואר און שוויעגער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דאָ אין דעם אַדעם איז א מנהג, אז עמיצער דאַרף א גמילות־חסד, געהט ער נישט צו א שכן, צו א קרוב אַדער צו א בעקאַנטען, ווי, למשל, ביי אונז אין כתרילעווקע; נישט מחמת מע פוילט זיך געהן, נאָר פשוט, מע ווייסט פריהער, אז יענער וועט ניט שטעקען; מע נתנ'ט ניט — און שוין! וואָס זשע מהוט מען פאָרט, אז מע דאַרף? איז געמאַכט געוואָרען א „לאַמבאַרד", וואָס ניט אַרוים נעלד וויפיעל דו ווילסט, אַבי נאָר דו ברענגסט א רעכטען משכון: נאָלד איז גאָלד, זילבער איז זילבער, מעש איז מעש, און א מלבוש, און א סאַמאָווער, און א בענקעל, און אפילו די בהמה, אז דו ברענגסט צו פיהרען, ניט מען דיר אויך אַרוים אויף איהר נעלד. דער חסרון איז נאָר, וואָס זיי שאַצען אַלסדינג זעהר וואָלוועל, בחצי חנם! דערפאַר האָבען זיי א מעלה: פריצענט נעמען זיי נעשמאַקע, בייסענדיגע, אזוי, אז דאָס פריצענט עסט אויף דאָס קרן; מוז מען אַלע צוויי וואָכען מאַכען דאַרט א „לעסיטאַציע", דאָס הייסט, מע פערקויפט אוים די איבערגעבליבענע משכונות, און מענשען האַנדלען מציאות, מאַכען דערפון א שען קערבעל. וועז איך בין איצטער ביי נעלד, וואָלט איך נעקאָנט א

האנדעל טהון אויפ'ן לאמבארד און אומקעהרען מיין היזק אפשר נאך מיט א סמיטשיק... נאר געה מאך! אהן נעלד זאל מען נאר־ניט געבאָרען ווערען אויף דער וועלט, און טאָמער איז מען געבאָרען געוואָרען, זאל מען בעסער שטאַרבען... איך קאָן מעהר ניט שרייבען. שרייב מיר פון דיין געזונד, און וואָס מאכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און גרים שווער און שוויעגער און אלעמען בעזונדער נאָר פריינדליך.

הנ"ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, נאָרישער לעקיש, זעה וואָס דו האָסט געטהאָן! וועלכער רוח האָט דיך נאָר געטראָגען קיין ארעם? וואָס האָסט דו דאָרטען אָנגעשמעקט אזעלכעס? געבראָטענע פויגעלעך האָט זיך איהם פערגלוסט! „לאָנדאָן"! מאָראָוש־נעווע! קובעבע מיט לאָקריץ! האָסט דערהערט, אז מע זעצט דיר אָן אינ'ם „לאָנדאָן" אריין, פאָר וואָס זשע האָסט דו ניט געזעהן בעצייטענס אָפצוועקען אויף פריצענטען, דו בהמה, ווי עס פיהרט זיך צווישען סוחרים? וואו איז מענשען? וואו איז א רב? אין גאָטעס ווילען, וואָס איז דאָס פאָר א תירוץ אולטימאָ־שמולטימאָ? האָסט נעקויפט סחורה, וואו איז די סחורה? אוי, אזא־נ־אומגליק! דאָס האָרץ האָט מיר אָבער געוואָגט, אז פונ'ם אדעם, ברענען זאָל דאָס, וועט קיין גוטס ניט ארויס! איך שרייב איהם: פאָהר אַוועק, מענדעל, טהו א שפיי אויף זיי מיט זייער „לאָנדאָן", עס זאָל אויף דעם קומען א חלירע, רבונו של עולם! אנטלויף, זאָג איך איהם, אנטלויף, מענדעל, ווי זאָגט די מאמע: „ארעמער דאך, וואָס קנאקסט דו?"... ניין, הערט ער מיך ניט, וואָרום איך בין דאָך שיינה־שיינדעל, אז אָך און וועה איז מיר, ניט בלויז־מע־זל אטע. אוי, די מאמע מיינע איז טאקי א חכמה! זי

טענה'ט מיט מיר כסדר, אז א מאן טאָר מען נישט נאָכגעבען די שמה, אז מע בעדאַרף א מאן האַלטען אין די הענד אזוי, אז ער זאָל פ י ה ל ע ן , אז ער האָט א ווייב! נאָר גערה, אז ס'איז ביי מיר אזא טבע, איך קאָן ניט זיין אזוי גראָב, ווי בליומע־זלאָטע; איך קאָן זיך ניט שעלטען, אַריינלעגען א מאן אין דער ערד אַריין, אזוי ווי זי, איך קאָן ניט! זאָלסט האָבען בליומע־זלאָטע'ן, ניט דער־הארען זאָל זי, פאָר א ווייב, וואָלסט דו שוין געווואוסט וואָס פאָר א נאָט מיר האָבען! און וואָס דו זאָגסט מכח שטאַרבען, חכם אייר־נער, ביזט דו א גרויסער נאר: א מענש נעמט זיך ניט אליין דאָס לעבען, א מענש נעמט זיך ניט אליין דעם טוידט. און אז מע ווערט אָן דאָס נדן, בעדאַרף מען זיך שוין טאקי א מעשה אָנטהון? דו נאָר איינער, וואו שטעהט דאָס דען אָננעצייכענט, אז מנחם־מענדעל בעדאַרף האָבען נעלד? און מיט נעלד איז מנחם־מענדעל דען ניט דער אייגענער מנחם־מענדעל, וואָס אָהן נעלד? שוטח! דו ווילסט נעהן קענען גאָט? זעהסט דאָך, אז ע ר הייסט ניט, היינט וואָס פילדערסט דו? א שענע ריינע כפרה! לאָז זיך דיר דאַכטען, עלעהיי גזלנים האָבען דיך בעפאָלען אין מיטען וואַלד, אדער ביזט קראַנק געלעגען און חלילה פערקרענקט דאָס נדן צו אלדי שווארצע יאָהר! דער עיקר, זאָלסט ניט זיין קיין אידינע, מענדעל! פערלאָז דיך אויף דעם וואָס לעבט אייביג, ער איז א זן ומפרנס. קום צו פאָהרען אהיים, וועסט דו זיין, אם ירצה השם, א גאָסט ביי די קינדער... איך שיק דיר אויף דער הוצאה עטליכע קערבלעך, און זעה, מענדעל, זאָלסט נישט נעהן אויף קיין „לעסטאציעס" און נישט האַנדלען מיט קיין אלטע שמאטעס, — נאָך דאָס געהט דיר אָפ! למען השם, באַלד ווי דו וועסט בעקומען מיין בריעף מיט'ן נעלד, זאָלסט דו זיך אויפזעצען און אָפגעזעגענען זיך מיט אַרעם, און ווי באַלד דו וועסט נאָר אַרויספאָהרען פון שטאָדט, אזוי זאָל עס זיך אָנצינדען פון אלע פיער זייטען, און עס זאָל ברענען און

פלאקערען, שרפה'נען און פער'שרפה'ט ווערען, ס'זאל פון דעם ניט בליבען קיין שריד ופליט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם ערשטען בוד.

פאפיערלעך

יעהוּפעצער בעריע.

נעשריבען אין יאהר 1896.

פּאַפּיערלעך

(יעהוּפּעצער בערזש).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פון'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין שוין ניט אין אַדעס, איך בין אין יעהופּעץ (אויך א שענע שטאָדט, לאָם איך האָבען אזא יאָהר 1), און האַנדעל שוין מעהר נישט מיט קיין ווינד, מיט קיין לופט, מיט קיין „לאַנדאָן" — איך האָב שוין היינט, ברוך השם, אביסעל א לייטישער געשעפט אין האַנד, א קאַראַנטנע נעשעפט, א פּאַפּיער־געשעפט, דאָם הייסט, איך האַנדעל מיט „פּאַפּיערלעך" האַנדעל איך. וועסט דו דאָך מיך פרעגען, ווי קום איך קיין יעהופּעץ? דאַרף איך דיר דערצעהלען, זוגתי היקרה, א גאַנצע מעשה, און בעטען דיך, זאלסט קיין פּראַיבעל ניט האָבען, וואָם איך האָב דיר אזא צייט קיין בריף ניט געשריבען. ס'איז פּשוט ניט נעווען ו ו א ס צו שרייבען. און חוץ לזה האָב איך געדעבענט, אַט־אַט פּאָהר איך אַהיים, און נאָט איז יודע דעם אמת, ווי ווייט

עם האָט מיך נעצויגען אהיים, נאָר ס׳איז, אפנים, מן השמים מיר אָנגעצייבענט נעווארען, אז איך זאָל מנולגל ווערען קיין יעהופּעץ און זאָל האָנדלען מיט „פּאָפּיערלעך". איך שוואר דיר, זוגתי היקרה, ביי מיין לעבען, אז איך בין שוין נעזעסען אין וואָנאָן צו פּאָהרען קיין כתרילעווקע, בעראַרף איך מיך בעגעגענען מיט איינעם איין אַרעסער שפּענגלאָנט, וואָס פּאָהרט קיין יעהופּעץ. וואָס טהוט ער, פּרענ איך איהם, אין יעהופּעץ? זאָגט ער מיר: ער האָנדעלט מיט פּאָפּיערלעך. וואָס הייסט דאָס פּאָפּיערלעך? ניט ער מיר צו פּערשטעהן, אז „פּאָפּיערלעך" איז ניט קיין „לאָנדאָן", וואָס העננט אָפּ פון בערלין און פון ביסמאַרק׳ען און פון דער איינגעלשער מלכה. פּאָפּיערלעך — דאָס איז אזא מין נעשעפט, וואָס וועגדט זיך נאָר אין פּייטערבאַרג און אין וואַרשא. היינט האָט דאָס נאָך א מעלה: ס׳איז א זאָך, וואָס מע קאָן דאָס זעהען, אָנטאָפּען מיט די הענד, נישט אזוי ווי „לאָנדאָן", וואָס ס׳איז נאָר א דמיון, א מין חלום. היינט האָט ער מיר נעזומען אָפּלויבען די שטאָדט יעהופּעץ מיט די יעהופּעצער שפּענגלאָנטען אין טאָג אריין: ס׳איז נאָר לא זו הדרך, זאָגט ער, איידעלע מענשען! ער וועט ניט אוועקגעבען, זאָגט ער, קיין צעהן אויסגעפּאַשעטע אַרעסיטען פּאַר איין יעהופּעצער שפּענגלאָנט! הקיצור, דער פּאַרשוין האָט מיך אזוי צענומען, אז איך בין א בעלן געווען, איך פּאָהר דאָך במילא פּאַרביי פּאַסטאָווו, וועל איך מיך אַראָפּחאָפּען שוין קיין יעהופּעץ אויף א טשיקאָוועסט, אָנקוקען די היגע בערזע מיט די היגע שפּענגלאָנטען. און, ווי נאָט פיהרט, בעראַרף איך אָנטרעפּען אקוראט אויף אזא צייט, וואָס עס נעהט א מוראַ־דיגער בעם אויף פּאָפּיערלעך, און „פּרעמיעס" פּערקויפען זיך בחצי חנם. קיין סך געלר אריינלעגען דאַרף מען נישט, האָב איך מיך מיישב געווען, איך וועל מיך א שפּיעל טהון, אולי ירחם, א קשיא אויף א מעשה, טאָמער וועל איך חאָפּען פון אויבען, וועל איך האָבען צושטייער אויף הוצאות. און דער אויבערשטער האָט רחמנות געהאַט, „פּאָפּיערלעך" האָבען זיך א הויב נעמהאָן, און איך האָב מיין פּרעמיע פערקויפט מיט רוחים און גע־

קויפט אַ פּאָר פּרישע פּרעמיעס, און האָב וויעדער געהאַפּט פון אויבען און האָב מיך אַרויפגעשלאָגען אויף שענע עטליכע הונדערט קערבלעך, און דוקא מזומנ'ע. האָב איך מיך מיישב געווען: דאַרף איך צאָהלען יענעם „פּרעמיעס", אַמעהר איך וועל מיר אליין „אייינגאָושירען" מזומנ'ע „פּאַפּיערלעך"! און בין אַוועק דורך אַ קאָנטאָר קיין פּייטערבאַרג און האָב מיר צענויפּגעשטעלט אַ „פּאָרטעפּעל" פון כל מאמינים שהוא: „פּוטיווילָ" מיט „טראַנספּאָרט", מיט „וואָלגע", מיט „מאַלצעוועור", וכדומה אזעלבע אקציעס, וואָס הויבען זיך, און דאָנקען השם יתברך, איך וואָכם! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. לאָז גרייסען די קינדערלעך אַלע און שוועסטער גאָר פּרייַנדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דו וועסט מיר שרייבען, זאָלסט דו מיר שרייבען אויף מיין נאָמען קיין ב ו י ב ע ר י ק, מחמת אין יעהופּעץ טאָר איך ניט זיין... דערעה איך מיך אַרום דעם גאַנצען טאָג אויף „קרעשטשאַטעק" ביי דער בערזע, און קומט ביי נאַכט, חאַפּ איך מיך אַראָפּ קיין בויבעריק. דאָרט זיצט די גאַנצע חברה „שפּיגעלאַנטען" אויף די דאָטשעס און מע שפּיעלט אַ גאַנצע נאַכט אין קאָרטען (זכרים מיט נקבות אינאיינעם — אזוי איז דאָ דער מנהג...), און גאַנץ פּריה לויפען אַלע קיין יעהופּעץ, און איך אויך בתוכם.

ב נ"ל.

II.

שיינה־שיינדל פון כתריל־עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, מיינע שונאים זאָלען אזוי כח האָבען צו לעבען, רבונו של עולם, ווי איך האָב כח שוין צו שרייבען דיר אפילו א בריוועל, אז קוים־קוים וואָס איך פלאָנטע מיט די פים; ס'איז נאָר א סברא, אז איך וועל דאַרפען א „רעפעראציע", אזוי זאָגט דער נייער דאָקטאָר, נעזאָגט זאָל איהם ווערען צרות מיט פרעה'ס שלעק! ער מיינט, ער וועט ביי מיר צאָפען קערבלעך! און פון וואָס, מיינסט דו, איז דאָס מיר געקומען? נאָר פון גריזאָטע, נאָר פון האַרצוועהטיג. סטייטש, איך שיק דיר ארויס אויף הוצאות און זאָג דיר אָן, זאָלסט קומען אהיים. נעמסט דו און פאהרסט אראָפ קיין יעהעפּעץ — ביזט דו ניט ווערטה, מע זאָל דיך בעגראָבען א לעבעריגען? היינט דער בזיון! די חרפה פאר דער וועלט! ווי זאָגט די מאמע: „שנייץ די נאָז, שמיר דאָס פנים"... מסחרים! געשעפטען! איך האָב אלץ געמיינט, אז דאָס שענע „לאָנדאָן" האָט שוין יא איינגענומען א מיתה משונה, וועל איך אויך שוין אויפגערעכט ווערען, און ער וועט קומען אהיים חאָטש מיט'ן לעבען, דער זיסער ברויטגעבער מיינער. וואָס לאָזט זיך אויס דער סוף? א נייער חלום, א וויסטער, א פינסטערער „יעהופעץ"! „פאפיערלעך"! נא דיר אזא משא־ומתן!

אידען זאָלען נאָר האַנדלען דער שוואַרץ יאָהר ווייסט מיט וואָס, מיט שטיקלעך פּאפּיער!... איך לייגן דיין בריוועל, בעלי היקר, און קלער מיר בשעת מעשה: לייעבער פּאָטער, האַרצינער געטרייער! צי ד ו ביזט חלילה משוגע, צי א י ך בין ניט ביי אלע נעראַנקען? עפּים רעדסט דו מיט מיר טאָטערש: „פּאפּיערלעך"... „פּייטערבאַרג"... „קרעשטשאַטעק"... „פּאַרטעפּעל"... עפּים א קליפּה, א ניט־גוטער האָט זיך אין איהם פֿרייגעהאפּט! ביי טאָג איז ער אין יעהופּעץ, און ביי נאַכט איז ער אין בויבעריק, מיט די מאַנסבילען און מיט די ווייבער אינאיינעם... וואָס טהוסט דו ביי נאַכט אין בויבעריק? וואָס טראַכטסט דו זיך? ממה נפשך, ווילסט מיך ניט, קום צו פּאָהרען און גט מיך אָפּ; אלא ניט, פּאָהר שוין בעסער אוועק צו אַלדי שוואַרצע יאָהר קיין אַמעריקע, ווי יוסיל לייב־אהרן'ס, און לאָם איך חאָטש ניט וויסען וואו דיין געביין איז אהינגעקומען, אויב ס'איז מיר שוין יא בעשערט צו בלייבען איין אייביגע ענונה מיט קליינע קינדער פּיסקליאטעס! נאָר אזוי לאַנג קרענקען מיינע שונאים! דיין טרפה'נע הצלחה, וואָס איך קאָן אצינד צו דיר ניט פּאָהרען; איך בין, משטיינס נעזאָגט, אזוי נע־שטראָפּט, אז איך מוז נאָר לויגען צום בעט, ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל געזונד זיין: „אז מע האָט ניט קיין פּינגער, קאָן מען קיין פּייג ניט שטעלען"... אַניט, וואָלט איך באַלד נאָך דיין שענעם בריף אראָפּגעפּאָהרען צו דיר קיין יעהופּעץ און וואָלט דיך שוין אראָפּגע־בראַכט אַהיים! איך וואָלט דיר געוויזען, אז א ווייב איז א ווייב! אי וואָס, איך חאָפּ זיך ארוים א מאָל מיט א האַרב וואָרט? איז דאָס נאָר מחמת גריזאָטע, און ניט אויף לאַנג. ווי זאָגט די מאַמע: „א שוועבעלע צינדט זיך גיך אָן און ווערד באַלד פערלאָשען"... ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

III.

מנחם־מענדל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל: אין כתריעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער ענין פון פאפיערלעך איז ניט, ווי דו מיינסט, טאקי פאפיער ממש. עס רעדט זיך נאר אזוי פאפיער, מיינען מיינט מען נאר אקציעס, פייטערבארגער אקציעס, למשל: „פוטיוויל", „טראנספארט", „וואלגע", מאלצעוועד" וכדומה. דאס זענען אזעלכע פאבריקעס, וואס עס ארבייטען זיך דארטען אייזענבאהנען אויף אקציעס, דאס הייסט, מע לאזט ארויס אקציעס אויף א הונדערטער און מע צאהלט פאר זיי דריי, וואס מע גיט „דעוועלנדענט"; וואס מעהר „דעוועלנדענט", איז אלץ בעסער. נאר כפי אזוי ווי עס וויסט קיינער נישט פאר'ן יאהר, וואס פאר א „דעוועלנדענט" מע וועט ארויסגעבען, לכן געהט מען בלינד און מע קויפט און מע קויפט; און דערפון ווערד א „האס", דאס הייסט, פאפיער שטייגט, און אידען פערדינענען געלד, און איך אויך בתוכם. זאלסט אנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אזוי קלייניע מענשעלעך, מעקלערס, ארעמע לייט זענען פלוצים מיט א מאל אויסגעוואכסען, געוואלדען גבירים אדירים! מע זיצט שוין אויף דאטשעס אין בויבעריק, מע פאהרט זיך באדען קיין אויסלאמד, זייערע דאמעס געהען איינגעטונקען אין גאלד און אין סאמעט, די קינדער פאהרען ארום אויף לעסעפעדעען, אין שטוב האלט מען גובערנאנטקעס, מע רעדט

אויף פּראָנצויזיש און מע שפּיעלט פּיאַנע, מע עסט אייגנעמאַכטס און מע טרינקט ווישניק, א קערבעל איז א ממזר, ס'איז חי געלעבט און איין עק, און אַלץ פון די „פּאָפּיערלעך"! אז עס קומט דער טאָג, זאָלסט דו זעהען וואָס עס טהוט זיך אויף „קרעשטשאָטעק": פּול און פיל מיט אידען! נאָר וואָס איז דאָס חידוש? אז פון די קאָנטאָרען טרייבט מען, און אויף דער גאַס לאָזט מען ניט שטעהן, ווילט זיך איטליכען וויסען וואָס פּריהער — איז חושך! חושך! אָט איז היינט אָנגעקומען פון פּייטערבאָרג „פּוטיווייל" הונדערט אכט און זיבעציג, — נו, ווי אַזוי קויפט מען נישט קיין „פּוטיווייל"? צי, למשל, „מאָלצעוואר", זאָגט מען, זענען אָנגעקומען שוין דרייצעהן הונדערט פופציג, — זאָל מען ניט קויפען קיין „מאָלצעוואר"? אז אַלע טאָג, אַלע טאָג שפּרינגט עס אַרויף! אויף מיין „פּוטיווייל", ברוך השם, שטעהט מיר איצטער צו פערדיענען שענע עטליכע הונדערטער! נאָר אזוי לאָנג שמייסט מען זיי, ווי לאָנג איך וועל זיי פערקויפען! אַדרבה, איך רעכען נאָך צוקויפען א ק"ן שטיקלעך „פּוטיווייל" מיט א פינף „מאָלצעוואר" מיט נאָך אביסעל „וואָלגע", און אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען — צו קויפען אביסעל „טראָנספּאָרט", מחמת מע שרייבט פון פּייטערבאָרג, מע זאָל למען השם קויפען „טראָנספּאָרט"! אַלע האָבען דאָ טראָנספּאָרט: אירען, ווייבער, דאָקטוירים, מלמדים, משרתים, דיענסטען, בעלי־מלאכות — ווער האָט ניט קיין „טראָנספּאָרט"? דאָ, אז א איד בענעמט זיך מיט א אידען, איז דער ערשטער ברוך־הבא: „ווי אזוי איז היינט „טראָנספּאָרט"?" קומסט אריין אין א רעסטאָראציע, בענעמט דיך די בעל־הבית'טע: „ווי טייער איז היינט „טראָנספּאָרט"?" נעהסט דו קויפען א פּעקעל שוועבעלעך, פרעגט דיך דער קרעמער: „ווי טייער איז היינט „טראָנספּאָרט"?" הכלל, יעהופּעץ איז טאָקי א מקום פּרנסה. אַלע שפּענעלירען, אַלע וואָכסען, אַלע פערדיענען נעלה, און איך אויך בתוכם! נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות.

לעת־עתה לאָז נאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. נרים אַלע־מען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס רו פרעגסט, וואָס טהו איך בייַ־נאכט אין בויבעריק, האָב איך דאָך דיר שוין נעזאָגט. אז יעהופּעץ איז א שטאָדט. וואָס א איר טאָר דאָרט ניט זיין, סיידען א „פּער־וועגעלדיע". אז איך וועל זיך אָפּוויקלען מיט מיין „פּאָרטעפּעל" און וועל זעהען די אונטערשטע שורה, וועל איך אריינטראָגען „נעלדיע", וועל איך מעגען זיין אין יעהופּעץ גלייך מיט אַלע. לעת־עתה מוז מען זיך אויסבאַלטען, און קיין בעסערע בעהעלטעניש, ווי בויבעריק, איז ניטאָ. ס'איז איין ערטעל פון דאָטשעס. פּאַרהאַן א סך דאָטשניקעס. די דאָטשניקעס לויפען, לויף איך אויך — היינט פּער־שטעהסט דו שוין?

ה נ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווסקע צו איהר פֿאָן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צוויטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ביי אונז האָט זיך געטראָפען איין אומגליק מיט א גליק אינאיינעם. אונזער משה־הערשעלי האָט איינגעשלונגען א קאָפּיקע! איך בין געקומען פונ'ם מאַרק, פריישאָג איז דאָס נעווען, געקויפט פיש, פרישע, צאַפּעלרינע, זיך נאָך געווארפען, און דאָס קינד שרייט, ווערד צעריסען! איך שלאָג דאָס, איך הרג'ע דאָס — עס האָלט אין איין שרייען! „וואָס ווילסט דו? שלים־מזל! באַשעפעניש! נא דיר צרות מיינע! נא דיר א קאָפּיקע! נא דיר בויכוועהטיג!" קוים מיט צרות אנשוויגען געווארען. אין עטליכע מינוט ארום, איך טהו מיך א חאַפּ: „משה־הערשעלי! וואו איז די קאָפּיקע?" „ניטא טאָפּעטע!" — מאכט ער צו מיר און ווייזט מיט'ן הענטעל אין מויל אריין. איינגעשלונגען? א צרה איז מיר! א שלאַק איז מיר! איך נעם דאָס קינד, איך קוק דעם אין מויל אריין, וועה און ווינד איז מיר! „משה־הערשעניו! נשמה מיינע! מיר זאָל זיין פאַר דיינע בייַנדעלעך! זאָג, וואו האָסט דו אהינגעטהאָן די קאָפּיקע?" איך טרייסל איהם, איך שלאָג איהם, קניף איהם, מאַך איהם ברוין און בלוי — ער שרייט אין איין קול: „ניטא, האָם טאָפּעטע, האָם!" בקיצור, איך האָב איהם געבראכט צום דאָקטאָר, האָט ער געהייסען

מע זאָל איהם נעבען קאַרטאָפּלים. צוויי טאָג האָט מען דאָס קינד נעבאַך געמוטשעט, געשטאָפּט מיט גוואַלד, נישט קיין מילך, נישט קיין טרונק וואַסער, נאָר קאַרטאָפּלים, נאָר קאַרטאָפּלים, — איך האָב געמיינט, ס׳איז אַיין עק פון מיין קינד! ערשט אויפ׳ן דריטען טאָג, איך נעם אויפראַמען די שטוב, איך טהו א קוק אין בעט אונטער׳ן קישען — ליגט ניט די קאָפּיקע? דאָקטוירים זאָלען אַזוי ווי־סען פון זייער נעזונד, ווי זיי וויסען, ווער עס האָט זיי געשלייערט! נא דיר נאָר, טאָמער איז קאַרג, ווי זאָגט די מאָמע: „א רעשטעל צו די צרות"... איך דאַרף האָבען צו טהון מיט זיינע קינדער, מיט דאָקטוירים, מיט רוחות און מיט שדים, און ער, דער נאָלדשפּינער, גאַרנישט, פּליהט ארום פון אַדעם קיין יעהופּעץ, פון יעהופּעץ קיין בויבעריק! וואָס איז? א גדולה אויף איהם, א היץ: „פּאַפּיער־לעך!" „טראַנספּאָרטען!" „פּאַרטעפּעלען!" האָט זיך איינגערעדט, אז מע קאָן וועלען אין איין שמע־ישראל א נגיד! „אַיין אייגערעדניש, זאָגט די מאָמע, איז ערגער פון א קרענק"... נאָרעלע, וואָס וועסט דו מיר דערצעהלען גליקען, פּזמונות: „אַקציעס, שמאַקציעס, דעוועדענט, מערעוועדענט" — ס׳איז וועדטה אַיין אויסגעבלאָזען איי! מיט פינף פינגער וועדד מען ניט רייך. „אז מע לעבט אריין, זאָגט די מאָמע, קדחת, נעמט מען ארוים א קרענק"... פערשרייב דיר, מענדעל, וואָס איך זאָג דיר, אז אַלע דיינע יעהופּעצער לייט, וואָס דו שרייבסט, אז זיי זענען מיט א מאָל בעגליקט געוואָרען, וועלען אם ירצה השם אין ניכען וועדען צוריק די אייגענע קבצנים, וואָס פריהער, נאָך מיט מעהר פרישקייט. וואָרום איך גלויב אזוי אין דיינע „טראַנספּאָרטען" מיט דיינע „שמאַלצעווער", ווי אין דעם אַדעסער „לאַנדאָן"; אין כשוף און אין שרעטעלעך גלויב איך שוין א סך מעהר, ווי אין אַלע דיינע יעהופּעצער „פּאַרטעפּעלען". אוי, א הונד זאָל אויפעסען מיין האַרץ, וואָלט ער משוגע געוואָרען, אז איך זעה ביי לייטען ווייבער האָבען אויך א שטיקעל דעה ביי זיי־ערע מאַנען, מישען זיך אריין אמאָל מיט א וואָרט, טהוען א נע־שריי, א הוק, אז עס וואַרפט מיט׳ן מאָן דאָס נייעניעהריגע, נישט

אזוי ווי איך דאַרף מיט איהם נעהן מיט ווייבע רערעלעך, נישט דערוועגען זיך חלילה א קרום ווערט, צי אויסשעלטען אמאל פאר די בזיונות, וואם איך טראג דאָ איבער פאר דיר, אז איך דאַרף נאָך פאר איטליכען בעזונדער מאכען א פריילעך פנים, ווי זאגט די מאמע: „א קניפ אין באק, די פארב זאל שטעהן"... נאָר גוואלד, מה אנו מה חיינו? איך וועל אזוי לאנג צאנקען און צאנקען שטיי־לערהייד, ביז איך וועל, שונאי ציון, אויסגעהן, ווי א ליכט מיינע שונאים, אדער אזוי חלילה צעזעצט ווערען פון גריזאטע, צעזעצט און צעשפרונגען זאלען ווערען אלע דיינע יעהופּעצער קנאקערס, ווי עם ווינשט דיר היינט און אלע מאל פונ'ם טיעפּען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

שא, בערעל דעם פעטער מנשה'ס האט שוין אויף זיך א נייעם אומגליק: ער איז יענע וואך אפּגעברענט געוואָרען, ארוים ווי די מאמע האט איהם געהאט. און איצט האט ער נאָך דאם לויפּענייש — שונאים האבען איהם גע'מסר'ט: אזוי ווי ס'איז ביי איהם געווען „געסטרעבעווענט" אלסדינג דריי מאל אזוי פיעל, האט ער דאך מסתמא אליין געמאכט „בורא מאורי האש". האט מען איהם גערי־פען צום סליעדאוואטעל. בערעל איז אבער אויך ניט פון די וואס צעהן א דרייער; שטעלט ער ערות, וואם געהען שווערען, אז ער איז יענע נאכט נאָר ניט געווען היע. דערווייל האט מען איהם איינגעזעצט, און זלאטקע איז פאר שרעק געלעגען געוואָרען און גע־האט א זיעבעלע. מזל טוב!

V.

מנחם־מענדל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטם מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך גאה שוין קיין וואַרשא. וועסט דאָך מיך וועלען פרענען מסתמא, אז ווי באַלד אז איך זיץ אין יע־הופען און האַנדעל מיט פייטערבאַרג, היינט ווי קום איך קיין וואַרשא? זאָלסט דו גאָר קיין יסורים ניט האָבען: וואַרשא איז אויך א שטאָדט! וואַרשא האָט אויך פאַפיערלעך, און נאָך וואָסע־רע פאַפיערלעך! אויף וואַרשא זענען שפּענגלאַנטען גליקליך גע־וואָרען! וואַרשא איז ניט פייטערבאַרג; וואַרשא שמייסט מיט הונדערטערם! וואַרשא איז זיך מיישב ערשט יענע וואָך און הויבט־אויף „לילעפוטען" פון צוועלף הונדערט אויף צוויי טויזענד! נו, פרעג איך דיך, גאה זיץ זיך אַנידער און קוק ניט אזא פאַפיערעל! צי, למשל, „וועגעלעך". געשטאַנען אָט ערשט, פריהער מיט א וואָך דריי, פערצעהן הונדערט. וויפיעל, מיינסט דו, שטעהען זיי היינט? צוויי טויזענד. און דוקא אָהן דעם קאַפּאָן!! מע דאַרף דאָך זיין, דאַכט מיר, א רוצח, מע זאל ניט אַוועקגעהן קויפען קיין „וועגע־לעך"! היינט האָט דיר וואַרשא גלאַט א מעלה: זי פאַדערט נישט קיין געלד; זי וויל נישט וויסען פון קיין „דעפּא". דו ווילסט האָ־בען „לילעפוטען", „וועגעלעך"? צאָהל איבער א פּאָר הונדערט רובעל אויפ'ן קורס און מאַך דיר א „פּרעמיע" אויף „אולטימא":

אויף אונזער לשון הייסט דאָס ביז ראש־חודש. עס וועט קומען ראש־חודש, וועסט דו דעמאָלט האָבען די ברירה: צי נעמען די פֿאפּיערלעך, צי ניין. נאָר וואָר וועט דיך לאָזען וואַרטען אויף ראש־חודש? דערויף האָט דאָך גאָט בעשאַפֿען מעקלערס אויף דער וועלט, זיי זאָלען נישט לאָזען דורכגעהן די גאַס: „אפשר האָט איהר „ליילעפּוטען“? אפשר האָט איהר „וועגעלעך“?“ אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז זיי נעבען דיר עפּיס „פון אויבען“ און נאָרען־אויס ביי דיר דיינע פֿאפּיערלעך. אָט האָבען זיך ערשט נעכטען צוגעטשעפּעט צו מיר צוויי אַדעסער מעקלערס; איין מאָל פֿאָר אַלע מאָל זיי האָבען זיך נאַסיאַדעט, איך זאָל זיי אָפּגעבען מיינע „ליילעפּוטען“ מיט מיינע „וועגעלעך“. געפּונען דעם אָרט, וואו אויס־צונאַרען סחורה! „ברידערלעך, — טענה איך צו זיי — איך האָב ניט. איך זאָל אזוי ריין זיין פון שלעכטס!“ הקיצור, איך האָב מיך מיט זיי אזוי לאַנג גערַאַנגלט, ביז זיי האָבען פֿאָרט אויסגענאַרט ביי מיר מיינע פּינף „ליילעפּוטלעך“ מיט די פּינף „וועגעלעך“. נאָר וואָס דענן? איך האָב זיי אָבער אויך גוט אָפּגעטאָן. איך האָב מיך באַלד „אָפּגעדעקט“, איך האָב „אריבערגעשמיסען“, און צו גאָט א האָפענונג, איך וועל, אם ירצה השם, חאָפּען א פון־אויבען, וואָרום עס געהט מיר, קיין עין־הרע, די לעצטע צייט אזוי, אז וואָס איך קויף היינט, וועלן מאָרגען טהייערער; אלע זאָגען, אז איך בין א מוצלח! לאָז גאָט געבען, דאָס „אולטימאָ“ אין וואַרשאָ זאָל אָפּלויפען גלאַט, וועלן ביי מיר פריי דער גאַנצער „פּאָרטעפּל“, דעמאָלט טראָג איך מיך איבער אין איין אַנדער קאַנטאָר, וואָרום אין דער קאַנטאָר, וואָס איך אַרבייט אַצינד, איז פֿאַרהאַן, קיין עין־הרע, אזוי פיעל אידען, אז מע וויסט ניט וואו מע איז אין דער וועלט. יענע וואָך איז שיער ארוים א גאַנצער שקאַנדאַל: עס האָט שוין געהאַלטען כמעט ביי פּעטש, דאָס הייסט, איינער פון אונז האָט געהאָפּט א פּאטש... נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען

IX.

מנחם־מענדל פון יעהופעץ צו זיין וויב שיינה־שיינדל איז כתריעעווסע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פונ'ם אנדערען נאר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין א נאנצע וואך געלענען אין בויבעריק, דאם הייסט, חלילה נישט מסוכן, נאר א פאסקודנע שלאפקייט: איך בין געפאלען אויפ'ן רוקען, קאן זיך נישט איבער־קעהרען אויף דער אנדערער זייט. איצט איז מיר שוין אביסעל גרינגער. איך האב געמיינט די נאנצע וואך, אז איך וועל ארא פון זינען: א קליינינקייט, אבט טאג בסדר זיין אפגעריסען פון דער בערוז, נישט וויסען פון קיין קורסען? עס האט זיך מיר נאר אויסגעוויזען, אז דארט קעהרט זיך איבער די וועלט! אם ירצה השם, מארגען־איבערמארגען פאהר איך שוין נעווים אין שטאדט אריין. דערווייל שרייב איך דיר א בריוועל, עס וויל זיך מיר אביסעל דורכשמועסען מיט דיר, און אגב דיר געבען א ריכטינען חשבון, וואו איך האלט, זאלסט נישט מיינען, אז איך „פלוטעווע", אז איך בין חלילה פערדרעהט אדער איך בין נענארט. מיין „פאר־טעפעל" בעשטעהט אצינד סך־הכל פון הונדערט פופציג שטיקלעך „פוטיוויל", הונדערט שטיקלעך „טראנספארט", פינף „מאלצעווער", פינף „ליליפוטלעך" און פינף „וועגעלעך", א חוץ „פרעמיעס". מילא, „פוטיוויל" און „טראנספארט" איז ביי מיר פערקויפט אויף שפעטער (מיט א דרייערעל האנדגעלט); ווי באלד מע קויפט זיי

ביי מיר אויס צום זמן, — און אויסקויפֿען וועט מען זיי דאָך נע־ווים — בלייבט מיר איבער אויף זיי ריין פֿערדינענסט נאָך אלע הוצאות א רובל פֿיער־פֿינף טויזענד. חוץ לזה, האָב איך א פֿאָר צעהנדלינ „האָסלעך" אויף „פֿוטוויל" און אויף „מאלצעוואר", פֿרי־מא ברייוועלעך, — רעכען איך חאָפֿען אויף זיי אויך א רובל זיעבע־צעהן־אכטצעהן הונדערט. האָסט דו שוין כמעט גוטע זיעבען טוי־זענד רובל. אויף די פֿינף „מאלצעוואר" מזומן רעכען איך אויף טרפות פֿיער טויזענד רובל, וואָרום עס וועט דאָך זיין א חרפֿה, א בזיון, אויב זיי וועלען ניט שטעהן אין גיכען, צום וועניגסטען, צוויי טויזענד רובל א שטיק, חאָטש אפֿילו זיי האָבען זיך די לעצ־טע טעג א קאָפּעלע אראָפּגערוקט; נאָר דאָס איז נישט מעהר ווי א מאניפֿאַרגעלע פון די פֿייטערבאַרגער „בלאָנקיסטען", בכדי זיי זאָלען זיך קאָנען „אָפּרעקען"! בלייבט איבער דער רעכטער שפּיע־נעל: איך מיין די „לילעפֿוטלעך" מיט די „וועגעלעך"; דאָ איז א ריינער חשבון, ווי גאָלד: ביז „אולטימא" האָבען מיר נאָך אזוי גרויס ווי אכטצעהן טאָג, און אזוי ווי די „לילעפֿוטלעך" הויבען זיך אויף הונדערט רובל א טאָג, האָסט דו א קיימא־לן פון אכט־צעהן מאָל הונדערט גע׳כפּל׳ט אויף פֿינף, בעטרעפֿט דאָס פֿונקט נייען טויזענד רובל. און די „וועגעלעך"? זיי שפּרינגען דאָך אויף ק"ן רובל א טאָג, — האָסט דו אכטצעהן מאָל ק"ן גע׳כפּל׳ט אויף פֿינף, — בעטרעפֿט דאָס ניט קיין דרייצעהן טויזענד פֿינף הונדערט רובל? הייַנט וואו איז עפּים „וואָלגע"? „רניעפּר"? „דאָן"? און שאר ירקות? הכלל, נאָר קיין גרויסען בייטעל נעה איך מיר נישט, נאָר איך רעכען אלסדינג, שוין נאָך אלע הוצאות: „קאַרטאָזש", „גנבה׳וש" ארום און ארום, — קרוב צו פערציג־פופציג טויזענד! השם יתברך זאָל העלפֿען, דאָס „אולטימא" זאָל נאָר אפֿלויפֿען גלאַט, וועל איך, אם ירצה השם, „ראַזירען" אלע מיינע פּאַפּיערלעך און וועל מיך „איבערקהרען אויף דער אנדערער זייט", דאָס הייסט, איך וועל נעהן „א־לא־בעם", וועלען א מוכר אויף אלסדינג, און וועל פֿערדיענען נעלר אויף דער „לינקער זייט"; נאָכדעם וועל איך

ארום אויף שרפות, א גרויסע אויף איהם: יעהופּעץ ברענט, פּער־ברענט און פּער'שרפה'ט זאָל דאָס דיר ווערען מיט ווארשאָ און מיט פּייטערבאַרג אינאיינעם, לייענער גאָט! וועך עס האָט נאָר גאָט אין האַרצען, דער באָדע זיך אין מיין בלוט. איך קאָן דען דורכ־געהן די גאַס אפּילו? יעדער טייט אויף מיר מיט די פּינגער: „אָט געהט זי, מנחם־מענדעל'ס פּלוניתּ־טע פון יעהופּעץ!" א שענער נאָ־מען, אז אָך און וועה איז מיר! לעבען זאָל טאקי די מאַמע מיינע. זי טענה'ט איינס: „א מאן, זאָגט זי, טאָר מען ניט אפּלאָזען אויף קיין מינוט, דען, זאָגט זי, אז דער טעסער זיצט אויף די שפּענער, זענען די שפּענער — שפּענער... איך האָב, זאָגט זי, פּריהער גע־וואוסט, אז קיין גוטער סוף וועט דערפון נישט ארויס; א געלד־שרוך, זאָגט זי, האָט זיך מיר פּערגלוסט, ווי זאָגט מען: חזיר, האָסט געלד? זיי מיין מחותן!... א שמאלץ־גרוב, זאָגט זי, די שמאלץ רינט אוים, די גרוב בלייבט איבער. בריוולעך, זאָגט זי, וואָלט איך איהם געשריבען? פון קדחת וואָלט איך איהם געשרי־בען! וועך עס פּערשטעהט ניט אויפ'ן וואונק, זאָגט זי, דעם גיט מען מיט'ן שטעקען... איך וואָלט איהם, זאָגט זי, אויף א בעזעב אראָפּגעבראַכט אהיים! אויף א קאָטשערע!"... זאָג אפּשר, אז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס זאָל איך טהון, אז איך בין, משטיינס געזאָגט, אזא ציגע, אז וואָס מע זאָגט מיר איז רעכט, און וואָס מע וויל פּועלט מען ביי מיר! איין אנדערע אויף מיין אָרט, למשל, ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע, וואָלט שוין לאַנג געווען אין יעהופּעץ ביי אַלע רבנים און דיינים, דיך אָננעפּאָלען אין גאַס און נעגעבען דיר א וויסטען, א פינסטערען סוף, אז דו וואָלסט פערגעסען אפּילו, צי דו הייסט מנחם־מענדעל, און צי דו האָנדעלסט מיט פּיפּערנא־טערס... מאָהל דיר, דיינע גילדענע געשעפּטען מיט די גליקען, וואָס דו חאפּסט דאָרטען, זעהט מען שוין ארויס פון די מתנות, וואָס דו שיקסט מיר איבער פון יעהופּעץ; די דימענטען מיט די באַרליאַ־טען, מיט די געשטיקטע העמדער, מיט די געשטעפּטע קאָלדרעס, א קליניגקייט? איך זאָג דיר מיט גוטען, בעלי היקר, איך קאָן

דאָס שוין מעהר ניט אויסהאלטען! איינס פון די ביידע: אָדער קום צו פּאָהרען וואָס גיכער אהיים און זיי א מענש גלייך מיט אַלע־מען, אָדער לאָז קומען א מיתה משונה אויף מיינע שונאים, און לאָז דאָס האָבען איין עק, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ם - ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווסע.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך קנאַק און פליה, איך ברען, איך שפרינג אין פייער, איך וואַכס, איך וואַכס! א סך זענען מיר מקנא, וואָרום וואָס איך קויף היינט, וועדר מאַרגען טייער. „וועל־געלעך" האָבען זיך א רוק געטהאָן נאָך אויף צוויי הונדערט רובעל, און מיינע „ליעפוטען" שטעהען שוין, ברוך השם, אויף יענער זייט דריטהאַלבענטויזענד; נאָר מיר לויבט נאָך נישט צו פערקויפען, וויל אַלע זאָגען, אז עס וועט נאָך געהן און געהן. ס'איז נאָר א סברא, אז „אויסלאַמד" האָט זיך א וואָרף געטהאָן אויף אונזערע פאַפיערלעך. מע מאַכט א „סענדעקאַט", דאָס הייסט, יד אחת, מע וויל זיי אויסקויפען ער לפ"ק, נישט איבערלאָזען אפילו אויף א רפואה! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען: פאַר וואָס? נאָנץ פשוט! געלד, פערשטעהסט דו מיך, איז היינט פאַרהאַן ביי דער וועלט אָהן א שעור; עס וואַלגערט זיך אין די גאַסען; פריצענט איז בזיל הזול — פיער־פינף לשנה איז פאַר אונז איבערגענוג; היינט אז עס טראָגט נאָר צעהן־פופצעהן, איז דאָך דאָס טאַקי א גליק! און וואָס דו זאָגסט „ליעפוטען" (נישט, ווי דו רופסט עס אָן, „פיפערנאַטערס"), האָב איך דיר שוין געשריבען, אז דאָס איז אזא מין פאַפיע־

רעל פון א פאבריקע, וואס מע ארבייט דאָרטען אייזענבאהנען און מע גיט דערויף „דעוועדעמט". די אייזענבאהנען זענען אין סימ־ביר, די פאפיערלעך זענען אין וואַרשא, און די קונים זענען אין יעהופעץ, — היינט פערשטעהסט דו שוין? דאס אייגענע איז מיט די „וועגעלעך", מיט „פוטיווילי" און מיט „טראנספארט". נאָר דו קעהרסט מיינען, אז מע קויפט פאפיערלעך, קוקט זיי עמיצער אָן אין די אויגען? האסט דו וויערער א טעות. מע מוז דיר קלאָר מא־כען אקוראט, זאלסט פערשטעהן דאס געשעפט. למשל, עם פער־גלוסט זיך דיר קויפען „טראנספארט"; געהסט דו אריין אין א קאנטאָר, טראָגסט אריין אין קאסע עטליכע קערבלעך א „דעפא", און דו הייסט דיר פערשרייבען אביסעל סחורה, און מע גיט דיר ארויס א בריוועל, אז מע האָט אייגענקויפט פון דיינעטוועגען אזוי פיעל און אזוי פיעל „טראנספארט", אויף אזא און אזא מקח מיט אזא און אזא „דעפא", און באם חלילה עם פאלט ארא, ביזט דו מחויב צוטראָגען נאך געלד; — נאָר ס'איז בלאָטע, ניט אזוי גיך פאלט דאס ארא, און מע בעדארף ניט צוטראָגען קיין געלד; אדרבה, עם הויבט זיך גאָר אויף! אָט אזוי ארבייט איך כסדר און מאך, ברוך השם, הלואי ווייטער ניט ערגער. גאָט זאל העלפען, איך זאל מיך קאָנען אָפריסען אויף א פאָר טאָג, וואלט איך זיך אראָפגעחאפט קיין וואסילקאָוו און וואלט ארייגענעטראָגען „געלדיע"; דעמאלט וואלט איך פערשפאָרט זיין נע־ונד, ביי־טאָג א יעהופע־צער און ביי־נאכט א בויבעריקער. אלע מעקלערס זענען היינט נע־וואָרען „קופצים". זאלסט זעהן ווי מע לעבט, ווי מע עסט! היינט די דאמעס זייערע מיט די דימענטען און בארליאנטען — איך האָב מיך צעפרעגט, וואו קויפט מע דאָ בארליאנטען, און האָב בעטראכט פון דיינעטוועגען דאָרטען א פאָר זאכען, זאָג איך דיר, אז ניט נאָר ביי אייך אין כתרילעווקע, אפילו ביי אונז אין יעהופעץ וועט דאס אויך אנמאכען א רעש! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאט געבען

מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דו מיינסט, אפנים, זוגתי היקרה, אז איך בין איינער אויפ'ן יריד, וואָס איך האנדעל מיט פאפיערלעך? בראָצקי האנדעלט אויך דערמיט. דער חילוק איז: איך, אז איך נעה קויפען פאפיערלעך, בעדאַרף איך פריהער אויסרעכענען ווי־פיעל מיין מאָנען קאָן פערדייען, און בראָצקי, אז ער טהוט א קויף פאפיערלעך, קויפט ער מיט א מאל טויזענד שטיק, פינף טויזענד שטיק, צעהן טויזענד שטיק. דו שפיעלסט זיך מיט בראָצקין? יענער, אז ער פאהרט דורך אין דער קארעטע, ציטערט דער „קרעש־טשאטעק", און אלע אידען נעמען אראָפ די היטלען, און איך אויך בתוכם. שען וואלט זיין, וועז איך ווער אמאל א בראָצקי!... אז גאָט ווייל, נארעלע...

הנ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדע׳ל פון כתריל׳עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדל׳ן אין יעהזפּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר מנחם־מענדל׳ן נ״י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, „אז פון א חזיר׳שען עק, זאָגט די מאמע, קאָן מען קיין שטרייטעל ניט מאכען״... איך שמועס עס קעגען דיין שענער שוועגערין, קעגען דיין יענטלען טאקי, ברענען זאל זי דיר אויפ׳ן פייער! זי איז זיך מיישב יענע וואָך און לאָזט ארויס א קלאנג איבער דער גאנצער שטאָדט, אז דו ביזט אוועק קיין אמעריקע און מיך האָסט דו, ניט דערלעבען וועט זי דאָס, אוועקגעוואָרפען איין אלמנה חיה. פון וואנען, זאגט זי, האָט זי דאָס געגומען? שרה־נחמה האָט געהערט פון לייזי־הערשקע־אברהמ׳ס מויל, אז ברוך־בן־ציונ׳ס האָט אליין געזעהן ביי משה־שמואל׳ן א בריוועל, וואָס מאיר־מאָטעל שרייבט איהם פון אמעריקע. לויף איך דאָך אוועק צו משה־שמואל׳ן: וואו איז דאָס בריוועל? פרעגט ער מיך: וואָסער בריוועל? זאָג איך: וואָס מאיר־מאָטעל שרייבט אייך פון אמעריקע. זאָגט ער: וואר האָט אייך געזאָגט? זאָג איך: ברוך־בן־ציונ׳ס. זאָגט ער: ווי האָט אייך געקאָנט זאָגען אָט דער שקרן, אָט דער כזבן אזא מעשה, אז איך רער ניט מיט איהם שוין העכער א יאָהר? לויף איך דאָך אוועק פון דאָרטען צו ברוך־בן־ציונ׳ס מיט א צעוישעטען קאָפּ. לאָזט זיך אויס א מעשה, אז ער איז גאָר נישטא אין כתריל׳עווקע שוין די דריטע וואָך. פליה איך דאָך פון דאָרטען אוועק מסתמא צו

לייזי־הערשקע־אברהמ׳ס און נעב איהם אוועק א פּאָרציע, ווי עס געהער צו זיין, למאי האָט ער דערצעהלט שרה־נחמה׳ן אזא פּזמון מיט א בריוועל, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפּלויגען? קוקט ער מיך אָן, ווי א משוגענע: וואָסערע פּלוימען? לאָזט זיך אויס א מעשה, אז דאָס האָט זי טאקי אליין, דיין יענטעל הייסט עס, די כּפרה זאָל זי זיין פּאר אונז ביידען, אויסגעטראכט פּונ׳ם קאָפּ. א הולטייקע קאָן! נאָר עס קריכט דיר שטארק אין קאָפּ אריין אודאי וואָס איך שרייב דיר, אז דיר לינגען נאָר אין זינען מסתמא דיינע יע־הופּעצער דאמעס, צע׳דמ׳ט און צעבלוטיגט זאָלען זיי דיר ווערען מיט זייערע בארליאנטען! הערסט דו, מענדעל! איך קאָן ניט הערען זייער נאָמען אפילו, אזוי פיינר האָב איך זיי! עס איז מיר שוין נמאס אפילו די מתנה דיינע, וואָס דו ווילסט מיר דאָרטען קויפען! איך זאָג דיר פּריהער, בעלי היקר, אויב דו ווילסט מיר עפּעס קויפען, זאָלסט דו מיר קויפען אזעלכעס, וואָס מע טראָגט דאָרט ניט; איך דאַרף ניט, דו זאָלסט מיך פערגלייכען צו עמיצען, לאָזען זיי דיר זיין מיין כּפרה היינטיגען טאָג! נאָר לאָמיך שוין דערלעבען זעהען טאקי עפּעס פון דיר אויף דער רעכטער אמת, ניט אויף פּאפּיער, ווי זאָגט די מאמע: „ווינציגער מיט א ווארט, מעהר מיט א כיסען"... וואָס טויג דיר אָפּלעגען אויף מארגען, נארעלע? ביי אזא געשעפּט, אז מע רייסט נישט אָפּ מיט גוואלד, האָט מען ניט! נאָר מעגסט דיר זאָגען וואָס דו ווילסט, ביז איך וועל נישט זעהען אליין מיט מיינע אויגען, וועל איך דיר נישט גלויבען; נישט מחמת איך האלט דיך חלילה פּאר א ליגנער, נאָר דערפּאר ווייל אלסדינג, וואָס די יעהופּעצער פיינע מענשלעך דערצעהלען דיר, מיינסט דו, אז ס׳איז תורת לאָקש. וואָס גלייכסט דו זיך צו בראָצ־קי׳ן? האָסט מיט זיי אינאיינעם חזירים געפּאשעט? מע ניט דיר פּאר דיינע פּאפּיערלעך עפּעס געלד — נעם! וואָס מאכסט דו אָנ־שטעלען? די אדעסער שארלאטאנעס האָבען געטראָפּען צו דיר קיין בויבעריק אזש, געוואָלט אויסנארען ביי דיר דעם טייערען אנ־טיק? — מיט מזל ברכה! פּאר זיי די מציאה! ווי זאָגט די מאמע

מיינע: „חאָפּ אויס די יארמעלקע מיט ניס און אַנטלויף"... נאָר געה רער מיט א משוגע'נעם! אָט האָט זיך איהם פּלוצים פער־וואָלט ווערען א קופּעץ, און נאָך א וואסילקאָוואר דערצו! ער וועיסט שוין גאָרניט וואָס אויסצוטראכטען פאר גרויס ראָסקאָש! וואָס איז דיר עפּיס געפעלען געווארען וואסילקאָוו? נאָר וואָס איז דאָס חידוש: אז ביי־טאָג איז מען א יעהופּעצער, ביי־נאכט א בויבערי־קער, און געהן געהט מען קיין פּייטערבארג און קיין וואַרשא, מע־מען שוין זיין נישט נאָר א וואסילקאָוואר נכתב — אפילו פון האָצע־פּלאָץ. מענדעל, זעה נאָר, אז פון אלע גליקען זאָל איך דיר נישט דארפען חלילה ארויסשיקען פון דאנען נאָך א מאָל אויף דער הוצאה, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאָל

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

איך דארף דיר, בעלי היקר, אָנזאָגען א בשורה, און נישט קיין פּרייליכע: דיין ברודער בערעל־בנימין איז געבליבען איין אלמן... שוין אז דער בריף איז געווען פער'חתמ'ט איז מען געקומען און מע האָט אונז געזאָגט, אז יענטעל איז געשטאָרבען. פון א קימ־פּעט איז דאָס איהר געקומען, זי האָט געהאט א צוויליגנג. דאָס צווילינג לעבט, און זי איז געשטאָרבען. דאכט מיר, עס וואָלט געמעגט זיין דאָס אייגענע קאפּויר? ווי זאָגט די מאמע: „גאָט איז א גרויסער צו־להכעים'ניק"... לאָז זי זיין ווייט אָפּגעשיידט פון מיר. דיין שוועגערין איז תמיד געווען מיט מיר קידער־ווידער, לאָז זי מיר מוחל זיין, נאָר אויף מיין ערד איז זי דאָך ניט געגאנגען. וואָס וואָלט מיך אהרען, אז זי זאָל לעבען נאָך הונדערט יאָהר און נישט איבערלאָזען קיין זיעבען יתומים'לער, איינס קלענער פונ'ם אנדע־רען? ביי דער לויה בין איך דוקא געווען און האָב מיך דוקא אזוי אָנגעוויינט, אז איך בין קוים געקומען א לעבעדיגע אהיים. ווי זאָגט די מאמע: „אז מע דערמאנט זיך אינ'ם טוידט, איז מען ניט זיכער מיט'ן לעבען"...

IX.

מנחם־מענדעל פוז יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין א גאנצע וואָך געלעגען אין בויבעריק, דאָס הייסט, חלילה נישט מסוכן, נאָר א פּאַסקודנע שלאַפקייט: איך בין נעפּאַלען אויפ'ן רוקען, קאָן זיך נישט איבער־קעהרען אויף דער אַנדערער זייט. איצט איז מיר שוין אַביסעל גרינגער. איך האָב געמיינט די גאנצע וואָך, אז איך וועל אַראָפּ פון זינען: א קליניגקייט, אַבט טאָג כסדר זיין אָפּגעריסען פון דער בערזע, נישט וויסען פון קיין קורסען? עס האָט זיך מיר נאָר אויסגעוויזען, אז דאָרט קעהרט זיך איבער די וועלט! אם ירצה השם, מאָרגען־איבערמאָרגען פּאָהר איך שוין נעווים אין שטאָדט אריין. דערווייל שרייב איך דיר א בריוועל, עס וויל זיך מיר אַביסעל דורכשמועסען מיט דיר, און אַנב דיר געבען א ריכטינגען חשבון, וואו איך האַלט, זאָלסט נישט מיינען, אז איך „פלוטעווע". אז איך בין חלילה פערדרעהט אַדער איך בין נענאַרט. מיין „פּאַר־טעפּל" בעשטעהט אציגנד סך־הכל פון הונדערט פופציג שטיקלעך „פוטיוויל", הונדערט שטיקלעך „טראַנספּאָרט", פינף „מאַלצעווער", פינף „לילעפוטלעך" און פינף „וועגעלעך", א חוץ „פּרעמיעס". מילא, „פוטיוויל" און „טראַנספּאָרט" איז ביי מיר פערקויפט אויף שפּעטער (מיט א דרייערל האַנדגעלט); ווי באַלד מע קויפט זיי

ביי מיר אויס צום זמן, — און אויסקויפֿען וועט מען זיי דאָך גע־ווים — בלייבט מיר איבער אויף זיי ריין פֿערדינענסט נאָך אלע הוצאות א רובל פֿיער־פֿינף טויזענד. חוץ לזה, האָב איך א פֿאָר צעהנדלינ „האָסלעך" אויף „פֿוטיוויל" און אויף „מאלצעוועך", פֿרי־מא בריוועלעך, — רעכנען איך חאָפֿען אויף זיי אויך א רובל זיעבע־צעהן־אכטצעהן הונדערט. האָסט דו שוין כמעט גוטע זיעבען טוי־זענד רובל. אויף די פֿינף „מאלצעוועך" מזומן רעכנען איך אויף טרפות פֿיער טויזענד רובל, וואָרום עס וועט דאָך זיין א חרפה, א בזיון, אויב זיי וועלען ניט שטעהן אין גיכען, צום וועניגסטען, צוויי טויזענד רובל א שטיק, חאָטש אפֿילו זיי האָבען זיך די לעצ־טע טעג א קאפּעלע אראָפּגערוקט; נאָר דאָס איז נישט מעהר ווי א מאניפֿאַרגעלע פון די פֿייטערבאַרגער „בלאָנקיסטען", בכדי זיי זאָלען זיך קאָנען „אָפּדעקען"! בלייבט איבער דער רעכטער שפּיע־נעל: איך מיין די „לילעפּוטלעך" מיט די „וועגעלעך"; דאָ איז א ריינער חשבון, ווי גאָלד: ביז „אולטימא" האָבען מיר נאָך אזוי גרוים ווי אכטצעהן טאָג, און אזוי ווי די „לילעפּוטלעך" הויבען זיך אויף הונדערט רובל א טאָג, האָסט דו א קיימא־לן פון אכט־צעהן מאל הונדערט גע'כפּל'ט אויף פינף, בעטרעפּט דאָס פונקט נייען טויזענד רובל. און די „וועגעלעך"? זיי שפּרינגען דאָך אויף ק"ן רובל א טאָג, — האָסט דו אכטצעהן מאל ק"ן גע'כפּל'ט אויף פינף, — בעטרעפּט דאָס ניט קיין דרייצעהן טויזענד פינף הונדערט רובל? היינט וואו איז עפּים „וואָלגע"? „רניעפּר"? „דאָן"? און שאר ירקות? הכלל, נאָר קיין גרוסען בייטל נעה איך מיר נישט, נאָר איך רעכנען אלסדינג, שוין נאָך אלע הוצאות: „קאָרטאָזש", „גנבה'זש" ארום און ארום, — קרוב צו פערציג־פופציג טויזענד! השם יתברך זאל העלפען, דאָס „אולטימא" זאל נאָר אפּלויפען גלאַט, וועל איך, אם ירצה השם, „ראַליזירען" אלע מיינע פאפּיערלעך און וועל מיך „איבערקאהרען אויף דער אנדערער זייט", דאָס הייסט, איך וועל נעהן „א־לא־בעם", וועלען א מוכר אויף אלסדינג, און וועל פערדינענען נעלד אויף דער „לינקער זייט"; נאָכדעם וועל איך

מיך א וואַרף טהון צוריק „א־לא־האָם" און וויערער א מאָל חאָפען א גראָבס. אזוי, אז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען, קאָן פון די פופציג טויזענד וועלן מאה אלף, פון די מאה אלף — רי"ש אלפים, פון די רי"ש אלפים — ת"ק, און אזוי ווייטער, ביז א מי־ליאָן. ווי אזוי זשע דען, נאָרעלע, ווערד מען א מיליאָנשטשיק, א בראָצקי? און וואָס, מיינסט דו, איז בראָצקי? א בשר־ודם, וואָס עסט און טרינקט און שלאָפט. איך האָב איהם אליין געזעהן, איך זאָל אזוי זעהן אלדאָם גוטס!... הכלל, זאָלסט נאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה, איך האָב מיך גוט צוגעקוקט צו דער שפּענגלאַציע און בין געוואָרען אויף דער בערזע אזא חריף, אז מע קומט שוין א מאָל צו מיר, נישקשה, מיט איין עצה; מיט גאָטס הילף, איך פערשטעה דאָס שפּיעל! און וואָס דו גלויבסט נישט און הייסט מיר אָפשניידען, איז ביי מיר קיין חידוש ניט. למאי חינקים? פאַרהאַן ביי אונז א שפּענגלאַנט, חינקים רופט מען איהם, זעהר א הייסער שפּענגלאַנט און א מורא'דינער קאָרטענשפּיעלער; ביי־טאָג שפּיעלט ער אויף דער בערזע, און ביי־נאַכט שפּיעלט ער אין קאָרטען. האָט זיך געטראָפען מיט איהם א מעשה ערשט יענע וואָך. עס האָט זיך איהם ביי־נאַכט גע'חלומ'ט א שלעכטע קאָרט, — א סימן אויף א „בעס" — איז ער אוועק קיין פּייטערבאַרג און קיין וואַרשא און האָט אָפּגעשניטען אין איין טאָג דעם גאַנצען „פּאָרטע־פעל"; אודאי רייסט ער איצט נעבאָך אויף זיך די האָר! א מצוה אויף איהם! לאָז ער ניט גלויבען אין חלומות! איך קוק שוין ערויס אויף מאָרגענדיגען טאָג, נעוואָהר וועלען די קורסען. איך האָב מיך בעשלאָסען, תיכף ווי באַלד איך קום אין שטאָדט אריין, זיין ביי'ם יובעלירער נאָך דיין „ברצא" מיט די בארליאַנטענע אויהרינגלעך, און אז איך וועל נאָר האָבען צייט, חאָפ איך מיך אראָפ אויף „פּאַראָל" אייגקויפען דיר אביסעל וועש, טישטיכער, האַנדטיכער, און די קינדער אויף העמדלעך, און נאָך עפּים אין בעל־הבתישקייט אריין, נישט ווי דו זאָגסט, אז איך האָב דיך חלילה פערגעסען. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס

בקיצור. אם יו־צה השם, אינ׳ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויס־שרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. קוש די קינדער און נ׳יס שוועסטער אין שוויעגער און אלעמען בעזונדער גאָר פריינדלי׳ך. און בערעל־בנימינ׳ען זאָלסט דו זאָגען פון מיינעטוועגען, אז ער זאָל זיך אווי ניט נעמען צום קע״, אין „אָקע״ אדער גאָר אין „טערטעל־מערטע׳ל״.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מיר מכח וואסיל־קאָוו, האָסט דו, אפּנים, גארנישט פערשטאַנען, וואָס איך מיין. אזוי ווי מחמת איך טאָר דאָ ניט זיין, וויל איך ווערען א היגער קו־פּעץ, קאָן מען אנדערש נישט אויספיהרען, סיידען מען איז פריהער חאָטש א האלב יאָהר א וואסילקאָוער נכתב. און קוים ווער איך א היגער, דינג איך, אם ירצה השם, א דירה אויף פּאַראָל און נעם דיך ארויס אהערצו מיט די קינדער אין א גוטער שעה. און וואָס דו ביזט אזוי אויפגעטראָגען אויף יעהופּעץ, איז נאָר דערפאר, וויל דו קענסט נאָך נישט די שטאָדט מיט די היגע מענשען; מילא די שטאָדט אליין, שמועסט מען נישט — ס׳איז א צאצקעלע, און די מענשען די היגע זענען ממש גאָלד און זילבער; וויים איך, ווי קומט דאָס צו אדעם? די היגע מענשען זענען אלע אזוי מילד, אזוי צוגעלאָזט, סאי די מאנסביל׳ען, סאי די נקבות... איין שטיקעל חסרון האָבען זיי דאָ, וואָס זיי האָבען ליעב א קערטעל; קומט די נאכט — נעמט מען זיך צו דער ארבייט און מע זיצט אוועק ביז טאָג און מע שרייט: „פּאָס!״ די גרויסע שפּיעלען אין אזא שפּיעל, וואָס הייסט „פּרעפּאראַנץ״, און די קליינע שפּיעלען אין „סטוקעל־קע״, אין „אָקע״ אדער גאָר אין „טערטעל־מערטע׳ל״.

ה נ ״ ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעע.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאלסט גאר נישט איבערטראכטען חלילה קיין שלעכטס, עס קומט דיר מזל־טוב: דער בראטישעק דיינער, דיין בערעל־בנימין, האט שוין חתונה געהאט, אין א גוטער שעה, א מזל'דיגער! ער האט קיין צייט ניט געהאט צו ווארטען אפילו גאנצע צוויי חדשים: ער איז אוועקגעפאהרען קיין באדיטשעוו, פון וואנען מע בעציהט אויף דער גאנצער וועלט שטיפמאמעס, און האט אראפגעבראכט פאר זיינע קינדער א מאמע, און דוקא א מיידעל פון א יאחר נייענצעהן! אזא יאהר, אזא מזל אויף אלע מאנסבילען, וואס פאר א פנים דאס האט! ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „בעסער זאלען מיר בלייבען נאך אייך אלמנות, אידער איהר זאלט מאכען אונזערע קינדער פאר יתומים!"... איך שטעל מיר פאר דיינע טרערען, מענדעל, ווען דו זאלסט מיך, אשטייגער, חלילה איבערלעבען, ניט דערלעבען זאלען דאס די יעהופעצער דאמעס! זיי וואלטען דיך בעפאלען, ווי די ביענען, איין אויסחאפעניש וואלט אויף דיר געקומען נאך פאר שלשים! עס וואלט נעווען ביי דיר, ווי די מאמע זאגט: „א כשר'ער טאפ מיט א כשר'ען לעפעל". וואלסט שוין דעמאלט געקאנט בלייבען א יעהופעצער אויף אייביג! דו קנאקסט, זאגסט דו, מענדעל?

קנאַק! פּליה! שפּרינג אין פּייער! איך וועל צו דיר נישט פּאַה־רען, איך זאָל וויסען, אַז דו ליגסט דאָרט אויפֿן טוידטען בעט! אוּן דיינע פּופּציג טויזענד שרעקען מיך אויך קאַרג וואָס. ערשטענס, ביזט דו מיינער מיט די פּופּציג טויזענד, אַזוי ווי אָהן די פּופּציג טויזענד. אוּן, צווייטענס, האָבען ביי מיר דיינע פּופּציג טויזענד א ממש, פּונקט ווי א שמעק טאַבעקע, ווי זאָגט די מאַמע: „כּל זמן דאָס נעלד איז אויפֿן פּאַפּיער, איז דאָס פּאַפּיער"... איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, בעלי היקר, אַז דו האָסט איצט ביר איבערצוצאָה־לען עטליכע קערבלעך און ווילסט וואַרטען ביז עס וועט ווערען דוקא פּופּציג טויזענד, ביזט דו אַדער א משוגע'נער, אַדער א גזלן, א רוצח, האָסט קיין רחמנות נישט אויף דיין ווייב ביז הונדערט אוּן צוואַנציג יאָהר אוּן אויף דיינע קינדער. עס געפעלט מיר, ווי ער האָרעוועט מיך מיט „זאַוווטריקלעך": מ א ר ג ע ן וועט ער זיין ביי'ם גאָלדוואַרגער, מ א ר ג ע ן וועט ער מיר קויפען וועש — אַלץ אויף מאַרגען. נאָר איינער! פּאַר מאָרגען לאָזן זיך גאָט זאָל־נען! דו קויף בעסער היינט. ריים אָפּ, חאַפּ אַריין, עס וועט זיין גלייך ווי געפונען! די מאַמע מיינע, זאָל לעבען אוּן געזונד זיין, זאָגט גאָנץ קלוג. זי זאָגט: „וואָס טויג דיר, טאָכטער, מתנות, טישטיכער, האָנדטיכער? נעלד, זאָגט זי, לאָז ער דיר שיקען! דער מלאך־המות, זאָגט זי. פּרענט נישט, צי דער מת האָט תכריכים"... איך וועל וואַרטען נאָך א פּאָר וואָכען, ביז איך וועל מיך פּיהלען אין נאָנצען נעווונד, דעמאָלט זעץ איך מיך אויף אוּן פּאָהר, אם ירצה השם, אַראָפּ צו דיר אהינצו, אוּן דעמאָלט בין איך דיר ניט מקנא! איך וועל דיר דאָרטען נאָכגעהן פּיס־טריט, איך וועל דאָר־טען זיין אומערום. איך בין דיר ערב, אַז דו וועסט אָנטלויפען פּון דאָרטען אין מיטען האָלבע נאַכט, ווי עס ווינשט דיר פּון טיעפּען האַרצען

דיין באמת נעטרייע פּרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

XI.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פון׳ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס טהוט זיך חושך! היינו, עס איז אָנגעקומען פון פייטערבאַרג אזעלכע קורסען, אז ס׳איז אונז אלע־מען פינסטער געוואָרען אין די אויגען! ווי א דונער האָט דאָס אונז דערשלאָגען, ווי א באָמבע! עס איז געוואָרען פינסטער אין אלע קאָנטאָרען, ערד־ציטערניש אויף „קרעשטשאָטעק"! און תיכף נאָך פייטערבאַרג האָט אויך וואַרשאָ געגעבען א זעץ איהרע קורסען! ס׳איז געוואָרען א לויפערי, א בהלה, א פחד, א מהומה! די שפּע־נעלאָנטען זענען זיך צעלאָפען, אויסגעטריקענט געוואָרען, און איך אויך בתוכם. אוים בערזע! די קאָנטאָרען זענען געבליבען פוסט, די באַנקירען פערזאָרגט, ס׳איז חורבן בית־המקדש! שטעל דיר פאָר, זוגתי היקרה, אז די „מאלצעווער", וואָס איך האָב זיי גערע־כענט אויף טרפות צוויי טויזענד קערבלעך, האָבען זיך מיישב נע־וועז און האָבען זיך אראָפגערוקט ביז נייענהונדערט פופציג! צי, למשל, „פוטיוויל": גיכער וואָלט איך זיך גערעכט אויף זיי א מפלה, איידער זיי זאָלען וועלען פון הונדערט אכציג צוריק זיעבען און זעכציג! פון „טראַנספּאָרט" שמועסט מען נישט; „טראַנס־פּאָרט" איז נאָר אין דער ערד, קיינער נעמט דאָס נישט אין די הענד ארויין! דאָס איינענע איז מיט „וואָלגע", מיט „דאָן" און מיט אלע

אנדערע פאפיערלעך. נאר דאס אלסדינג איז נאך נאלר קענען ווער־ שא. אין ווארשא איז נאר איין אומגליק! זינט די וועלט שטעהט איז נאך אזא שחיטה נישט געשעהן, ווי אין ווארשא. ווארשא איז זיך מיישב און טהוט א שמיץ די „לילעפוטען" פון צוויי טויזענד פיער הונדערט פופציג נאר אויף זעכס הונדערט צוואנציג! היינט „וועגעלעך"! די זענען שוין געשטאנען אזוי שען, אזוי פיין; מיר האבען געמיינט, אט־אט זענען זיי דריי טויזענד קארבען! וויפיעל, מיינסטו, שטעהען זיי היינט? וועסט נאר נישט טרעפען: פיער־ הונדערט שמארדאוועגצעם! ווי געפעלט דיר א קורס? ס'איז עק וועלט! אז אך און וועה איז ווארשא, זיך שען אויסגעפיינט: נע־ טריבען, געטריבען, און פלוצים אין מיטען דרינען — נא דיר א חתונה! פון וואנען נעמט זיך דאס איבערקעהרעניש — ווייסט קיינער נישט. דער זאגט דאס, דער זאגט דאס. עס וואכסט פון נעלד, דאס הייסט, פון דעם, וואס עס איז נישטא קיין נעלד. אויף דייטש רופען זיי דאס אן: „נעלד־מאנגעל", און אויף אונזער לשון הייסט דאס פשוט: „נישטא א פרוטה". וועסט דו דאך מסתמא פרעגען: סטייטש, עס האט זיך דאך ערשט נעבטען געוואלגערט אין אלע גאסען? תיקו, בלייבט א קשיא! נאר ווי אזוי די מעשה איז, שפענגלאנטען זענען געוארען אפגעקאכט, און איך אויך בתוכם. איך וועל דיר זאגען דעם אמת, אויף פייטערבארג פערדריסט מיך ניט אזוי, ווי אויף ווארשא. מילא פייטערבארג — נארנישט, געהט זיך פאוואלינקע, אלע טאג פאלט דארטען צוואנציג־דרייסיג רובעל און נענוג; ס'איז חאטש, ווי זאגט ער, מעשה חוחר. ווארשא — קיין גו־ טער איר זאל דאס ניט קענען! דאס איז עפים א מין סדום, רחמנא לצלן! נישטא דער טאג ווארשא זאל ניט געבען א רים מיט ק"ן, מיט רי"ש, מיט שי"ן קערבלעך נידערינגער, א פאטש נאך א פאטש, אזוי, אז מיר זענען דא אלע געבליבען פריהלישעט, נאר קיין צייט נישט געהאט אפילו זיך ארומצוקוקען! מילאנען קאסט אונז אפ אט דאס ווארשא, מילאנען! גוואלד, וואו איז געווען אונזער שכל? הלואי וואלט איך דיך געפאלגט, זוגתי היקרה, וואלט איך

איצט ארויסגעשטעלט דער וועלט דריי פייגען; בראָצקי וואָלט צו מיר נישט געווען גלייך! נאָר מסתמא הייסט נאָט אזוי; ס'איז, אפנים, נאָך נישט נעקומען די רעכטע ציים... א שטיקעל גלוק, וואָס מיין באַנקיר, לאַנג לעבען זאָל ער, מאַהנט מיך חאָטש נישט די עטליכע קערבלעך, וואָס איך בין איהם געבליבען שטעהן אין קאַנטאָר. אַדרבה, ער האָט אויף מיר רחמנות. ער זאָגט מיר צו, אז עס וועט זיך אביסעל פערבעסערן די ציים, וועט ער אפשר זעהן מיר „צושאַרען", איך זאָל ארום איהם קאָנען א מאָל פערדיענען א קערבעל... נאָר דערווייַלע איז נישטאָ וואָס צו טהון. עס געהען ארום אויף דער בערזע מתים, נישט קיין שפּענעלאַנטען. מעקלערס דרעהען זיך ארום פוסט און פּאָס. ס'איז ביטער און פינסטער ארום און ארום. די שפּענעלאַציע, זאָגט מען, איז אָפּגעשטאָרבען, קאָן שוין תחית־המתים נישט אויפשטעהן. נישטאָ צו וואָס זיך צו נעמען. איך זאָל האָבען מיט וואָס, וואָלט איך מיך נאָך פּאָרט יאָקאָש דורכגעשלאָגען, איבערגעווארט די שלעכטע ציים. דער הימעל, ווי זאָגט ער, איז נאָך צו דער ערד נישט געפאַלען. נארישקייטען! דאָס האַרץ זאָגט מיר, אז עס וועט נאָך זיין וואָס צו טהון, גאָט לעבט און יעהופּעץ איז א שטאַדט; אז נישט דאָס, איז דאָס... נאָר וואו נעמט מען קלינגערס? ווי זאָגט די מאמע דיינע: „אז מע האָט נישט קיין פינגער, קאָן מען נישט שטעלען קיין פייג"... איך האָב מיך געפרובט אָנמוטען א פּאָר מענשלעך מכח א גמילות־חסד'על אויף א קלייַנער ציים, האָבען זיי מיר געשוואָרען, אז אין שטאַדט איז איצט ענג אין נעלד, אפילו נאָר ביי די גרויסע איז ענג, ממש מע פאַלט מיט'ן פּנים צו דער ערד, מע זיכהט זיך אויס פּאָר א גראָשען... השם יתברך זאָל עפּיס א נס טהון מיט מיר: גזלנים זאָלען אויף מיר אָנפאַלען און מיך הרג'ענען, אָדער איך זאָל אזוי שטאַרבען געהענדיג אין גאָס, וואָרום, זוגתי היקרה, איך קאָן דאָס שוין מעהר ניט איבערטראָגען! סטייטש, סטייטש! אזוי פיין, אזוי שען געשטאַנען אויפ'ן פּלאַץ! געהאַט, ווי מע זאָגט, א פולע חיטעל — און פּלוצים נא דיר! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָ־

גען, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. שרייב מיר וואָס מאכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און ווי געהט דיר אין געזונד, און גריס שווער און שוויעגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די וועלט זאָגט אַ וועלט, אז נאָך אַ שרפה וועלט מען רייך. איך מיין, אז נאָך אַזא מפלה, ווי מיר האָבען דאָ אצינד, קאָן מען ערשט מאכען גאָלדענע געשעפטען. וואָרום ס׳איז אלסדינג געוואָרען בחצי חנם. מע קאָן היינט מאכען „האָס־לעך" מיט „פרעמיעס" אויף די בעסטע „פאפּיערלעך" כמעט אָהן געלד. איך זאָג נביאות, און קאָן דיר געהן שווערען, אז וועט עס וועט איצט אַוועקגעהן קיין פּייטערבאַרג אָדער קיין וואַרשאָ עפּים קויפען, וועט ער גליקליך וועלען! וואָרום נאָך אלע מעשות קאָן איך מיך בעריהמען, אז איך פערשטעה דאָס שפּיעל אין תוך אריין. צו דער שפּענגלאָציע בעראַרף מען האָבען נאָר דריי זאכען: ש כ ל, מ ז ל און ג ע ל ד. ש כ ל איז, ברוך השם, פאָרהאַן ביי מיר אזוי פיעל, וויפיעל ביי אלע היגע שפּענגלאָנטען. מ ז ל איז ביי נאָט. און ג ע ל ד? — נעלד איז ביי די בראָצקים.

הנ״ל.

XII.

שיינה־שיינדע׳ל פון כתריאעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע׳ל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע׳ל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, גאב גאט דאס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף וויטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז, אייגענטליך, וואלט איך דיר בעראפט שרייבען גאר א סך, נאר איך האב דיר נישט וואס צו שרייבען, עס האט זיך שוין אויסגעלאזט ביי מיר שטאף. וואהרום וואס וועט מיר ארויסקומען, אז איך וועל דיך שוין אריינלעגען אין דער ערד ארויין, חלילה, לעבעדינגערהייה, עס וועט מיר דען עפיס העלפען? איך בין דאך ניט בלומע־זלאטע, וואס האט ליעב „עסען מאן"; איך וועל דיך נישט עסען, איך וועל דיר ניט זאגען קיין קרום וואהרט, נישט איבערקעהרען די צונג אפילו. נאר איין זאך וועל איך ביי דיר פרעגען, א שלאק זאל אריין אין מיינע שונאים׳ס ביינער אריין: זאג, צי האב איך דיר נישט געזאגט פריהער, אז עס וועט אזוי זיין דער סוף? זאג, צי האב איך דיר נישט געשריבען די גאנצע צייט: אנטלויף, זאג איך, מענדע׳ל, ווי פאר פייער! וואס טויג דיר, זאג איך, שמאטעס, פאפיערלעך? ווי די מאמע זאגט: „זיץ אין דערהיים, וועסט דו נישט ריסען קיין שטיוועל"... פאלגט ער מיך נישט! עס האט איהם צוגעקאווועט צו יעהופעץ! ער איז נאר די כפרה נאך די דארטיגע פיינע מענשלעך, די כפרה מעגען זיי שוין זיין פאר דיר און פאר מיר און פאר אונז אלע און פאר כל ישראל, נישט איך

זאָל מיך פּאַר זיי אויסציהען א גמילות־חסד, געבען זאָל זיי נאָט גרינגע קרענק מיט מאיאָווע קרחת אויף א נאָנץ יאָהר! ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבן: „בעסער אָנקומען צו עלינו, אייִדער צום בעסטען מענשען"... אויף דיר איז מיר א חידוש, מענדעל. דו ווייסט דאָך יאָ, וואָס אין די הייליגע ספרים שטעהט געשריבען: „מיט גוואַלד טהוט לעבען דער מענש און מיט גוואַלד טהוט ער שטאַרבען", — היינט וואָס רעדסט דו נאַרישקייטען? ס'איז אַלס־דינג פון נאָט. דו זעהסט דאָך, ווי דער רבונו־של־עולם פיהרט מיט דיר, עס זאָל זיך דיר נישט נלוסטען קיין גרינגע פויגעלעך אין יעהופּעץ! א איד בעדאַרף האַרעווען, פּערשוואַרצט ווערען און געבען א וויי ברויט! אָט איז נחמיה אויך א לייטישער יונגער־מאַן, א יודע־ספר — לאָם איך האָבען אזא יאָהר! פון דעסטוועגען טהו א קוק, ווי אזוי ער ווערד אויסגעריסען, פאָהרט אויף אַלע ירידים, געהט צו־פוס, קריכט אין דער ערד אריין, האַרעוועט ווי אין אייזעל. עס קאָן זיין, ער וואָלט אפשר אויך נעווּאָלט, אזוי ווי דו, אַרומגעהן מיט'ן שטעקעלע איבער יעהופּעץ, אויך נישט טהון קיין האַנד אין קאָלט וואָסער, אויך האַנדלען מיט שמות, אויך שליטלען זיך קיין בויבעריק און אויך קוקען, ווי די יעהופּע־צער דאָמעס שפּיעלען דאַרטען אין דער גוטער שפּיעל „פערדעל־מערדעל". האָט ער אָבער זיין אייגענס א וויב, וואָס זי הייסט ב ל י ו מ ע־ז ל א ט ע. ב ל י ו מ ע־ז ל א ט ע, אז זי טהוט נאָר איין קוק אויף נחמיה'ן, נעמט איהם שוין אָפּ דאָס לשון: ער פערשטעהט זי שוין אויפּן וואונק. אנו, לאָז איהם נאָט נעבען אזא זין, ער זאָל קומען, למשל, פון יאַרמעלינעץ און נישט ברענגען איהר קיין מענטעלע, קיין היטעלע, קיין זאָנטיקעל, מיט צרות, מיט שלעק איהר אין האַרצען?! וואָס זשע? אזוי ווי איך קום אָפּ נאָר דערמיט, וואָס דו שרייבסט מיר אלע מאָל: אָט קויפסט דו מיר דאָס, אָט קויפסט דו מיר דאָס, און ביז עפּים וואָס — לאָזט זיך אוים א בוידעם! נאָר דו מיינסט אודאי, אז איך געה־אוים נאָר דיינע מתנות? איך דאַרף זיי אויך כּפּרות, דיינע בראָשען

מיט דיינע בארליאנטען! אבי לאָם איך דערלעבען זעהן דיך געזונדערהייט! עס גלויבט זיך מיר נאָר ניט, אז דו לעבסט! היינטיגע נאכט האָט זיך מיר נע'חלומ'ט די באבע צייטעל, עליה השלום, פונקט אזוי ווי זי איז געווען, נישט געמינערט. דעריבער וואָלט איך שוין געוואָלט דערלעבען זעהן דיך געזונדערהייט, און וואָם פריהער, ווי עס ווינשט דיר פיעל נוטס היינט אן אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם צווייטען בוך.

מיליאנען

סיתרים, מעקלערס און „שפּעגעלאַנטען"

נעשריבען אין יאָהרען 1899—1900

מיליאָנען

(סוחרים, מעקלערס און „שפּעקולאַנטען").

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריל־עווקע.

לוגנתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך בין שוין אויס שפּעקולאַנט. כ'האָב א שפּיי געטהאָן אויף דער שפּעקולאַציע, קיין איד זאל זי ניט קענען! זי האָט מיך אויסגעמוטשעט ווי א קרחת, מיך געמאַכט גרוי און אַלט! א ווערטעלע אויסצורעדען, וואָס מיר האָבען דאָ איבערגעטראָגען! עס איז געוואָרען א תל פון יעהופּעץ, איין איבערקעהרעניש אויף דער בערזע, חושך אין אַלע ווינקעלעך, ווי נאָך א מלחמה, נאָך ערגער ווי, ניט היינט געדאַכט, אין אַדעם! עס איז געקומען אויף אַלעמען א מפלה, א בהלה. דער עולם האָט אַנגעהויבען שטאַרק צו באַנקראָטירען, און איך אויך בתוכם. אַלע טאָג האָט זיך גע'לאָזט הערען א נייער אַנזעץ. אַנזעצען — איז נאָר אַריין אין דער מאַדע! וואָס דאַרפסט דו מעהר? גרויסע באַנקירען,

בערען, האָבען אָנגעהויבען צו מאכען פּליטה. דעם ערשטען פּע־ טשאטעק האָט געמאכט יענער באַנקיר, וואָס דורך איהם פלענען מיר אלע געהן מיט אונזערע „פּאַפּיערלעך" סיין פּייטערבאַרג און קיין וואַרשא. אין א שענעם פּריהמאָרגען קום איך צריין אין קאַנטאָר, איך האָב געהאט ביי איהם צו שטעקען מיט א פּאָר „מאלצעווער" און מיט עטליכע „פּוטיווילעווער" אקציעס, וואָס ס׳איז א י ה ם צרויסגעקומען פון מ י ר א קליינער דיפערענץ. איך הויב מיך אָן נאָכצופרעגען, וואו איז ער ערגיץ, דער פּריץ? זאָגט מען מיר: הלך לעולמו — ער איז שוין לאַנג אין אמעריקע! הקיצור, ס׳איז געווארען א גוואלד! מע האָט זיך באלד א נעם געטהאָן צו דער אייזערנער קאסע און מע האָט געפונען דאָרט א פּלעשעל טינט מיט איין אלטען אָפּגעריבענעם גילדען, און נאָך מיט א לעכעל דערצו. דער אַנדערער האָט איבערגעלאָזט אין דער אייזערנער שאפע א נאַנצען פּאַק מיט אלטע לוחות אויף עברי־ טייטש פון שנת תרל"ג ביז היינטיגם יאָהר, און איז אַוועק קיין ארץ־ישראל. דער דריטער, גאָר א גרויסער באַנקיר, האָט נישט באַנקראָטירט, נאָר גלאָט ניזוק ונהרג געווארען מיט עטליכע מיליאָן אין איין וואָך און איז געבליבען ביי׳ם נאָמען. נאָר די בראָצקיס זענען עפּים מיט נסים ארויסגעשפּרונגען גליקליך. איין מאָל פּאָר אלע מאָל — איך האָב ארויסגעזעהען, אז סאיז ניט בעשערט, העלפּט נישט קיין חכמות! א שטיקעל גליק, וואָס איך האָב מיך בעציי־ טענס ארומגעקוקט און האָב מיך א וואַרף געטהאָן אויף איין אַנדער פּרנסה, א בכבוד׳ע פּרנסה, הייגו: איך בין איצט געוואָרען א מעקלער, פּשוט א מעקלער, טאקי דאָ אין יהופּיע אויף דער בערזע. פּאַרהאָן אין יהופּיע מעקלערס, קיין עין־הרע, אזוי פיעל, ווי שטערען אין הימעל, מיט וואָס בין איך ערנער פון זיי? דאָכט זיך, איך האָב אויך הענד און פים און א נאז מיט אויגען נלייך מיט אלע אידען, און אזעלכע מיוחסים ווי איך איז דאָ א סך, — פון דעסטוועגען שטעהט זיי אָן נעמען דאָס שטעקעל און נעהן מעק־ לערען. די גרויסע תורה, וואָס מע בעדאַרף דאָ האָבען? אבי

מע קאָן זאָגען א לינען, און דערצו, אז מע איז נאָך א שטיקעל עזות־פנים אויך, קאָן מען שוין זיין א מעקלער; און אַדרבה, וואָס מהר לינגער און וואָס מהר עזות־פנים, איז אלץ מהר מעקלער! מעגסט מיר גלויבען, פֿארהאן דאָ אין יעהופּעץ מעקלערס, וואָס קאָטאָרי ביי אייך אין כתרילעווקע וואָלט זיי אָנגעשטאָנען זיין בעהעלפֿערס אָדער בעלי־עגלות, זיי קאָנען זיך קוים חתמ'ענען, און פון דעסטוועגען — זעהסט דאָך, ווי זאָגט די מאָמע דיינע: „אז גאָט וויל, שיסט א בעזעם"... מע בעדארף נאָר אָנטהון א וויים העמד מיט א שענעם קאָפּעליש, קריכען, שמעקען, חאָפּען א וואָרט, א לויף אהער, א שפרונג אהין — „פּאָזשאָלעטי קאָרטאָזש!" „קאָר־טאָזש" הייסט מעקלעריי, „שחיטה־גלעד". אי איז דאָס א זיסער גראָשען, אָט דאָס „קאָרטאָזש"! אהן קאָפּ־דרעהענישן, אהן בויכ־וועהטיג! אָט האָב איך געחאָפּט ערשט נעכטען א פופציגער „קאָר־טאָזש" — זאָל מיך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע מיט דיר אינ־איינעם, ווי איך וויים פאר וואָס! איך האָב געמאכט צוהן טוי־זענד פוד צוקער גרינג, נאָך גרינגער ווי אויסרויבערען א פאָפיראָס. דאָס הייסט, געמאכט האָבען אנדערע, נאָר איך בין אריינגעשפרונ־גען אין מיטען. הקיצור, איך האָב מיט גאָט'ס הילף געחאָפּט א פופציגער! אז גאָט העלפֿט, עס געהט אַוועק אזוי איין האָלב יאָהר, שטעל איך מיך צוריק אויף די פים און וועל דער אייגענער ווי פריהער, וואָרום ביי אונז אין יעהופּעץ שפּיעלט דאָס געלד די נרעסטע ראָלע! דער מענש אליין איז בלאָטע, יחום וויל מען דאָ נישט וויסען. מעגסט זיך זיין וועל דו ווילסט און וואָס אין דער קאָרט — אבי געלד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער זאָלען לעבען, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

עיקר שכחתי. שרייב מיר, איך בעט דיך, וואָס האָרכט זיך עפּיס ביי אייך, צי געהען רעגענס, און וואָס מאכען די בורע־קעס, און צי ס׳איז פּאַרהאַן עפּיס א סך זשוקלעך? איך בעראַף דאָס זעהר נויטיג וויסען, און וואָס גיכער!

הנ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'
מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע
נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון
דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין זים לעבען, א מיתה־
משונה, א חלירע אויף מיינע שונאים! דו רוצח, דו טיטום, דו
נזלן אייגער! דו ווייסט, אז דיין ווייב איז געלעגען טוידט־קראנק,
נאָך דער רעפעראַציע, וואָס דער שענער דאָקטאָר האָט מיר גע־
מאכט, אויף דיינע יעהופעצער בעלי־בית'טעס געזאָגט געוואָרען,
אז קוים וואָס איך פלאָנטע מיט די פיס, און די קינדער דיינע האָב
איך צו טהון מיט זיי, צייהנדלעך, העלזלעך, בייכלעך, דיפטעריט,
מיט שלעק, מיט צרות אויף מיינע שונאים'ס קעפ! ווי אזוי
שווייגט מען אָפּ אזא צייט און מע שרייבט נישט אריין קיין
בריוועל? ממה נפשך: ביזט דו געשטאָרבען — שרייב, אלא דו
לעבסט נאָך, בעראַרפסט דו דאָך אודאי שרייבען! נאָר געה טענה
זיך אוים מיט א חושים, ווי זאָגט די מאמע מיינע זאָל טאָקי
לעבען און געזונד זיין: „גיכער וועט זיך א שבור אויסניכטערען,
איידער א נאר וועט קליגער ווערען"... מאהל דיר, אז אָך און ווהע,
אז שיינה־שיינדעל־ברוך־הערש־לאה־דוואָסים בעדארף האָבען א מאן
א מעקלער! נאָר ס'איז אָבער אלץ כדאי: זיין א מעקלער, א

בייגעל־טרעגער, א הונט־שלעגער — אבי אין יעהופּעץ, איינגעזונ־
קען זאָל דאָס ווערען! היינט שרייבסט דו מיר, אז דו האָסט גע־
חאַפּט א פופציגער ביי דער איצטיגער שענער פרנסה דיינער, און
דו האָפּסט, אז דאָס חאַפּסט דו אַלע טאָג א פופציגער. נישט אַלע
מאָנטאָג איז פורים. דו מיינסט, ס'איז דיר דאָס אמאָליגע אדעסער
„לאָנדאָן", מיט די „פּאָפּיערלעך", מיט די „פּיפּערנאָטערס", מיט
די אַלע איבערינע גליקען דיינע, וואָס ליגען מיר נאָך ער היום אין
טעם? נאָר איינער, עס וועט דיר פופציג מאָל ארויס די אויגען
פונ'ם קאָפּ, איידער דו וועסט דערלעבען זעהען דעם אנדערען פופ־
ציגער! און אויסערדעם גלויב איך עפּים גלאָט ניט אין די יעהו־
פּעצער פערדיענסטען, וואָס הויבען זיך אָן תמיד מיט א גליק און
לאָזען זיך אוים מיט א בוידעם. און וואָס דו שרייבסט מיר, אז
דו ביזט גליקליך, וואָס דו ביזט ניט ארעסט פונ'ם זינען, זאָג איך
דיר, אז פון דיינע דבורים זעה איך דאָס ניט ארויס; עפּים רעדסט
דו מיר ניט צו דער זאַך. דו פרענסט זיך נאָך אויף בורעקעס, און
צי עס געהען ביי אונז רעגענס? וואָס דען האָסט דו געוואָלט —
עס זאָל זומער־לעבען שיטען א שניי? און וואָס געהער זיך אָן
מיט א מאָנסביל בורעקעס? און וואו האָסט דו היינט בורעקעס?
ביי אונז קאָכט מען א באָרשט פון ראָסעל, אָדער פון שטשאַווּעל;
בורעקעס איז ערשט העט־העט ארום סוכות! היינט פרעגסט דו
זיך עפּים נאָך אויף זשוקלעך? וואָס פאַר זשוקלעך אויף דיר?
נא דיר גאָר זשוקלעך! קארג האָט מען פון די וואַנצען, דאַרפען
מיר נאָך זשוקלעך! נו, פרעג איך דיך אליין: אין יעהופּעץ זיצסט
דו, צוקער מאַכסט דו, פופציגערס חאַפּסט דו, — פּעהלט דיר נאָר
בורעקעס, רעגען און זשוקלעך! ביזט עפּים א מבין דערויף? נאָר
די מאַמע, זאָל טאַקי לעבען און געזונד זיין, זאָגט זעהר גלייך:
„א משוגענער שלאָגט פרעמדע פענסטער, נישט קיין איי־
גענע"... לכן פאָלג מיך, מענדעל, וואַרף אַוועק די נאַרישע
וועלט, און אויב דו האָסט נאָך עפּים פונ'ם פופציגער, נעם און
קום צו פאָהרען אַהיים, און אויב ניט, וועל איך דיר ארויסשיקען

אויף דער הוצאה. דערמאָן דיך, אז דו האָסט א ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר און קליינע קינדער, וואָס קוקען ארויס אויף דיר אַלע טאָג, און לאָז די וועלט אויפהערען צו טהון מיט מיר, און לאָז מיר אויפהערען ברענען מיין פנים, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

יאָ, פאר וואָס פרעגסט דו ניט, וואָס הערט זיך עפּים אין דער היים? אַפּנים, עס אהרט דיך ווינציג־וואָס, וואָס די מאַמע מיינע האָט אַפּגעלאָזט דעם שרוך מיט מיין שוועסטערעל? דו מיינסט, איבער געלד האָט זיך דאָס צעגאַנגען? געלד איז א חוץ א מעשה. נאָר גענומען האָט זיך דאָס דערפון, וואָס דער מחותן איז דאָ געווען אויף שבת, האָט זיך מיט איהם די מאַמע צעווערטעלט, איהם גע־געבען אַנצוהערעניש, אז ער שטאַמט פון קצבים, געזאָגט א וואָר־טעל, אז פון איין אָכס קאָן מען מעהר ווי אַכטענפּלייש ניט פער־לאַנגען, וכדומה אזעלכע שטעכווערטלעך; איז ער געקומען אהיים, א מכה איהם, און האָט אַפּגעשיקט די תנאים, און דערווייַלע איז נעבאַך נחמה־בריינדעל דאָס דריטע מאָל „אויס כלה און וויערער א מויד".

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז פתריעווסק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דו האָסט ניט רעכט צעקייעט וואָס איך האָב דיר געשריבען. זאָלסט נאָר קיין יסורים ניט האָבען, וואָס איך בין געוואָרען פון א שפּענעלאָנט א מעקלער — ס'איז גם זו לטובה. איך בין נישט איינער אין יעהופּעץ. פּארהאָן ביי אונז, קיין עין־הרע, א סך מעקלערס, מעקלערס פון צוקער, מעקלערס פון אָקציעס, מעקלערס פון ברויט, מעקלערס פון גאָלד, פון הייזער, פון אימעניעס, פון וועלדער, פון מאשינעס, פון בערלינעס, פון קלעצער, פון פאבריקעס, פון זאוואָדען, פון באהנען, און וואָס א מויל קאָן אויסרעדען און וואָס דאָס הארץ פערגלוסט — איז דערוויף דאָ א מעקלער... עס וועלכע דאָ נישט געמאכט קיין שום נעשעפט אָהן א מעקלער. און יעדער מעקלער קומט־אָן צום אַנ־דערען מעקלער, וואָרום דער מעקלער האָט א קונה, און יענער מעקלער האָט א מובר, קומט דאָס אויס אינאיינעם א זיווג; היינט מאכט זיך אָפּט, אז צו איטליכען מעקלער טשעפּען זיך צוויי־דריי מעקלערס, טיילען זיי זיך אָלע מיט'ן „קאָרטאָוש" חלק כחלק, און אז מע קאָן זיך ניט איינטיילען מיט די חלקים, איז אָדער מע פערלאָזט זיך אויף מענשען, אָדער מע טהוט, ווי מע

פלענט טהון אין אַרעם, דאָם היסט, מע „קאָמפּעזירט" מיט פעטש... היינט פערשטעהסט דו שוין דעם ענין המעקלעריי? נאָר די גרעסטע מעקלערס פון אַלע זענען די צוקער־מעקלערס, וואָרום אַלע צוקערען געהען דורך זייערע הענד, זענען זיי מאסף ממון, פאָהרען מיט אייגענע קאַרעטעס, זיצען אין בויבעריק אויף דאַטשעס, שפּיעלען אין קאַרטען און האָבען „סאַדערוישאַנקעס מיט שאַנשע־נעטקעס"... הכלל, איך האָב אַרויסגעזוהען, אז מעקלעריי איז דאָס בעסטע געשעפט, וואָרום וואָס האָט א מעקלער איינצושטעלען? ממה נפשך: האָב איך געטראָפען, וועט יענער פערדיענען נעלד, אלא ניט — וועלען מיר ביידע ליגען אין דער ערד! אמת, דו ביזט גערעכט, נישט אַלע טאָג חאַפּט מען פופציגערס. איך האָב פון דעם ערשטען געשעפט אָן לעת־עתה מעהר ניט געמאַכט נאָר־נישט, און דער פופציגער איז צעקראָכען געוואָרען אין איין כהרף־עין, וואָרום א בעל־חוב בין איך געוואָרן, אז די האָר זענען נישט מיינע, און א פּאָר קערבלעך האָב איך צעטיילט גמילות־חסדים, און איך זיץ שוין וויעדער אָהן א גראָשען. נאָר וואָס דען? איך האָף, אז איך וועל, אם ירצה השם, מיט'ן אויבערשטען'ס הילף, מאַכען א געשעפט אין גיכען, און דעמאָלט וועל איך דיר צושיקען עטליכע קערבלעך דורך איין אָנווייזונג. און וואָס איך פּרעג דיך מכח רעגענס, איז א פּשוט'ער שכל: וויל צוקער, פערשטעהסט דו, מאַכט מען דאָך פון בורעקעס, און בורעקעס בעראַפען האָבען רעגען, אַנדערש קאָנען זיי ניט וואַכסען. לכן פּרעג איך דיך, צי עס גענהען ביי אייך אָפּטער רעגענס. נאָר הלוואי זאָל גאָט געבען, אז קיין רעגען זאָל בעסער נישט גענהן, און די זשוקלעך זאָלען עסען די בורעקעס אויף וואָס די וועלט שטעהט, וואָרום ווי באַלד אז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט דאָך ניט זיין קיין צוקער, און אז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט צוקער זיין מיט גאָלד גלייך, וועלען די שפּעגעלאַנטען מאַכען געשעפטען, די מעקלערס וועלען פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם. און מחמת איך בין פער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. לעת־

עתה זאל גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־
דערלעך און איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואם דו שרייבסט מכח דיין שוועסטערעל,
איז אויב זי איז נאך נישט קיין כלה, האב איך פון איהרטוועגען
א חתן, איין אנטיקעל, טאקי פון היע, און דוקא א בחור, חאטש
אפילו נישט קיין יונגער, טאקי רעכט אין די יאהרען, שוין מיט
א גרויליך בערדעל. קיין גביר איז ער ניט. נאר א מלאכה אין
דער האנד האט ער, היינו: ער איז א מעקלער און רייבט זיך
ארום צוקער. אט דער שידוך איז פאר איהר אנגעמאסטען, ווייל
דער בחור איז זעהר א שטיליער בחור. אויב עס לעגט זיך דיר
אויפ'ן מוח, קלאפ מיר א דעפעש, אדער שרייב מיר ארויין אין
אטקריטקע, וועל איך מאכען, מע זאל זיך צענויפפאהרען.

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהועץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז סיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואָס עס האָט זיך מיר גע־חלומ'ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און א גאנץ יאָהר — זאָל אויסגעהן צו מיינע שונאים'ס קעפ! א גדולה אויף דער באבע — אז עס וועט ניט געהן קיין רעגען, וועט ניט זיין קיין בורעקעס, און אז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט ניט זיין קיין צוקער, און אז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט ער דעמאָלט פערדיענען געלד! פונקט די מעשה מיט'ן ציגייינער און מיט'ן בער! און וואָס וועט זיין, מענדעל, אז איך וועל דיר אָנזאָגען א בשורה, אז ביי אונז גיסען אלע טאָג שלאָקס־רעגענס, און די בורעקעס וואכסען מיט רוחות, און קיין זשוקלעך איז ביי אונז נישטאָ, חוץ וואנצען מיט מאראקאנעס — וועט דיר שוין זיין גרינגער? נאָט זאָל מיר מאקי אזוי העלפען, ווי איך האָב דאָס געוואוסט פריהער, אז פונ'ס פופציגער האָסט דו שוין א גוט־אויג, נישט קיין געלד. איך האָב געוואוסט פריהער, אז דו וועסט ניכער צעטרענצלען די עטליכע קערבלעך אויף גמילות־חסדים, איידער נעמען אויפ'ן קאָפּ, אז דו האָסט א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאָהר. גמילות־חסדים? קרענק וואָלט איך זיי געגעבען מיט צרות מיינע, וואָרום אז דו

וועסט בעראַרפען צו זיי אָנקומען מיט א גמילות־חסד, וועסט דו זעהן, אז קיינער וועט ניט זיין אין דער היים, ווי זאָגט די מאַמע: „א נעמערָאוועריז ניט קיין נעבערָאוועה, און א גוטער ברודער איז נאָר ביז צו דער קעשענע"... נאָר וועריז שולדיג, וועז ניט איך אַליין? א קליניגקייט, מע גיט אזוי נאָך א מאָן! ער ווייסט דעז וואָס צו טהון פאַר גרויס ראַסקאַש? ער דרעהט זיך דאַרט אַרום אין יעהופעץ, ווי א גראַף, עס פעהלט איהם נאָר רעגענס מיט זשוקלאַך, און איך לויג דאָ ווי א הונד בע־גראָבען, שלים־שלים־מזל אויף יעדען טריט! געהט א קינד, משה־הערשעלי, ברענען זאָל ער, פאַלט דאָס און האַקט זיך איבער א ליפ; האָב איך א פינגערעל מיט שפריצלעך, גנבה'ט דאָס אַוועק ביי מיר די דיענסט — עס געהט, קיין עין־הרע, פון אַלע זייטען, ווי זאָגט די מאַמע: „קומט אָן דאָס גליק, נים־אויס די פאַמע־ניצע"... נו, בין איך נישט געריבט געווען, וואָס איך האָב דיר געזאָגט, אז ניט אַלע מאַנטאָג איז פורים, און אז קיין פופציגערס וואַלגערען זיך נישט? און מכח דעם שענעם שרוך, וואָס דו לעגסט־פיר פאַר מיין נחמה־בריינדלען, מעג ער זיצען דאַרטען אין גע־האַקטע וואונדען, דער אַלטער בחור דיינער מיט דער גרויער באָרד; ניט דערלעבען וועט יעהופעץ, אז מיר זאָלען פון דאַרטען א שדוך טהון! מע רעדט איהר, ווייסט דו, וועמען? טאקי דעם ערשטען חתן איהרען; ער האָט זיך מיט'ן ערשטען ווייב גע'גט, און איצט שרכנ'ט ער זיך וויעדער א מאָל צו מיין שוועסטערעל. זי איז איהם, אפנים, שטאַרק געפעלען, דעם שארלאַטאַן! נאָר, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „גלייבער מיט א היימישען גנב, איידער מיט א פרעמדען רב"... און ווי באַלד דער שידוך וועט ווערען, אזוי שטעלט מען באַלד א חופה, און לאָם איך זעהען, אז דו וועסט ניט קומען צו נחמה־בריינדלען אויף דער חתונה, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

אונזער קאָפּעל האָט זיך וויערער א מאָל געזאָגט דעם פסוק, אָנגעזעצט אפשר דריי הונדערט קערבלעך און איז שוין וויערער א בטוח אין שטערטל. און בערעל דעם פעטער מנשה׳ס האָט וויערער א מאָל געטראָפען אַיין אומגליק — ער איז אָפּגעברענט געוואָרען אפשר אויף א הונדערטער און נעמען נעמט ער דריטהאַלבען הונדערט קאַרבען. נאָר מיר דאַכט, אז דאָס איז שוין ביי אונז די לעצטע שרפה אין שטאָדט, וואָרום ס׳איז א סברה, אז די חברה „יאָקער" האָט שוין אויפגעהערט סטריכירען אידישע הייזער מיט אידישע קלייטען אין כתריעווקע. און מרים־בייַלה האָט זיך מיישב געווען: וואָס טויג איהר א פּאַריק? א מעהר וועט זי נעהמן פּאַרמאָלנע מיט די האָר! נלייכט זיך צו אונזער גבירס שניר, א מכה זיי, וואָס שפּיעלען מיט יונגע לייט אין קאַרטען. נאָר איך האָב פיינר יענעם צו בערערען, ווי זאָגט די מאַמע: „האָב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און שרייב מיר, למען השם, וואָס הייסט דאָס „שאַרעזאַנקעם" מיט „שענזעשעטקעם"? וואָס איז דאָס און אויף וואָס דאַרף מען דאָס?

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעווסק.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השב יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרבען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דו האָסט געטראָפען. דאָס צוקער־נעשעפט איז פאָר מיר טאקי קיין נעשעפט נישט: ערשטענס, איז פון די גרויסע צוקער־מעקלערס נישט אויסצושטעהן; איידער מע טהוט זיך א ריהר, פליהט־אונטער דער גרעסטער פון אלע צוקער־מעקלערס און האָפט־אויס פון אונטער די הענד, חאָטש ער איז א גרויסער גביר, און גיבט לאָר איהם צום „ונתנה תוקף"! וועסט דו דאָך פרעגען: היתכן? וואו איז יושר? זאָלסט דו וויסען, אז אזעלכע קשיות אין יעהופעץ פרעגט מען נישט; יושר איז דאָ נישט קיין מטבע; קיין „צוליעב" מיט קיין „רחמנות" איז דאָ נישטא. דאָס איז איין מאָל אוועק. צווייטענס, פרעג איך דיך, וואָס איז דאָס פאָר איין עסק, אָט דאָס צוקער־נעשעפט, אז טאָג ווי נאכט בעדאַרפסט דו קוקען אויפ'ן הימעל און בעטען גאָט, אז א טאָג זאָל געהן א רעגען, און א טאָג זאָל ניט געהן קיין רעגען? הכלל, איך האָב ארויסגעזעהען, אז דער עסק איז ניט פאָר מיר; מע בעדאַרף זיין א גרויסער עזות־פנים, דעם לוח מאכען מיט דער

בלאָטע, און דעם שפּעגעלאָנט איינדרינגען, אז ער פערשטעהט ניט פון דאָנען אַהין, און אזוי לאַנג רערען, ביז עס זאָל איהם נמאס ווערען הערענדיג, און עס זאָל איהם בעשלאָגען א קאַלטער שוויים... איין נאָט איז אָבער יודע דעם אמת, אז איך קאָן דאָס נישט; איך האָב ליעב צו פערדיענען א קערבעל בכבוד. מיט גאָט'ס הילף, איך האָב איצט א געשעפט אין די הענד, וויים איך, אז ס'איז א געשעפט; הייגט: איך גיה ארום גיעלד, איך מאַך הלוואות, שקאַנטע, דאָס הייסט, איך לייה און פערליים גיעלד אויף וועכסעלעך, דאָס הייסט, איך שקאַנטיר דער וועלט'ס וועכסלען, און דווקא אויף בעלי־בתישע פריצענטען, ווי זאָגט ער, ווינציגער פערדיענט, אבי גשעלאָפען רוהיג. דאָס איז אזא מין עסק, וואָס מע גיט דיר אָפּ כבוד פון אלע זייטען, וואָרום אז מע בעדאַרף האָבען די קלינגערס, וועדר מען ווייך ווי טייג, מע קריכט אין דער ערד אריין און מע זאָגט־צו דעם מעקלער גילדענע בערג... אָט האָט מיר נאָט צוגעשיקט איינעם א נעוועגטשניטער פון באַרדיטשעוו, איך האָב מיך מיט איהם בעקענט אויף דער אכסניא, וואו איך שטעה — א זעלטענער יונגערמאן מיט א גילדענעם כאראקטער. ער זאָגט מיר צו, אז אויב איך מאַך איהם היע א קרעדיט פון א צענטל־פופצעהן טויזענד קערבעלעך, וועט ער מיך אזוי שען בעפריעדיגען, אז איך וועל פערשפּאַרען זיין א מעקלער... און הגם איך האָב איהם ביז אַהער קיין גיעלד נאָך נישט געקריגען, נאָר צו גאָט א האָפענונג, אז איך וועל, אם ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף געווינים קריגען... אלע מעקלערס, וואָס דרעהען זיך דאָ ארום גיעלד, ווערען גליקליך, פאַהרען ארוים מיט אייגענע פערדלעך. איין אייגען פערד־און־וועגעלע, זאלסט דו וויסען, איז א סגולה צו פרנסה, וואָרום דאָ, אין יעהופּעץ, האָט מען פאר א שען פערד־און־וועגעלע א סך מעהר דרך־ארץ, ווי פאר א מענשען... און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארוישרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

גריס די קינדערלעך, און שוועסטער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו שרייבסט מכח קאָפּעלס אָנזעץ, האָט דאָס ביי מיר א שענעם פנים קעגען די היגע אָנזעצען! א סוחר, וואָס האָט נאָך ניט אָנגעזעצט קיין דריי מאָל, הייסט דאָ גאָר קיין סוחר ניט. אמאָל פלעגט דאָ זיין א מאָדע, אז איין אָנזעצער האָט געמוזט מאכען איין אָפּטריט; היינט איז שוין געוואָרען אויס מאָדע אָנטלויפען. דאָ הייסט דאָס נאָרניט „אָנזעץ"; דאָ הייסט דאָס „ער צאָהלט ניט", דאָס הייסט, ער וויל ניט צאָהלען — און רוף מיך קנאקניסעל! — און וואָס דו פרעגסט זיך נאָך, וואָס בעדייט „סאָדערוישאנקעם און שאנשענעטקעם"? אויף לשון־קודש הייסט דאָס „פילגשים", און בלשון אשכנז רופט מען דאָס „קעפּסווייבער". נאָר מענסט מיר גלויבען בנאמנות, אז עס קריכט מיר אין דער לינקער פּאה...

הנ"ל.

VI.

שיינה־שיינדע׳ל פון כתריל׳עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע׳ל איז יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע׳ל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז פון דיינע זיסע בריוולעך האָב איך שוין, כלעבען, א געשוואָלען הארץ, געשוואָלען זאָלען ווערען די שונאים, ווי א בארג. אָט ערשט ביזט דו, דאכט זיך, געווען א צוקערמאכער, פלוצים — גאָר א בעל־הלוואה! וואו האסט דו געמומען געלד? און אז גאָט האָט דיר שוין יא אמאל געהאָלפען עטליכע קערבלעך, בעראַרפסט דו זיי טאקי צעפלעכטען אין דער גיך? האסט דאָך מיר אליין ערשט ניט לאנג געשריבען, אז ווי באלד עס פאלט דיר אריין א ביסעל געלד, אזוי חאפסט דו און שיקסט מיר ארוים דורך איין אנווייזונג. וואו זענען דיינע וועכטער? נאָר די מאמע זאָל לעבען און געזונד זיין איז טאקי גערעכט; זי זאָגט מיר: „טאכטער מיינע, פון דאָרט קיין געלד זאָלסט דו גאָר נישט ווארטען, ווארום פונ׳ם בית־עולם צוריק טראָגט מען נישט, ובפרט, זאָגט זי, פון דער שענער לייטישער שטאָדט יעהופּעץ, ברענען זאָל זי! איך האָב דיר שוין, זאָגט זי, לאנג געזאָגט דאָס וועדטעל: „היט מיך, נאָט, פון בארדיטשעווער נגידים, פון אומעניער חסידים, פון קאָנסטאנטינער משרתים, פון מאהליווער אפיקורסים, פון קאמעניצער חאדאטאיעם, פון יעהופּעצער הולמיעם"... זאָג אפשר, אז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס געהט

איהם אָן אַ זוייב, וואָס נעהט איהם אָן קינדער? טאָג ווי נאכט — טאָ דאָס, טאָ דאָס! קאָרג האָט מען נעהאַט צו טהון פּאָר אַ יאָהרען, ניט היינט נעדאַכט, מיט דער קאָפּיקע, וואָס מיר האָבען נעמיינט, אז משה־הערשעלי האָט איינגעשלונגען, איז ער זיך מיישב יענע וואָך (נאָר אַ רוח, ניט קיין קינד!) און טראָגט זיך שיער נישט אָפּ אויף יענער וועלט. געוועזן געזונד און שטאַרק. פּלוצים — איך זעה, מיין קינד איז אוים קינד; האַלט דאָס קעפּעל אויף אַ זייט און שרייט נישט מיט זיין קול. „וואָס איז דיר, זוהנעניו, גאָלד מיינער, זאָג, וואָס טהוט דיר וועה?" ווייזט ער מיט'ן הענטעל אויפ'ן לינקען אויהער און שרייט. איך שטיק איהם, איך קוש איהם, איך קניפּ איהם, איך האַלז איהם — ער האַלט אין איין שרייען. ערשט אויפ'ן דריטען טאָג האָב איך געבראַכט דעם דאָקטאָר. פּרעגט ער מיך, דער חכם, צי האָב איך געקוקט דעם קינד אין אויהער אַריין? זאָג איך: נישט נאָר געקוקט, איך האָב שוין אפילו געדריי־עוועט מיט אַ שפּיזעל, און מע זעהט נישט נאָר־נישט! פּרעגט ער מיך: וואָס האָבען מיר נעגעסען היינטיגען שבת? זאָג איך: וואָס עסט מען ביי אידען שבת — רעטאָך, ציבעלקעס, פּעטשאי, קוגעל — וואָס וויל איהר נאָך? זאָג ער צו מיר: אפשר האָט איהר געקאָכט פּאַסאָליעס, אָדער ארבעס, אָדער איין אַנדער מין אויבסט? זאָג איך: ס'א משל! אז מיר האָבען געגעסען ארבעס, דעריבער בעדאַרף דאָס קינד האַלטען דאָס קעפּעל אויף אַ זייט און שרייען? מאַכט ער צו מיר: ווי באַלד איהר האָט נעהאַט אין שטוב ארבעס, האָט זיך אייער קינד מסתמא נעשפּיעלט מיט'ן ארבעס רויערהייד אזוי לאַנג, ביז ער האָט אויף קאַטאָווצע אַריינגעלעגט זיך איין ארבעסל אין אויהער אַריין, האָט דאָס ארבעסל אָנגעהויבען ביי'ם קינד אין אויהער צו שפּראָצען און צו וואַכסען... בקיצור, ער האָט געבראַכט צו טראָגען אַ גאַנצע מאשין, אָפּגעמוטשעט דאָס קינד נעבאַך אַ האַלבע שעה און האָט ארויסגענומען פונ'ם אויהער אַ גאַנצע זשמעני מיט ארבעס! נא דיר נאָך, טאָמער איז קארג! די גאַנצע וועלט פּרעסט ארבעס

צעזעצטערהייט — און נאָר ניט, און ביי מיר בעדאַרף זיין מיט נסים, ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבן: „א שלים־מזל פאַלט אויף נרָאז און צעשלאָגט זיך די נאָז"... לכן, בעלי היקר, וואָס טויג דיר די הלוואות, האָבען צו טהון מיט באַרדיטשעווער שווינדלערס, אָנ־זעצערס, — נעם צענויף בעסער די עטליכע קערבלעך און קום צו פאָהרען אהיים, וועסט נעפינען דאָ אויך א נעשעפט, ווי זאָגט די מאמע: „פאַר נעלד קריגט מען אלץ, חוץ קרחת"... ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

ווייסט דו, וואָס איך וועל דיך בעטען, מענדעל? שרייב מיר נישט פון דיינע יעהופעצער שארלאַטאַנעס מיט זייערע קעפסווייר־בער — איך ווייל נישט האָרכען זייער טרפה'נעם נאָמען אפילו. לאָזען זיי דיר דאָרטען ברענען אויפ'ן פייער! הער בעסער, וואָס ביי אונז האָט זיך פערלאָפען פאַר א מעשה: לוי משה־מענדי'ס זוהנדעלע, „באַריש" רופט מען איהם, נאָכ'ן זיידען רב בערישעל עליו השאָלעכץ, א טייערער שייגעץ, ער מעג זיין די כפרה פאַר אונזער משה־הערשעלי'ן אלע מינוט, איז זיך מיישב יענע וואָך און קומט אריין מיט צוויי שמשים צו ליבע משה־מרדכי'ס אין קליים אריין און רופט זיך אָן צו ליבע'ס טעכטערעל פייגעלע'ן („פאניטש־קע" האָט זי זיך נאָר א נאָמען נענעבען!): „פאניטשקע, נשמה מיינע, ווייז נאָר אהער א פינגער!" נעהט פאניטשקע און ווייזט א פינגער. נעמט ער און טהוט איהר אָן א פינגערעל און רופט זיך אָן צו די שמשים: „זייט עדות, רבותים, אז איך האָב זי מקדש נעווען כדת משה וישראל!" איז נעוואָרען א גוואלד, א ליארעם, א נעפילדער. ליבע איז נעפאַלען חלשות, די נאנצע שטאָדט איז זיך צענויפגעלאָפען אויף זייער בייז וואונדער. עס האָבען זיך אריינגעמישט מענשען, מע איז נעלאָפען צום רב. זאָגט דער רב, ער מוז איהר געבען א גט! זאָגט אָבער פאניטשקע, אז זי ווייל ניט קיין גט, זי איז אין איהם פערקאָכעט שוין פון לאנג.

א ביזן פערליאפענוש ביי זיי, איין אפגערעטע זאך נאך פון אמאל — וואס זאגסט דו אויף איהר טאטען? זאל ניט זיין מיינע צרות אויף זייער קאפ?

VII.

מנחם־מענדל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מוריע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאס געלד־געשעפט איז א קבצנ'י־שער עסק. הלוואה איז אפילו נישקשה, נאר וואס דען? אז גאט העלפט מיט אייגען געלד, נישט מיט פרעמדס; מע לויפט און מע לויפט — און ס'איז ארויסגעווארפען! אז אך און וועה איז שוין דעם, וואס בעדארף אנקומען צו דער לאסקע פון די היגע בעלי־הלוואות, די אלע באדיטשעווער, די ווינציער און די שפאלער פריצענטניקעס, וואס וואכסען אהן רעגען, ווי קראפיווע... און אפילו די גרויסע שוין, כלומר'שט די באנקירען, — איידער אנ־קומען צו זיי, איז אויך גלייכער שוין זיצען אין דערהיים און שניי־דען „קאמפאנעס"... הכלל, איך האב א שפיי געטהאן אויף דעם געלד־געשעפט און האב מיך געגומען צו הייזער. וואס עפּים צו הייזער? ווייל דא, אין יעהופּעץ, איז היינט געווארען א נייע שפּענגלאציע — הייזער. דו קעהרסט אוודאי מיינען, אז אין יע־הופּעץ קויפט מען א שטוב, אזוי ווי ביי אייך אין כתריעלעווקע? האסט דו א טעות. דא אין יעהופּעץ, אז מע קויפט א שטוב, טראגט מען זי באלד אוועק אין באנק און מע נעמט אויף איהר געלד; נאכ־דעם פערזעצט מען זי און מע נעמט נאך א מאל געלד; נאכדעם

פערדינגט מען די דירות און מע נעמט וויעדער א מאָל געלט. הכלל, מע קויפט א שטוב אָהן א נראָשען נעלד און מע וואוינט למזל א בעל־הבית. וועמט דו דאָך פרעגען: ווי באלד אזוי, קאָן דאָך איטלעכער האָבען א שטוב? איז דער תירוץ: וואו נעמט מען אַיין אַדערויף?... אוודאי וועט גאָט העלפט מיר, איך פיהר־אויס דאָס געשעפט, וואָס איך דרעה מיך אַצינד (איך האָלט איצט ביי מאָבען א פּאָר הייזלעך), קויף איך מיר דעמאָלט אַליין א הייזעל (אויף דיין נאָמען) פאָר א קערבעל צוואָנציג טויזענד, און וועל נישט אַריינלעגען קיין דרעי צעבראָכענע גראָשענס, וואָרום אָט האָסט דו דעם חשבון אויבען־אויף: פופצעהן טויזענד גיט מיר אַרויס די באַנק, זעכס טויזענד נעם איך אַרויס פון דער צווייטער זאקלאדנע, בלייבט מיר נישט איבער קיין טויזענד קערבלעך אין קעשעני? האָב איך שוין צו־שטייער אויף הוצאות אויך! היינט וואו איז דירה־גלעלר און שאר ירקות? פון וואָנען דען, מיינסט דו, וואכסט מען אוים א גביר אין יעהופּעץ? און מחמת איך בין פער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו בעשרייבסט מיר די מעשה מיט לוי משה־מענדי'ס זוהנדעל, וואָס ער האָט מקדש געווען ליבע'ס טאָכטער, איז דאָס ביי מיר פון די קליינע חידושים. דאָ אין יעהופּעץ איז מען זיך נוהג נאָר מיט פערליעבענישׂ; חתן־כלה מוזען פיהרען פריהער א פערליעבענישׂ, אַנדערש איז דער שדוך קיין שדוך ניט. דאָ טרעפט זיך אפט־מאָל, אז א מאן וואָרפט אַוועק א ווייב און פערליעבט זיך אין יענעמ'ס ווייב, אַדער א ווייב וואָרפט־אַוועק איהר מאן און פערליעבט זיך אין יענער'ס

מאן, און דאָס ווייב פון יענעם מאן פערליעבט זיך אין יענער׳ס ווייב׳ס מאנ׳ס ווייב, איך מיין, אין יענעמ׳ס ווייב׳ס מאן — מע פערבייט זיך מיט די יוצרות, שלי שלך ושלך שלי... ס׳איז ניט כתריליעווקע, ס׳איז יעהופעץ...

ה נ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריל־עווסק צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואו איז דאָס נעהערט נע־וואָרען אויף דער וועלט, אז א יונגערמאן זאל נעמען און אוועק־וואַרפען ווייב און קינדער, שווער און שוויעגער, און אוועקלאָזען זיך אין א פרעמדער שטאָדט און פערנעמען זיך אלע מאל מיט איין אנדער נעשעפט: אָט איז ער א צוקער־מאכער, אָט איז ער א בעל־הלוואה, און אָט וועדט ער נאָר א בעל־הבית פון איין איינע־נעם מויער אין יעהופעץ אהן א גראשען נעלד! ? ס'איז מאקי כדאי, כלעבען! איידער צו האָבען א שטוב און זיין אויף איהר שולדיג מעהר וויפיעל זי איז וועדטה, איז נלייכער זי זאל פריהער פערברענט און פער'שרפה'ט וועדען אינאיינעם מיט אלע הייזער אין יעהופעץ. א גליק וועט מיך טרעפען, אז ער וועט מאכען א נעשעפט און וועט פערדיענען נעלד, וועט ער מיר קויפען א הייזל אויף מיין נאמען. וואָס טויג מיר הייזלעך? דו שיק מיר בעסער נעלד, וועל איך מיר שוין נעפינען וואָס צו קויפען, ווי זאָנט די מאמע זאל נעזונד זיין: „נעב מיר נאָר אהער דאָס ברויט, א מעסער וועל איך מיר אליין נעפינען"... עס איז נאָר איין אָנשיקענישׂ, א גוט אויג אויף מיר — און נעזונ! דאכט זיך, איך וויים, איך בין אויך אזא אידישע טאכטער, ווי בליומע־זלאטע, און אזוי שען

אויך ווי זי, און אַזוי קלוג און ציקאַווע ווי זי אַוודאי, — פֿאַר וואָס זשע, נוואָלה, פֿאַר וואָס קומט דאָס מיר, אַז איך זאָל האָבען אַזא וויסט פינסטער מזל, און בליומע־זלאָטע זאָל ווערען וואָס א טאָג נרעבער ווי לעננער, איינגעדאַרט און אויסגעדיוועדט זאָל זי ווערען, ליעבער נאָט! נאָר צוריק שמועסענדיג, וואָס האָב איך, אייגענט־ליך, צו בליומע־זלאָטע'ן? אויף מיין ערד נעהט זי נישט אַרום? לאָז זי זיין נעזונד און שטאַרק און זיך עלטערען מיט איהר נחמיה'ן, און מיר לאָז נאָט העלפען אין מיין שטייגער. ווי זאָגט די מאָמע: „בעסער זיך נעוואונשען, אייידער יענעם נעשאָלטען"... נישמעהר, ס'איז מיר נאָר א וועהטיג צו זעהן ביי ליטען, ווי מע לעבט און ווי מע טהוט זיך אָן, און איך בעדאַרף זיצען אַיין אַלמנה חיה און אַרויסקוקען אויף מיין שענעם ברויטנעבער, טאָמער וועט איהם דאַרט טרעפען דאָס גליק: א גלח וועט פערלירען און ער וועט נעפינען, וועט ער מיר מויערען א מויער אין יהופּעץ! נישט דערהאַרען וועט דאָס נאָך יהופּעץ, איך זאָל מיך צוליעב דיינע שענע ליט, וואָס בייטען זיך מיט די ווייבער, מפקיר זיין און אַוועקלאָזען זיך צו דיר אַהינצוצו, אַראָפּוואַרפען פון זיך דעם פּאַריק און וועהרען ביי דיר א קעפּסווייב, — דעם קאָפּ זאָלען זיי ברעבען, רבונו של עולם, אויפ'ן נלייבען וועג, ווי עס ווינשט דיר פיעל נוטס און אימער נליק

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

„מע בעדאַרף ניט זיין שען, זאָגט די מאָמע, מע בעדאַרף ניט זיין קלוג, מע בעדאַרף נאָר האָבען מזל". נעם, אַשטייגער, מיין נחמה־ברריינדלען און נעם רחל דער מוהמע דבורה'ס. די איז שען, ווי די זון אים תמוז, און יענע איז זויער, ווי עסיג. זיצט נחמה־ברריינדל נעבאָך א מיידעל, און רחל האָט חתונה און נעמט א חתן, עפּיס א שלים־מזל פון יאַמפּאָלע, און דוקא א פּיינעם, איין עהרליכען, א שטילען, דאָס הייסט, נאַרעשעוואָטע, נאָר פון א נרוי־

מען יחוס. ער האָט, זאָגט מען, אַ שוועסטער אַ משומדת. דער חסרון, וואָס ער איז אַביסעל נישט קיין נעזונדער, האָט ער אָבער קיין מורא ניט פֿאַר'ן פֿריזיוו. אַ פערגעניגען אָנצוקוקען אָט דאָס פּאָרעל! זי מיינט, ס'איז נישטאָ קיין קליגערס, און ער מיינט, אַז ס'איז נישטאָ קיין שענערס, ווי זאָגט די מאַמע: „נישט דאָס איז ליעב וואָס ס'איז שען, נאָר דאָס איז שען וואָס ס'איז ליעב"...

IX.

מכתם־מענדעל פון יעהושעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס נעשעפט פון הייזער איז בלאָ־טע. איך האָב מיך בעצייטענס א נעם נעטהאָן צו אנדערע מסחרים, צו „אימעניעס" (ניטער). אימעניעס — דאָס איז נאָר איין אנדער מין מסחר! ראשית, בעראָרף מען דערצו נישט רייסען קיין שטי־וועל; מע שרייבט אריין א בריוועל, מע שיקט אוועק איין „אָפּיס", יענער פאָהרט זיך דורך, קוקט־אָן די ערד — און עס ווערד מיט גאָט'ס הילף א נעשעפט. און והשנית האנדעלט מען ניט מיט קיין זלידנים, מיט קיין קבצנים; מע האָט צו טהון מיט פּריצים, פאָ־מעשטשיקעס, פּירשטען, גראָפען. וועסט דו דאָך מיך פרעגען: ווי קום איך צו גראָפען? איז דרינען א גאנצע מעשה! אזוי ווי דו ווייסט דאָך, אז איך טאָר ניט זיין היע... און עס טרעפט זיך, אז פּאָליציע קומט אמאָל ביי־נאכט אויף דער אכסניא בודק חמץ זיין, ניט אונז די בעל־הבית'טע פריהער א ידיעה, בכדי מיר זאלען זיך בעצייטענס צעגעהן, ווי זאלץ אין וואסער, דער קיין בויבערוק, דער אויף דער דעמעיעווקע, און דער אויף דער סלאָבאָדקע... נאָר א מאָל טרעפט זיך, אז די בעל־הבית'טע אליין ווייסט אויך ניט, וועז עס וועט זיין די בהלה, איז דעמאָלט זהר ניט גוט! יענע

וואָך לינען מיר אזוי אלע אורחים און שלאָפען, דערווייל האָרכען מיר, מע קלאָפט. שפרינגט אראָפ די בעל־הבית'טע אין איין צי־מערניש און רופט זיך אָן צו אונז: „יהודים בלא, קריכט אין שטרוי!" — איז געווארען א שפרינגעריי מיט א בעהאלטערי: ווער אין קעלער, און איך — אויף מיין אלט אָרט, אויפ'ן בוידעם, און באלד נאָך מיר נאָך איינער, א אידעל פון קאמעניץ. לינענדיג אזוי אין געהאקטע וואונדערן אויפ'ן בוידעם, הער איך, ווי דאָס אידעל נעבאָך קרעכצט. — וואָס קרעכצט איהר? — פרעג איך איהם שטיל־ערהייב. „אז אָך און וועה איז צו מיר, זאָגט ער, מיינע פאָפיערען האָב איך געלאָזט צוקאָפענס! איך האָב מורא פאר מיינע פאָפיערען!" — וואָס פאר פאָפיערען? — מאָך איך צו איהם. „אוי, מאכט ער, זעהר נויטיגע פאָפיערען! טרעפען אָן בלי נוזמא אפשר א האלבען מיליאָן!" איך האָב דערהערט א האלבען מיליאָן, האָב איך מיך שטיל־ערהייב צוגערוקט צו מיין אידעל און פרעג איהם: ווי קומט צו אייך אזוי פיעל פאָפיערען און וואָס איז דאָס פאר א מין פאָפיערען? „ס'איז אימעניעס, מאכט ער צו מיר, איך האָב אימעניעס אין וואהלינער גובערניע, גרויסע אימעניעס, מיט די בעסטע רעמאנענטען, פערד און אָכסען און שאָף אָהן א שיעור, מיט וואסערמיהלען, מיט גוראלניעס, מיט הויפען שארפע, אויסגעצייכענטע גערטנער, מיט אלדאָס גוטס!" דערהערט אזעלכע דבורים, רוק איך מיך צו מיין אידעל נאָך נעהענטער: ווי קומט צו אייך אזוי פיעל אימעניעס מיט אזא גוטס? „די אימעניעס, מאכט ער צו מיר, זענען נישט אויף מיין מיסט נעוואכסען געוואָרען; די אימעניעס זענען פריצישע אי־מעניעס, נאָר איך האָב זיי אויף דער האנד, דאָס הייסט, איך בין פון זיי דער פערקויפער, דערויף טאקי בין איך געקומען אהער צו פאָהרען, נעבראכט מיט זיך אלע פאָפיערען, די אָפיסען פון זיי. ווי מיינט איהר, איך וועל חלילה ניט האָבען קיין שאָדען?" — חם ושלום, זאָג איך, ווער דארף דאָס פרעמדס? דער אויבער־שטער זאָל העלפען, מע זאָל חלילה ניט פערקריכען, זאָג איך, אהער

צו אונז אויפ'ן בוידעם. און דערווייל טהו איך איהם א טאָפ פון יענער זייט: — נו, האָט איהר עפּעס נעמאכט היץ מיט אייערע אימעניעס? „ניין, מאכט ער, לעת־עתה נאָך נאָרניט. איך האָב מורא פאר די היגע מעקלערס. זיי זענען, זאָגט מען, גרויסע לינקע נערס, האָבען ניט אין זיך קיין וואָהר וואָרט! אפשר וועיסט איהר א מעקלער פון אימעניעס, נאָר א רעכטער מעקלער זאָל זיין, דער עיקר איין עהרליכער, ניט קיין לינקער?" — אָך, זאָג איך, מיט'ן נרעסטען כבוד! איך אליין, זאָג איך, בין א מעקלער פון אימעניעס, דאָס הייסט, זאָג איך, קיין אימעניעס האָב איך נאָך אויף מיין לעבען ניט אויסגעמעקלט, נאָר נאָרניט, זאָג איך, הלואי זאָל נאָט צושיקען א קונה, איז קיין מלאכה ניט צו מאכען א איפּענ־ע אויך. „איך זעה, מאכט ער צו מיר, אז איך האָב צו טהון מיט איין אמת'ען מענשען און מיט איין עהרליכען מאן, ניט זשע מיר די האַנד תקיעת־כף, אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען, וועל איך אייך איבערגעבען אלסדינג, וואו די אימעניעס מיינע לינגען, און וואָס ביי מיר געפינט זיך". הקיצור, מיר האָבען מיט נאָט'ס הילף נעמאכט א נעשעפט, דאָס הייסט, מיר האָבען נעשלאָסען שותפות אויף אלע נעשעפטען: ער לענט אריין אין שותפות אלע זיינע אימעניעס, און איך לעג אריין מיינע קונים. נאָר מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ס אנדערען ברעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער זאָלען לעבען און איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די בהלה, וואָס ס'איז געווען אויף דער אכסניא, איז געווען איין אומזיסטע בהלה. דאָס האָט איינער עפּעס א שכן על־פי טעות געקלאפט צו אונז אין פענסטער, און

מיר זענען זיך אומזיסט צעלאָפען. נאָר דאָ זעהט מען ארויס, ווי אזוי דער אויבערשטער פיהרט, אזוי איז גוט. למשל, וועז דער שכן זאָל ניט געווען קלאָפען אין פענסטער, וואָלט ניט נעווען קיין בהלה, און איך וואָלט ניט נעווען אויפ'ן בוידעם, און וואָלט מיך ניט בעקענט מיט דעם קאָמעניצער איר, און וואָלט ניט נעוואוסט פון קיין אימעניעם און פון קיין נראָפען. עס פעהלט איצט נאָר איין שטיקעלע הצלחה!

ה נ"ל.

X.

שייגה־שיינדע׳ס פון כתרי׳עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע׳ס אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע׳ס נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב בעקומען א הוסט, אויף דיינע יעהופעצער „מאדאמען" געזאָגט געווארען. איך מרינק שוין ציעגען־מילך, איך בין שוין געווען ביי׳ם דאָקטאָר אויך. אין די פאָר יאָהר האָבען די דאָקטוירים ביי מיר אויסגעצאפט גלד, זיי מעגען דאָס אויסקרענקען מיט דער אפטייק אינאיינעם! א שטיקעל גלויק, וואָס עס האָט זיך געעפענט ביי אונז נאָך איין אפטייק, און מע קאָן זיך דיננען! מזל טוב דיר מיט דיין נייעם מסחר, מיט די אימעניעס און מיט די גראפען! בראָש וואַרפט ער זיך מיט געשעפטען, אלע טאָג א נייעס. געגוג וואָס ער איז אזא בריה און אזא גרויסער מוצלח, פערעבענדיוועט ער נאָך און זוכט חסרונות, ווי זאָגט די מאמע: „אז דאָס מיידעל קאָן ניט טאנצען, זאָגט זי — די כלי־זמר קאָנען ניט שפיעלען"... איך האָב מורא, מענדעל, דו וועסט אזוי לאנג פרובען מיט געשעפטען, ביז דו וועסט אנהויבען ארומטראָגען שוועבעלעך צו פערקויפען, אזוי ווי נעצעל דער מוהמע סאָסי׳ס, וואָס האָט זיך אוועקגעלאָזט קיין אמעריקע, געמיינט, אז דארט חאפט מען דעם קאָטער, צום סוף שרייבט ער היינט אזעלכע בריוולעך, אז אפילו א שטיין קאָן דאָס ריהרען. ער שרייבט, אז דארט, אין אמעריקע, מוז יעדער איינציגער אר־

בייטען מיט דער נשמה, אלא ניט — מען ער נעשוואלען ווערען פאר הונגער, וועט איהם קיינער ניט געבען קיין שטיקעל ברויט. א שען לאנד, ברענען זאל דאם מיט דיין יעהופעץ אויף איין פייער! א מצוה אויף אייך א נרויסע, ווי זאגט די מאמע: „אז מע האט ברויט, זאל זיך ניט גלוסטען קיין צוקערלעקאך"... הלואי זאל גאט א נם טהון, איך זאל חאטש ניט הערען פון דיר אין ניכען וואם מע הערט פון נעצעל דער מוהמע סאסי'ס, און נאך מיט מהר פרישקייט, ווי עם ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

„הימעל און ערד, זאגט די מאמע, האבען נעשוואָרען, אז סיין פערפאלענע זאך זאל ניט מהר זיין אויף דער וועלט!" ס'איז אראפגעקומען צו אונז א טשינאוניק פון דער גובערניע און זוכט און נישטערט, ער ווייל זיך דערגרונטעוועון, וואו איז אהינגעקומען דאם נעלד, וואם משה־מרדכי האט אפגעזאגט אויף עולמות? שקצים האבען נע'מסר'ט, אז דאם נעלד איז נעבליבען ביי'ם נביה, און דער נביר ווייזט א חשבון, אז ס'איז אוועק! וואוהין איז דאם אוועק? מיט'ן ווינט און מיט'ן רויך... הלואי ער זאל חאטש האבען אויף זיך ריסטאנסקי ראטע, ליעבער נאט!...

XI.

סנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעוופּט.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האָב אימעניעם אויף אריבער א מילי̈אָן. איך האָב אזעלכע אימעניעם, וואָס זענען א חריפות, מע זעהט דאָס גאָרניט! וועסט דו דאָך מיך פרעגען: ווי קומט צו מיר אזא גוטס? וועסט דו הערען: אז איך בין אַרויסגעקומען אויף דער בערזע מיט מיין שותף פון קאָמעניץ און האָב אויסגע־פּוויקט, אז איך האָב צו פערקויפען אימעניעם, האָבען זיך א שאָט געטהאָן מעקלערס, וואָס האָבען אויך אימעניעם צו פערקויפען, און מיר האָבען געמאַכט א געשעפט, הייגו: מיר האָבען געביטען אימעניעם אויף אימעניעם, דאָס הייסט, מיר האָבען זיי נענעבען „אָפּיסען" פון אונזערע אימעניעם, און זיי האָבען אונז נענע־בען „אָפּיסען" פון זייערע אימעניעם. איז דאָך ממה־נפשך: וועלען מיר מאַכען זייערע אימעניעם, וועלען מיר דאָך אוודאי פערדיענען נעלד; וועלען זיי מאַכען אונזערע אימעניעם, וועלען מיר וויעדער פערדיענען נעלד, — סאי ווי סאי דערלעגען וועלען מיר שוין ניט! הכלל, איך האָב מיך אריינגע־חאַפּט אין דער חברה מעקלערס און בין נעוואָרען מיט גאָט'ס הילף א מעקלער צווישען די גרויסע, און איך זיץ שוין אינוועניג ביי „סעמערעני'ן", ווי אלע, ארום די וויסע מירמעלשטיינערנע טיש־לער, ווי אין אדעס, און איך טרינק קאַווע מיט פּוטערגעבעקס,

אזוי איז דאָ דער מנהג, אלא ניט, נעהט־צו א מענש און טרייבט ארויס. דאָ ביי „סעמערעני'ן" איז די רעכטע בערזע. עס קומען זיך צענויף אהער די נאכצע וועלט מיט מעקלערס. עס איז דאָ שטענדיג א נעשריי, א טומעל, א הו־האָ, ווי לכבדיל אין שוהל: אלע רערען, לאכען, מאכען מיט די הענד. אמאל קריענט מען זיך, מע אמפערט זיך און נאכדעם לאדט מען זיך, מחמת ביי'ם טיילען זיך מיט'ן „קארטאזש" איז תמיד פארהאן טענות מיט פרעטענ־ציעס, מיט פערלאזנישען, מיט קללות, מיט פיינען, מיט פעטש, און איך בין אויך בתוכם. און מחמת איך בין פערנומען און חאב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנ־דערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. נרים די קינדער זאלען נעזונד זיין, און שווער און שוויענער, איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איין אימעניע האָב איך אין וואהלינער נובערניע מיט א פאלאץ. איז דארטען פארהאן זעכס און זעכציג חדרים, וואָס די וועגן מיט דער סטעלי מיט די בריקען זענען בסך־הכל דורכאוים פון שפיענעל־גלאז, מיט א נארטען, וואָס וועלד אננערופען „האנדזשיריי", און וואָס זומער און ווינטער וואכטען דארטען לימענעס מיט פאמראנצען, היינט די פערד מיט די קא־רעטעס, וואָס דארט נעפינט זיך, נעמט אפ איין אויג, — און דאָס אלסדינג פערקויפט זיך בחצי חנם! וועז גאָט ברוך־הוא שיקט מיר צו דעם רעכטען קונה, וועל וואלט צו מיר דעמאלט נעווען גלייך? ס'איז נאָר איין שטיקעל חסרון, וואָס די מעקלערס פון אימעניעס זענען, צום מיינסטען, נעחאפט אויף דער צונג, דאָס הייסט, זיי האבען ליעב אמאל מגזם זיין דעם עסק. נאָר וואָס זאל מען טהון? פון פרנסה וועגען מוז מען א מאל זאגען א ליגען אויך!...

ה נ"ל.

XII.

שיינהשיינדעל פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך שפיי שוין מיט בלוט פון דיינע שענע בריוולעך! ס'איז מיר א חרפה א בושה צו ווייזען אפילו עמיצען וואָס דו שרייבסט מיר, ווי זאָגט די מאמע זאל לעבען: „דער גרעסטער וועהטיג איז דער, וואָס מע קאָן איהם נישט ארויסרעדען"... וואָס איז דאָס פאר איין עובדא, פרעג איך דיך, זיצען נאָנצע טעג ביי סימע־דינה'ן (וועד איז זי אָט די סימע־דינה, צו אלדי שווארצע יאָהר? ביי אונז איז געווען אמאל סימע־דינה די רופא'טע, איז זי שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט!) און טרינקען קאווע מיט פוטערנעבעקסלעך אין מיטען מיטוואָך שבת־צו־נאכטס? א נדולה אויף איהם, ער האָט „זשעמעניעס" אויף צו פערקויפען מיט זעכס און זעכציג חדרים, זעכס און זעכציג מכות זאל זיך זעצען מיינע שונאים אויף דער צונג! וואָרום וואָס נעהט איהם אָן, אשטייגער, דאָרטען אין יעהופעץ, וואָס איך האָב דאָ צו טהון טאָג ווי נאכט מיט זיינע קינדער? אָט האָט זיך ערשט נעכטען לאה'ניו, מיר זאל זיין פאר איהר, צעשלאָגען מיט משה־הערשעלי'ן, לעבען זאל ער, האָט זי איהם דערלאָנגט מיט א גאָפעל אין פנים אריין, א גליק וואָס ניט אין אויג! נאָר וואָס העלפט מיר דאָס רערען מיינס, אז ס'איז אין איין אויהער אריין, פוג'ם

אנדערען ארוים? אזא רציחה! איך שרייב און שרייב, איך וועל צעזעצט שרייבענדיג, און ער זיצט זיך אין געהאקטע וואונדען אין יהוספּעץ און טרינקט קאווע, און קוקט ווי מעקלערס פּאטשען זיך אויף דער בערזע! הלואי זאל טאקי עמיצען נאט נעבען א זינען, ער זאל זיך מיט דיר אפּרעבענען, ווי דו ביזט וועלטה, וואלסט דו אפּשר קליגער געווארען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

מענסט זיך איבערנעמען, מענדעל, מיט דיינע „סטעקראטען", אזא יאהר אויף זיי! זאלסט הערען, וואס סע טהוט זיך ביי אונז אין שטאדט מיט אונזערע צוויי יונגע דאקטוירים׳לעך, דאקטאר קובעבע און דאקטאר לאקריץ. זיי רייסען זיך ווי די קעץ. דער דאקטאר קובעבע האט זיך מיישב געווען און האט איינגענעבען אויפ׳ן דאקטאר לאקריץ, אז דער דאקטאר לאקריץ האט נע׳סמ׳ט א קינד... איז נעגאנגען דער דאקטאר לאקריץ און האט איינגענעבען אויפ׳ן דאקטאר קובעבע, אז דער דאקטאר קובעבע האט אינאיינעם מיט פיוועל דעם אגענט פערסטערעבירט א טוידטען אין דער חברה „יאקער"... איז געגאנגען דער דאקטאר קובעבע און האט איינגענעבען אויפ׳ן דאקטאר לאקריץ, אז דער דאקטאר לאקריץ — — — נאר לאזען זיי דיר זיין ביידע די כפרה פאר מיר און פאר מיין משפּחה און פאר אלע מיינע ליעבע און פאר כל ישראל!

XIII.

סנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריל־עווסע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארבען איינס פונ׳ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האנדעל שוין אציגר נאר מיט וואלה, וואהרום א אימעניע אליין אהן א וואלה איז ווי א שטוב אהן א קוימען. דער גאנצער אנטיק פון יעדער אימעניע איז דער וואלה. פון וועלדער זענען אידען גליקליך געווארען, נעמאכט מיליאנען! וועסט דו דאך מיך געווים פרעגען: ווי קום איך צו וואלה? הער ווי גאט פיהרט: אז איך בין דא געווארען א מעקלער פון אימעניעס און האב מיך אנגעהויבען רייבען ארום מעקלערס, האב איך אנגעטראפען גראדע צו איינעם פון די גרויסע מעקלערס. פרעגט ער מיך: „וואס האט איהר פאר סחורה, אנו ווייזט?״ נעה איך און נעם ארויס מיין פעקעל מיט „אפיסען״ פון אימעניעס אויף א מיליאן מיט זיבענהונדערט טויזענד. רופט ער זיך אן צו מיר: „האט קיין פאראיבעל ניט, וואס איך וועל אייך זאגען, אלע אייערע אימעניעס זענען ניט ווערטה קיין דריי שמעקטאבעקע״. פרעג איך איהם מסתמא — פאר וואס? מאכט ער צו מיר: „דערפאר, ווייל ביי אייך זענען אלע אימעניעס נאקעטע אימעניעס, ערד און הימעל, און וויערער א מאל ערד און הימעל, און אבער א מאל ערד און הימעל! וואו איז עפים וואלה? וואס טויג מיר א אימעניע, אז

זי האָט ניט קיין וואַלד? וואָס שווייגט איהר? וואַלד גיט מיר אַהער, וואַלד!!" בקיצור, איך האָב געמאַכט א שווייג, וואָרום ס'איז מיר געווען א חרפה א בושה פאר זיך אליין, וואָס איך טראָג מיך ארום מיט אזא מין סחורה, וואָס איז גאָר קיין סחורה ניט! — אז ס'איז יא אזוי, רוף איך מיך אָן צו איהם, גיט זשע מיר עפּיס א רעכטע אימעניע מיט א וואַלד, איך האָב קונים. „אָך, מאַכט ער צו מיר, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האָב, זאָגט ער, פון אייערטוועגען א וואַלד — קיין בן־אָדם, זאָגט ער, איז דאָרט נאָך נישט געווען; ס'איז דאָרטען, זאָגט ער, פאַרהאַן בוימער מששת ימי בראשית, פון זינט די וועלט שטעהט, דעמבעם הויבט ביז דער חמארע, ארזי לבנון, פון איין זייט א באַהן, פון דער אנ־דערער זייט א טייך. נאָר ווי אזוי מיינט איהר, זאָגט ער, א טייך? אָט איז דער וואַלד און אָט איז דער טייך. א האָק א בוים, א פּליוך אין וואסער!" — — — דערהערט אזעלכע רבורים, בין איך באַלד אוועק נאָכשמעקען א קונה אויף דעם דאָזיגען וואַלד, און נאָם האָט מיר נעהאַלפען, איך האָב געפּאַקט א קונה. אָננעשמעקט האָב איך איהם, געווייגטליך, דורך א מעקלער, און דער מעקלער — דורך נאָך א מעקלער; נאָר עס מאַכט נישט אויס, לאָז גאָט געבען, דאָם געשעפט זאָל זיין א געשעפט, וועט זיין געגנג פאר אלעמען. אז איך בין נעקומען צום קונה און האָב איהם פאַרגעלעגט, אז איך האָב אזא און אזא וואַלד משששת ימי בראשית, פון אין זייט א באַהן, פון דער אנדערער זייט א טייך, א האָק א בוים, א פּליוך אין וואסער, — איז איהם דאָם געשעפט באַלד געפּעלען געוואָרען; האָט ער מיך באַלד א נעם געטהאָן אויפ'ן צימבעל און האָט מיך אָננעהויבען צו פערהערען אין הלכות וואַלד: ווי אזוי הייסט דער וואַלד, און וואו שטעהט ער, און וואָסערע בוימער וואַכסען דאָרט, וויפיעל ארשין זענען זיי פון דער ערד, וויפיעל האַלטען זיי די הויך און וויפיעל די בריים, פון וואַנען הויבען זיך אָן די צווייגען, וואָס פאר א קאָרע איז אויף זיי, און ווי אזוי געהען די סלאָיעס אינווענוג, און ווי אזוי פאַהרט מען אהין, און ווי אזוי איז דער וועג, און צי

ס'איז דאָרטען ווינטער שנייען?... הכלל, ער האָט מיך בעשאָטען מיט רער און מיך נישט געלאָזט אויסרעדען א ווארט. ערשט אויפ'ן סוף רופט ער זיך אָן צו מיר: „וואָס טויג אונז פוסטע דבורים? איהר ברענגט מיר בעסער איין אָפּיס פונ'ם וואָלד, וועלען מיר נאָכ־דעם רעדען". — צו וואָס טויג אייך, זאָג איך, אָפּיסען? אמעהר, אָט טהו איך א שפּרונג אויף איין פוס און ברענג אייך אהער צו פיהרען דעם מוכר אליין, דעם בעל־הבית פונ'ם וואָלד, איז דאָך בע־סער פון טויזענד אָפּיסען! הכלל, איך לויף צווישן צו מיין מוכר און חאַפּ איהם און ברענג איהם ארויין גלייך צום קונה אין נומער אריין. מיין קונה מיט'ן מוכר האָבען זיך דערזעהן, איז אויף זיי אָנגענאַלען א געלעכטער, איך האָב געמיינט, זיי וועלען ביידע דעם שלאָג בעקומען. „אָט דאָס איז אייער בעל־הבית פונ'ם וואָלד?" מאַכט צו מיר דער קונה. „אָט דאָס איז אייער קונה אויפ'ן וואָלד?" מאַכט צו מיר דער מוכר. אין דעם עפענט זיך די טהיר און עס קומען אריין נאָך צוויי אידען, ביידע פון שרה־לבן, און מע מאַכט נישט קיין לאַנגע דבורים, מע בעלעגט דאָס טישעל, מע נעמט ארויס די קאַרטען און מע זעצט זיך אוועק אלע פיער מאַכען איין „אָפּע", און דאָס געשעפט האָט מען גאָר אויף אם ירצה השם מאַרגען, און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים שוואר און שוויעגער, און די קינדער זאָלען לעבען, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

XIV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין לעבען איז קיין לעבען ניט, ווי זאָגט די מאמע: „איידער אזוי צו פאָהרען, איז שוין נליי־כער נעהן צו פוס"... איך קאָן מיר פאָרשטעלען, אז אָך און אז וועה, וועה דיינע סוהרים זענען, אז מע קומט זיך צענויף רערען פון א וואלד, וואָס טרעפט אָן „מילי מיליאסען", וואַרפט מען אַוועק האָק און פאָק און מע זעצט זיך אַנידער אויף א גאנצער נאכט שפּיעלען אין „אָקע", עס זאָל אייך אזוי אָקען אין קאָפּ, ווי עס אָקעט מיר אין האַרצען, בשעת דער וויסטער פינסטערער הוסט קומט מיר אָן! וועה איז מיר, ווינד איז מיר, צו וואָס איך האָב מיך דערלעבט, אז מיין מאן, וואָס האָט קיינמאָל ניט נעוואוסט קיין צורה פון קיין קאָרט, זאָל ער אצינד רעדען פון קאָרטען! עס נעהט דיר מעהר ניט אָפּ, מענדעל, צו דיינע זיידענע קליידער, אז דו אליין זאָלסט נאָך ווערען א קאָרטיאָזשניק אויף דער עלטער! נא דיר גאָר וועלדער! ווי קומסט דו צו וועלדער? האָסט דען נעזעהען אמאָל, ווי א בוים וואכסט? ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „ווי קומט א רב האָנדלען מיט חזירים?"... איך האָב מורא, אז פון דיינע וועלדער זאָל זיך ניט אויסלאָזען א בוידעם,

גלייך ווי פון אלע דיינע גילדענע געשעפטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

די נאנצע וועלט טראגט דיך אויפ'ן קאפ! יענע וואך איז זיך מיישב דיין קרובה קרוינדעל, די כפרה זאל זי דיר זיין פאר מיר, און בעגענענט זיך מיט דער מאמע מיינער אין מארק ביי די פיש און הויבט־אן מיך צו בעווייגען און צו בעקלאגען, א מכה איהר א גרויסע! פאר וואס, זאגט זי, נעם איך ניט קיין גט ביי דיר, און איין עק לאז דאס האבען? מאהל דיר, זי האט זיך פון דער מאמע ניט נענארט. די מאמע האט זיך חלילה מיט איהר ניט געקריגענט, ניט געזידעלט, נאר גלאט אזוי דערלאנגט מיט וועדטער, ווי זי קאן: „דארטען, וואו צוויי זענען אויף איין קישען, טאר זיך דער דריטער ניט מישען, און איידער א נייער שארבען, איז גלייכער איין אלטער טאפ... גוטע פרייגד זענען ווי קראפיווע, וואכסען אהן רענען... פאר וואס קוקסט דו בעסער ניט אויף א נעהענטערען?... איט־ליכער דערהערט, ווי יענער האט געגעסען קנאבעל... איין אכט האט א לאנגע צונג און קאן קיין שופר ניט בלאזען"... וכדומה אזעלכע וועדטלעך האט איהר די מאמע דערצעהלט אזוי לאנג, ביז קריינדעל איז אוועק, עס האט איהר אפגענומען דאס לשון.

XV.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעווקע.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז פונ'ם וואלד האט זיך אויסגעלאזט א סטעפ; ס'איז ל א ד ו ב י ם ו ל א י ע ר, ניט קיין וואלה, ניט קיין בוימער, ניט קיין טייך, א נעכטיגער טאג! אומזיסט נעדולט א קאפ אי יענעם, אי זיך; אומזיסט נעבראכען פיס, נעריסען שטיוועל. איך האב ארויסגעזוכן, זונתי היקרה, אז וועלדער איז ניט פאר מיר, און מיט אזעלכע ליגנערס האנדלען איז ניט פאר מיין קאפ. זיי קאנען דיר אויסטראכטען אויפ'ן הימעל א יריד, און מע קאן דורך זיי אין דער שאול תחתיה אריין! וואס זשע האב איך געטהאן? האב איך מיך בעצייטענס א נעם געטהאן צו איין אנדער נעשעפט, צו זוואלדעך (דאס הייסט, פאבריקען, וואס מע מאכט צוקער). דאס איז היינט דאס בעסטע פון אלע נעשעפטען; אירען קויפען זוואלדען, און די מעקלערס פערדיענען נעלד, זענען מאסף ממון! פארהאן דא א מעקלער פון שדה־לבן, ער האט זיך שריינגעחאפט צו די ר א ד א מ י ש ל ע ר און מאכט זיי אלע וואך א צוויי־דריי זוואלדעך, חאפט א צעהן־פופצעהן טויזענד און פאהרט אויף שבת אהיים! וואס דארפסט דו מעהר — משרתים, פאקטוירים זענען היינט נעווארען מאכערס פון זוואל־

דען, טראָגען גילדענע זיינערס, רעדען דייטש, האָבען שוין גאָר „מאָגען־קאָטאָר", שיקען זייערע ווייבער אין די בעדער אַריין, גע־וואָרען מורא'דינע סטיקראָטען! הכלל, איין געשעפט איז היינט געבליבען אין יעהופּעץ אויף דער בערזע — זאָוואָדען! אָלע מעק־לערס מאָכען זאָוואָדען, און איך אויך בתוכם. וועסט דו דאָך מסתמא וועלען וויסען, ווי קום איך מיך צושלאָגען צו אזא פונדא־מענטאַלנע געשעפט, וואָס איך ווייס נאָר ניט מיט וואָס מע עסט דאָס? וועסט דו האָרכען, ווי אזוי גאָט פיהרט מיט א מענשען: שוין פון א צייט, אז איך האָב אויפגעהערט נעהן צו סעמעדעני'ן (ניט, אזוי ווי דו רופסט איהם, סימע־דינה! ס'איז נאָר א זכר, ניט קיין נקבה, און נאָך א רשע דערצו!). און אויפגעהערט צו געהן האָב איך, ניט ווייל איך האָב מיך מיט איהם געקריגעט, נאָר פשוט, ווייל ס'איז מיר נמאס געווארען די קאָווע מיט די בולקע־לעך, און אנב האָב איך טאקי ניט ביי זיך קיין קליין־נעלד, האָב איך מיך אָנגעהויבען ארומדרעהען גלייך מיט אלע אידען אויף דער נאס. אזוי לאנג און אזוי ברייט, ביז איך האָב מיך בעקענט מיט איינעם א מקלער פון זאָוואָדען, ווייזט אויס, א גאנץ עהרליכער און האָט נרויס קענטשאפט. ער קומט אריין, זאָגט ער, צו אלע נרעסטע, אפילו צו די בראָצקיס. „פון וואנען, מאכט ער צו מיר, איז א איד?" — פון כתרילעווקע, זאָג איך. אליין בין איך, הייסט דאָס, א יאמפּעלער, זאָג איך, א נכתב בין איך אין מאזעפעווקע, איין איידעם בין איך פון כתרילעווקע, און האנדלען האנדעל איך אין יעהופּעץ. „וואָס איז אזעלכעס, מאכט ער צו מיר, אָט דאָס כתרילעווקע, א דאָרף, צי א שטעדטעל?" — וואָס איז שייך, זאָג איך, א שטעדטעל? א גאנצע שטאָדט! „מענען דאָרטען אידען וואָהנען?" — נאָך א מין מענען! „נו, און א טייך, מאכט ער, איז ביי אייך פאָרהאן?" — נאָך א מין טייך, זאָג איך, שטינקייל־אָ הייסט דער טייך. „נו און פון א באָהן, מאכט ער, איז עפּיס ווייט?" — סך־הכל, זאָג איך, א ווערסט עטליכע און זיעבעציג. וואָס איז, זאָג איך, אקענען וואָס פרעגט איהר דאָס? „גיט מיר,

מאכט ער צו מיר, די האַנד תקיעת־כף, אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען; איך קאָן אייך אַנזאָגען א בשורה, רב מנחם־מענדעל, אז מיר וועלען, אם ירצה השם, אין ניכען בייַדע פערדיענען נעלה, און א סך, א פולע היטעל! ס'איז מיר נאָר־וואָס, זאָגט ער, אריינ־געפאַלען א מחשבה, וואָס טרעפט איין מאָל אין הונדערט יאָהר, היינו: כפי אזוי ווי קונים אויף זאוואָדען איז היינט פאַרהאַן לרוב, און קיין זאוואָדען איז ניטא; וויפיעל ס'איז געווען זאוואָדען האָבען די ראַדאָמישלער אויסגעקויפט, און מעהר ווי מען נישט פערקויי־פען; לכן האָט זיך דער עולם א נעם געטהאָן צו בויען פרישע צאפעלדינע זאוואָדען, און מחמת אין די דערפער טאָרען דאָך קיין אידען ניט אריין, לכן זוכט מען ערטער אויף זאוואָדען נאָר אין די קלייַנע שטעדטלער, דאָרטען, וואו אידען מעגען וואָהנען; היינט פערשטעהט איהר שוין, אז אייער כתריעלעווקע איז בעשאפען גע־ווארען מששת ימי בראשית, אז ס'זאָל דאָרט זיין א זאוואָדעל? און אזוי ווי איהר זעהט מיך, חאָב איך גראָדע א קונה אויף צו בויען א זאוואָדעל אויף א האַלבען מיליאָן קערבלעך, נאָר קיין אָרט איז ניטא: מע האָט פערחאפט אלע ערטער! ווייסט איהר ניט, מאכט ער צו מיר, מיט וועמען רעדט מען, און צי קריגט מען דאָרט בורעקעס און א פלאַץ אויף צו בויען א זאוואָדעל?" — אָך, מאך איך, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האָב דאָרטען, זאג איך, א ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר, מיט שווער און שוויעגער, מיט א גאַנצער משפחה. איך קאָן באַלד אוועקשרייבען אהינצו א בריוועל, און איהר מענט, זאג איך, זיין זיכער, אז מע וועט מיר תיכף ומיד אָפענטפערען מכל־דבר־שורש! לכן, זוגתי היקרה, שרייב איך דיר וועגען דעם און בעט דיך טאקי, זאלסט זיך זעהן מיט עזריאל דעם סטאַרעסטע און מיט מאשקע דעם רויטען, ער רייבט זיך צווישען פריצים, לאז ער אויסטאפען ביי זיי, צי קאָן מען האָבען א פלאַץ, און וויפיעל קאָן מען האָבען בורעקעס, און ווי טייער, און טאקי באַלד מיר אָפענטפערען דורך א בריוועל, כי נחוץ מאד, מע קאָן דאָ, פערשטעהסט דו מיך, חאפען א גראָבס, טאקי א צעהן־פופצעהן

סויזענד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל נאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים איטלעכען בעזונדער גאָר פרייגדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך האָב מיך צעפרעגט ביי מיין איצ־טיגען שותף, וואָר איז דער קונה, און בין נעוואָהר געוואָרען, אז דער קונה איז טאַקי איינער פון די ראַאָמישלער, זאָהר א הייסער קונה, מחמת די ראַאָמישלער זענען אַלע זאָהר הייסע קונים, ברע־נען צו זאַוואָדלעך, עס מעג זיין א ווינד־מיהל, אבי ס'איז מיט א קוימען און סע פייפט! לכן האָף איך צו נאָט, אז דאָס נעשעפט איז, אם ירצה השם, נעווינס א נעשעפט, און מיר וועלען מיט נאָט'ס הילף נעווינס פערדיענען נעלד, חאָטש אפילו מיר זענען דערביי היבשע עטליכע שותפים. איך האָב מורא, אויב ניט א נאַנצער מנין. נאָר לאָז נאָט געבען, דאָס נעשעפט זאָל נאָר זיין א נע־שעפט — דו ווייסט דאָך, אז איך בין ניט קיין אץ להעשיר!

ה נ "ל.

XVI.

שיינה־שיינדל פון כתריל־עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדל איז יעהופען.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיין מגילה נעלייענט און נעלייענט און האָב ניט פערשטאנען איין ווארט, וואָס דו ווילסט! דו פרעגסט זיך נאָך, צי ס'איז דאָ פלאץ? שרייב איך דיר, אז אויף דעם נייעם בית־עולם איז פארהאן גענוג, עס וועט קלעקען פאר האלב יעהופען! און ווען פרעגסט דו זיך אלץ נאָך אויף בורעקעס? פאר ווען פרעגסט דו זיך שוין ניט אָן אין איין־וועגס אויף קרויט, אויף חריין און אויף פאסטערנאק? און דער טייך? אזא מזל אויף דיינע שותפים, ווען פאר א וואסער ביי אונז איז! קומט ערב פסח, טרינקט מען יאשטשערקעס, און זומער וועהרד דער טייך גרין ווי גראָז; איך וואלט וועלען, אז דיינע יעהופענער פיינע בריות, ווען האבען צו טהון מיט די מאָנענס, זאלען פערזוכען אונזער וואסער ארום תמוז... ניין, מענדעל, לאָזען זיי דיר קרענקען דאָרטען אין יעהופען, מיר וועלען זיך שוין בעגהען אזוי, אהן זייערע זאוואדלעך, ווי זאגט די מאמע מיינע: „ראש־חודש אלול נעהט אוועק, און בעל־הבית בלייבט בעל־הבית"... שלאָג דיר ארוים פון קאָפ די דאזינע אלע נארישקייטען, דו וועסט אזוי מאכען זאוואדלעך, פונקט אזוי ווי דו האסט נעמאכט וועלדער, אימעניעס, הייזער און צוקער! איך בין דיר ערב, אז איידער דו

וועסט זיך ארומקוקען, וועלען דיך דיינע שותפים בענעמען פון קאָפּ ביז פיס, וואָרום דו ביזט נעווען א שלים־מזל און וועסט בלייבען א שלים־מזל, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

יאָ, זאָג נאָר, מענדעל, וואָס איז דאָס פאַר א נייעס, וואָס מע דערצעהלט ביי אונז? מע זאָגט, אז דאָרט, אין יעהופּעץ, פער־שרייבט מען זיך שוין קיין ארץ־ישראל? וועט עס פערשרייבט זיך פערציג קאָפּיקעס, דער פּאָהרט. וואָס איז דאָס פאַר א מין? ביי אונז האָט מען שטאַרק אָנגעהויבען דערפון צו שמועסען; יוננע לייט קלויבען זיך צענויף אַלע נאַכט ביי יוסיל משה־יאָסי'ס און מע רעדט פון ארץ־ישראל. — הכלל, עס טהוט זיך חושך, ווי זאָגט די מאַמע: „שוין לאַנג שטיל געווען!"...

XVII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעעוועט.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער עסק פון זאוואָדען איז שטאַרק אָפּגעקיהלט געוואָרען. עס איז געקומען אויף זיי א קריזיס, ממש עס וואַלגערען זיך זאוואָדלעך אין נאַס, נישטאָ קיין קונים! דער עולם, פערשטעהסט דו מיך, האָט זיך אָנגעגעסען מיט זאוואָדען, אביסעל אריבערגעאָפּט די מאַס, נעלד איז טייער און צוקער איז בזיל הזול, וואָרום מע האָט אָנגענאַכט אזוי פיעל צוקער, אז ס'איז נישטאָ וואו זיך אהינצוטהון מיט איהם, חאָטש נעם וואָרף איהם ארוים! ס'איז אין דער ערד דאָס געשעפט, די זאוואָדטשיקעס שטאַרבען נאָך א גראָשען, די קאָפּיטאַליסטען האַלטען זיך איין און די מעקלערס נעהען ארום בטל, אָהן א שטאָך אַרבייט, און איך אויך בתוכם. מיינסט דו דאָך אוודאי, אז ס'איז עק וועלט? זאָלסט זיך נאָר נישט זאָרגען, זוגתי היקרה, נאָט איז גאָט און יעהופּעץ איז א שטאַרט. אזעלכע מענשלעך, ווי איך, ווערען חלילה נישט פער־פאַלען; אדרבה, איך האָב ערשט א האָפּנונג, אז היינט, אם ירצה השם, בעראַרף איך ערשט אויפקומען, וואָרום איך פיהר איצט אוא געשעפט, וואָס איך בעדאַרף פערדיענען אויף מיין חלק כמעט

ביז א מאה אלף! דאָס געשעפט, וואָס איך פיהר, טרעפט אָן א צעהן מיליאָן, און אפשר נאָך מעהר פון צעהן מיליאָן, עס האָט גאָר ניט קיין שיעור און קיין ערך. ס'איז א סברא, אז גאָלד אליין זאָל דאָרטען זיין אין די אלפים; היינט וואו איז זילבער, וואו איז אייזען, וואו איז קופער, וואו איז בליי, וואו איז קוועק־זילבער? פון ערדקויהלען און פון שטייגער רער איך שוין ניט! היינט געפינען זיך דאָרטען וועלדער מיט פעלדער מיט כל טוב — ס'איז, זאָגט מען, עפרות זהב, און ווילען ווי מען דערפאָר סך־הכל דריטהאלבען מיליאָן, עס איז א מציאה פון א גנב! איין חסרון איז נאָר, וואָס ס'איז אביסעל צו ווייטליך, היינו, סע שטעקט אזש אין סימביר, און פאָהרען בעראָרף מען אהינצו אפשר דריי וואָכען כסדר, וואָרום אהין געהט נישט קיין באָהן. וועמען לעגט מען פיר אזא גרויס געשעפט? געווייטליך, בראָצקי'ן! איז אָבער די צרה, ווי אזוי דערישלאָגט מען זיך צו בראָצקי'ן אין דער קאָנטאָר? ראשית חכמה, שטעהט ביי דער טהיר א שווייצאר מיט קנעפ און קוקט אויף דער קאָפאָטע; ווי באלד איין אלטע קאָפאָטע, אזוי גיט מען איהר דעם וועג; און אז גאָט העלפט, מע קומט שוין איבער דעם שווייצאר, שטעהט מען אָפ א שעה זעכס אויף די טרעפ און מע וואָרט, טאָמער וועט גאָט רחמנות האָבען, מע וועט דערזעהן בראָצקי'ן דורכגעהן, און אז מע דערלעבט איהם שוין יא צו זעהן געהן, פליהט ער פאַרביי פיל אויס'ן בויגען, און איידער מע קוקט זיך אָרום, זיצט ער שוין אין דער קאָרעטע — און א גוטען טאָג מיט דער קאָפאָטע! קאָן מען ניט זיין אזוי גראָב און מע מוז קומען מאָרגען נאָך א מאָל. אויף מאָרגען איז וויעדער די אייגענע געשיכטע; א קליניגקייט, א מענש האָט אזוי פיל געשעפטען?! מע קאָן ניט אזוי גיך זיך דערשלאָגען צו בראָצקי'ן! נאָר צו גאָט א האָפנונג, איך וועל מיך מסתמא א מאָל דערשלאָגען, און דעמאָלט וועט שוין זיין גימל! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געי

בען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער און אלעמען בע־
זונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל .

ע י ק ר ש כ ח ת י . וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף „ארץ־
ישראל", קעהרסט דו אוודאי מיינען „ציניזם"? דאָס איז זעהר א
הויכער ענין, חאָטש אין יעהופּעץ אויף דער בערזע האלט מען עפּים
נישט דערפון. איך בין געווען א פּאָר מאל ביי די היגע „ציניסטען"
אויף די „זאָסעראָניעס" און האָב נעוואָלט וויסען, וואָס דאָס איז,
האָט מען אָבער אלץ נערעדט אויף רוסיש, און דוקא א סך נערעדט.
דאכט זיך, וואָס וואָלט זיי נעאהרט, זיי זאָלען זיך דורכרעדען מיט
אידען אויף אידיש?... איך האָב אפילו א פּאָר מאל א רעד נעטהאָן
מיט מיינע חברה־לייט אויף דער בערזע וועגען דעם, האָבען זיי מיך
אויסגעלאכט: „וויים איך וואָס? ציניזם! דאָקטאָר הערצל!
אויך מיר א נעשעפט!"...

ה נ " ל .

XVIII.

שיינה־שיינדע׳ פון כתריל׳עווסק צו איהר פאָן מנחם־מענדע׳ אין יעהוּפּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר מנחם־מענדע׳ נ״י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אַלע נאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין ניטע׳ איז גע־בליבען איין אלמנה מיט זיבען קינדער יתומים, איינס קלענער פונ׳ם אַנדערען! געשטאַרבען איז דער שוואָגער מיינער, מיר צו לענגערע יאָהר, פון א צאָהן, דאָס הייסט, אז מע וויל, איז ער אפילו תמיד געווען נישט קיין געזונדער; ער פלעגט, נישט פאר מיר געדאַכט, גאנץ אָפטליך אונטערהוסטען מיט בלוט. פון דעסטוועגען האָבען מיר געמיינט, אז ער וועט זיך נאָך מוטשען. צום סוף נעהט ער און נעמט זיך ארויס א צאָהן ביי שמעלקע דעם רופא, לענט זיך אַנידער און שטארבט אַוועק. ווי זאָגט די מאַמע, איהר צו לענגערע יאָהר: „קיינער ווייסט נישט, וועמענס מאַרגען עס איז“... און דערווייל נעבאָך גיטע׳ לענט איין די וועלט, ס׳איז איהרע טרערען נאָר נישט צו פערשרייבען! אַוודאי וועז חלילה פערקעהרט, מיין שוועסטער, איהר צו לענגערע יאָהר, זאָל חס ושלום שטארבען, און זלמן־מאיר זאָל בלייבען איין אלמן, וואָלט ער נעווים אזוי פיעל טרערען נישט פערגאָסען און וואָלט מסתמא באלד נאָך שלשים נעבראכט צו פיהרען פון בארדיטשעוו א שטיפ־מאמע פאר זיינע קינדער. איך זאָג דאָס מאקי אקענען אלע מאנס־בילען, די כפרה מעגט איהר זיין פאר אייערע וויבער. וואָרום נואו

איז דאָס געהערט נעווארען, אז א טאטע פון קינדער זאל זיך אריינ־נעמען א משוגעת אין קאָפ אריין — מיליאָנען! א גליק האָט איהם נעטראָפען: ער שטעהט ביי בראָצקי'ן ביי דער טהיר! איך האָב מורא, אז ווייטער פון דער טהיר וועסט דו נישט נעהן. איין עבירה די שטיוועל, כלעבען! אָט באָלד טאקי חאפט בראָצקי ארויס די מיליאָנען און פליהט אוועק קיין סימביר — וואָס איז? מנחם־מענדעל אליין האָט נעהערט, אז דאָרטען ערגיץ אין אלדי שווארצע יאָהר וואלגערט זיך גאָלד מיט קוועק־זילבער! ווי זאָגט די מאָמע מיינע: „א טויבער האָט נעהערט, ווי א שטומער האָט דערצעהלט, אז א בלינדער האָט נעזעהן, ווי א קרומער איז נעלאָפען"... נאָר איך וויים פריהער, אז אינ'ם אנדערען בריף וועסט דו מיר נע־ווים שרייבען, אז פונ'ם גאָלדענעם נעשעפט האָט זיך אויסגעלאָזט א בוידעם. עס וועט זיך אָבער נעפינען א שלאָק מיט א נייעם חלום און וועט דיר דערצעהלען, אז א קוה איז נעפלויגען איבער'ן דאָך און נעלעגט איין איי, ווענט דו צעלאָזען די פאָלעם און ווענט וויעדער לויפען, ווי א משוגענער. דו זאָלסט אָבער נעמען אויפ'ן קאָפ, אז דו האָסט אין דער הים א ווייב ביז הונדערט און צוואנ־ציג יאָהר מיט קליינע קינדער, וואָס קוקען אויף דיר ארויס, ווי אויף משיח'ן, וואָלט זיך דיר ניט גלוסטען ארומשלעפען זיך איבער פרעמדע הייזער און ארומטראָגען זיך מיט אזעלכע נארישקייטען, וואָס עס שלאָגט צו דער נאָל הערענדיג! נאָך האָט דיך ניט אָנגע־לערנט יעהופעץ, ברענען זאָל דאָס אויפ'ן פייער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

א שענע מעשה, נאָר א קורצע: מאיר משולם'ס נעדענקסט דו? האָט ער א טאכטער שפרינצעל, נעווען א נעוונדע מויד איין איי־זערנע, שוין אפילו אביסעל איין איבערגעוואכסענע, נאָר זעהר א נעראָטענע! האָט זיך צו איהר פערנאדעט א מוכר־ספרים'ניק, וואָס

טראָגט אַרום איבער די הייזער מעשה־ביכלעך מיט ראָמאַנסען אויף פּראָקאַט. האָט זיך נעכאַך שפּרינצעל צונעחאַפּט צו די ראָזינע מעשה־ביכלעך און ראָמאַנסען, ווי צו עפּים רעכטס, און זי האָט זיי דורכגעלייענט, זאָגט מען, א שטיקלעך הונדערט. און זי איז נעווארען, ניט פּאַר מיר נעדאַכט, עפּים אַזוי ווי צעמישט; זי רעדט מיט א משונה־מאָדנע לשון, אַלץ אַזעלכע ווערטער, וואָס מע קאָן ניט פערשטעהן; זי זאָגט, אז מע רופט זי ניט שפּרינצעל, נאָר „בערטע", און זי קוקט אַרויס אַלע מינוט, אַלע רגע, אז אָט־אָט קומט עפּים אריינער, וואָס מע רופט איהם „לאָרד", איהר „בעשיצער", און גנבה'ט זי אַרויס דורך א פענסטער, און פערפיהרט זי ערגיץ אין אַלדי שווארצע יאָהר אַוש קיין לאָנדאָן, און פון לאָנדאָן קיין סטאַמבול... זאָל נישט קומען אַיין אויסחאַפּעניש אויף די פּוסטע קעפּ, וואָס טראַכטען אויס אַזעלכע ווילדע זאַכען, וואָס נישט געשטויגען, נישט געפּלויגען?...

XIX.

מנחם־מענדל פון יעהועץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל איז כתריעווסע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתהי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיר האָבען א נרויסען נאָט. חע־א מעשה: אז איך האָב אָנגעהויבען ווערען איין אריינגעהער צו די בראָצקים, בין איך געוואָרען א גרויסער חשוב אויף דער בערזע, און עס האָבען זיך צו מיר אָנגעהויבען צושאָרען מעקלערס פון דער וועלט מיט טויזענדער געשעפטען: הייזער און אימעניעס און וועל־דער און באהנען און פּאַראָחאָדען און פאַבריקעס אויף מיליאָנען, און אלץ פון בראָצקי'ם וועגען! צווישען די דאָזיגע מעקלערס זע־נען פאַרהאַן א פּאָר שותפים, ניט קיין היגע, איינער טראָגט א טע־דעווערענדע מיט א הענגקאַלנער, און דער אַנדערער הייסט מיט א משונה מאָדנע נאָמען, וואָס איך שעם זיך דיר איהם אַרויסשרי־בען... אָט די צוויי מעקלערס האָבען מיך געפאַקט איינמאל בשעת איך בין געגאַנגען פון בראָצקי'ן, און טענדעווערענדע האָט זיך אָנ־גערופען צו מיר בזה הלשון: „הערט זשע אויס, רב מנחם מענדל, וואָס מיר ווילען אייך זאָגען. די מעשה דערפון איז אזוי: מיר האָבען געהאַרכט, אז איהר דרעהט זיך דאָרט אַרום די בראָצקים, מהכתיתי, לאָז אייך גאָט העלפען, וואָס האָבען מיר צו אייך?" — אם כן, זאָג איך, וואָס זשע ווילט איהר? „וואָס, זאָגט ער, זאָלען

מיר וועלען? מיר ווילען דאָס, וואָס יעדער מענטש וויל, מיר ווי־לען פערדיענען, מיר זענען אויך מענטשן, מיר האָבען אויך גע־שפּטען, א קשיא אויף א מעשה. אָביסעל אין אייער זכות. אָביסעל אין אונזער זכות. טאָמער וועלען מיר עפּיס מאָכען, וועלען מיר מא־כען אינאיינעם, עס וועט זיין „יחלוקו", ווינציגער פערדיענט, אָבי פערדיענען, ווי זאָגט מען: פון א קריוודע קאָכט מען וועטשע־רע..." — על כל פּנים, זאָג איך, צו וואָס טויג אונז לאָנגע דבורים? זאָגט בעסער, וואָס האָט איהר? שעמט זיך ניט. „מיר האָבען, זאָגט ער, געשעפּטען זעהר א סך מיט גאָט'ס הילף. מיר האָבען קויהלען אין פּאָלטאָוואר גובערניע, מיר האָבען אייזען אין קאָניעוואר או־יעזד, מיר האָבען א מיהל איין אָפּגעברענטע אין פערעיאָסלאָוו, מיר האָבען מאָשינעס אזעלכע גאָר נייע, א פּינסקער איד האָט זיי אויס־געטראָכט, היינט האָבען מיר א פּריץ, וואָס ווייל אויסבייטען א וואָלד אויף א „גוראָלנע", און א אידען האָבען מיר, וואָס ווייל קוי־פען א גרויס הויז אין יעהופּעץ אָהן געלד, היינט אימעניעם! וועל־דער! טאָמער האָט איהר קונים, וועלען מיר אייך געבען אימעניעם, אָדער טאָמער האָט איהר אימעניעם, וועלען מיר אייך געבען קונים". — ניין, זאָג איך, מיט קיין אימעניעם און וועלדער האָנ־דעל איך שוין מעהר ניט — איין עק! איך האָב מיך, זאָג איך, מיט אימעניעם שוין אָפּגעבריהט און האָב געגעבען זיך דאָס וואָרט, אז איך זאָל קיין אימעניעם מיט קיין וועלדער מעהר אין די הענד אריין ניט נעמען! „עט, מאָכט צו מיר די טענדעווערענדע, אלע געשעפּטען זענען דען גליך? אָט האָבען מיר איצט א אימעניע אויף קאָווקאז, א אימעניע מיט נאָפּט, דאָס הייסט, אזא מין ערד, וואָס עס שפּריצט פון דאָרט נאָפּט, סע שפּריצט און סע שפּריצט און עס הערט נאָר ניט אויף צו שפּריצען! ס'איז נאָר א סברה, אז די ערד קאָן דאָרט ארויסווארפען א מיליאָן פוד נאָפּט אין איין מאָג!"... — אויב אזוי, זאָג איך, זענט איהר פון מיינע מענשען; אָט דאָס, זאָג איך, איז א נעשעפּט! אָט דאָס ניט אהער! און מיר זענען אוועק אלע דריי אין דער „אידישער מאָלאָטשנע" (איך

נעה שוין מעהר ניט צו סעמערענ'ן, ווייל דאָרט טרייבט מען ארויס, נעה איך שוין אין דער „אידישער מאָלאָטשנע", פּאָרט היימליכער, צווישען אידען, מע קאָן זיצען און רעדען און טהון וואָס מע וויל), און דאָרט האָבען מיר אַרומגערעדט דאָס געשעפט און געשלאָסען שותפות, און אז ס'איז נעקומען צום צעשרייבען זיך, האָבען זיי מיר מגלה געווען דעם סוד, אז ביי דעם געשעפט ארבייטען נאָך עטליכע שותפים: איינער מיט נראָבע ליפּען, דער אַנדערער א נעלער, ער האָנדעלט מיט זייגערלעך, א מוראַ'דינער בעל־מגזם, נאָט זאָל שומר ומציל זיין, און איינער מיט א רויטער נאָז מיט ווייס־פּערלעך, אויך א ווילדער בעל־מגזם, און נאָך איינער, איין אַלמן. אז איך האָב דערהערט אזוי פיעל שותפים, איז דאָס מיר אפילו ניט אזוי געפעלען. טענדערוועראנדע האָט אָבער איבער מיר אזוי לאַנג גערעדט און דערצעהלט משלים, אז איך האָב נעמוזט מוסכם וועד־רען, מיר זאָלען זיך אלע צעשרייבען אויף פאפיער. נעווייסטליך, צווישען שותפים מוזען דאָך זיין טענות; איטליכער האָט געדרונ־גען, אז איהם קומט א גרעסערער חלק. נאָט זאָל מיר נאָר מצליח זיין, איך זאָל שוין מיט'ן אנדערען צד זיין אזוי פּאַרטיג, ווי איך בין פאַרטיג מיט די מעקלערס, וועט, אם ירצה השם, זיין נאָרניט שלעכט, וואָרום ביי אָט אזא מין געשעפט ווי אזוי פערדיענט מען ניט חאָטש א מיליאָן קאָרבען? עס איז ביי מיר געבליבען, אם ירצה השם, בלי נדר, טאָמער וועדד דאָס נעשעפט, דינג איך מיר באלד א קאָנטאָרעל אויף ניקאָלאיעווסקי און איך וועד מיט נאָט'ס הילף א גרויסער מעקלער. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל נאָט געבען, עס זאָל זיין מיט עזונד און מיט הצלחה. לאָז נריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י . איך האָב אין זינען געהאַט דיר שרייבען עפּים זעהר א נויטיגס, האָב איך פערגעסען וואָס. לאָז איך שוין, אם ירצה השם, אויפֿ'ן צווייטען מאָל.

מ נ " ל .

XX.

שיינה־ש'ינדעל פון כתריעלעווסקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהוסעף.

לכבוד בעלי היקר הנניד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר אין קורצען, וואהרום איך האב שוין קיין כח ניט מיט דיר צו רעדען. ס'איז ווי איין ארבעס אין דער וואנה. ווי זאגט די מאמע: „שפיעל דעם חתן ווייגענדיגם, ער האט זיך זיינס אין זינען"... ביזט טאקי אוודאי א גרויסער חשוב אין יעהוסעף, וואהרום דו שטעהסט דאך ביי בראצקי'ן ביי דער טהיר, און סע קישעט ביי דיר מיט מיליאנען, נאר נאך אלעמען זאלסט דו ניט זיין ביי זיך אזוי גדול'דיג. די מיליאנען זענען נאך לעת־עתה ביי בראצקי'ן, ניט ביי דיר, און עס קאן זיך אויסלאזען, אז די ערד, וואס שפריצט מיט שמן־זית, זאל גאר שפריצען מיט „מים־אחרונים־וואסער", און אז עס וועט קומען צו עפים, וועט זיך אויס־לאזען מיט פעטש, און וועמען וועט מען פאטשען? — דיך! על כן איז מיין עצה, אז דו זאלסט זיך בעציטענס ארויסחאפען פון דיזעטע! און קומען אהיים. זאלסט פערגעסען, וואס ס'איז געווען ביז אהער, טאמער האב איך דיר אמאל אנגעריהרט מיט א וואהרט. זוי זאגט די מאמע: „בעסער א פאטש פון א פריינד, אידער א קוש פון א פיינד"... און קלאפ א טעלעגראם און קום צו פאהרען

וואָס גיבער, און לאָם איך פּטור ווערען, ווי עס ווינשט דיר פּיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

איך קאָן דיר דערצעהלען א נייעס, וואָס ביי אונז האָט זיך פּערלאָפּען, עס קלינגט מיט דעם די וועלט! דו קענסט דאָך מאיר-מאָטעל משה-מאיר'ס. האָט ער א טעכטערעל ראָצעל, איז דאָס א ראָצעל פון נאָט, א נאָנצע געיוערענע, א געביל־בעטע מאָמזעל, שיט מיט פּראָנצויזיש, קלאָפּט אויפ'ן טאָפּטשאָן, געהט זיך ניט צענויף מיט קיינעם. א קליניגקייט, זי קומט ארויס אוש פון קצבים! ווי זאָגט די מאָמע: „זכות אָבות איז קיין קאָטאָווע"... הכלל, מע רעדט איהר שדוכים פון דער וועלט, און זי פּערעבענדיוועט נאָך; וואָס מע ווייזט איהר, געפעלט איהר ניט. זי וויל א חתן דוקא מיט אַלע מעלות; ער זאָל זיין אי שען, אי קלוג, אי רייך — דאָס טע־לערעל פונ'ם הימעל! שדכנים האָבען נעארבייט אויף אַלע כלים און מע האָט איהר אראָפּגעבראכט א חתן, איין אנטיק, זאָגט מען, א קאַרעפּירער אתרוג, און דוקא פון א קליין שטעדטעל, פון אוו־ריטש! צענויפגעפּאָהרען זיך, האָט מען, געווויינט־ליך, אַריינגעלאָזט חתן־כלה אין א בעזונדער חדר, זיי זאָלען זיך אָנקוקען. רופט זיך אָן די כלה צום חתן: „וואָס האָרכט מען ביי אייך מכח דרייפוס'ען?" מאָכט ער צו איהר: „מכח וואָסער דרייפוס'ען?" רופט זי זיך אָן צו איהם: „איהר ווייסט ניט וואָסער דרייפוס?" מאָכט ער: „ניין. מיט וואָס האָנדעלט ער?"... איז זי באַלד ארויסגע־לאָפּען פונ'ם חדר און איז געפאָלען חלשות, און דער חתן האָט נעכאָך בחרפה נעמוזט אוועקפאָהרען צוריק קיין אוויריטש — א מכה איהם, א מכה איהר, א מכה זיי ביידען! איך בעט דיך, מאָך מיר קלאָר, ביזט דאָך צווישען מענשען: ווער איז אָט דער דרייפוס, וואָס קאָכט מיט איהם אזוי די וועלט?

XXI.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינח־שיינדעל אין כתריעוקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פון׳ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיט בראצקי׳ן האב איך מיך צע־גאנגען. דאם הייסט, מיר האבען זיך חלילה נישט געקריעגט, נאר איך האב אויפגעהערט געהן אהין — וואם איז מיר בראצקי, אז איך שפאר שוין גאר אן צו רויטשילד׳ען קיין פאריזש? ! וועסט דו דאך מסתמא פרעגען, ווי קום איך, מנחם־מענדעל, צו רויטשילד׳ען אזש קיין פאריזש? איז דער תירוץ טאקי: וויערער קאווקאז און וויע־רער נאפט! אלע נאפטען, וואם אויף קאווקאז, זענען זיינע, און אלייז זיצט ער אין פאריזש. בלייבט דאך די קשיא, ווי קומט די קאץ איבער׳ן וואסער? פאלט מיר איין אזא מין געראנק: פאר־האן ביי אונז אויף דער בערזע א פויגעל, וואם ער הייסט טודרום. אט דער טודרום איז געווען אמאל גאר א גרויסער שפּעגעלאנט, א הייסער, א פייעריגער שפּעגעלאנט. אז דער עולם האט זיך אפ־געשאקעלט מיט די עטליכע גילדען, זענען אלע גרויסע שפּעגע־לאנטען (און איך אויך בתוכם) געווארען מפקלערס, און טודרום האט זיך אוועקגעלאזט קיין פאריזש און דרעהט דארטען די גרעס־טע געשעפטען אויף מיליאנען! אויף מיין גליק בעראף אציגר טודרום זיין היע אין יעהופּעץ. האב איך מיך נישט געפוילט און

בין אַוועקגעלאָפען צו איהם אַהיים און האָב איהם גאָנץ פיין איבער־
געגעבען, אַז איך האָב אָנגעשמעקט איין ערטעל אויף קאַווקאַז, וואָס
שפּריצט מיט נאַפּט, און וועדליג מע הייסט זיך געבען דערפּאַר א
סך געלד, ווייזט אויס, אַז דאָס געשעפּט פּאַסט גאָר קיין פּאַריזש.
רופט זיך אָן צו מיר טודרוס: „איך האָב א קונה!" פרעג איך:
ווער איז דער קונה? מאַכט ער: „רויטשילד"! — איהר קענט
זיך, זאָג איך, מיט רויטשילד'ן? „צי איך קען זיך, מאַכט ער, מיט
רוטשילד'ן? לאָמיר דאָס, זאָגט ער, ביידע פערמאָגען, וויפיעל
געשעפּטען איך האָב שוין מיט איהם געמאַכט און וויפיעל געלד איך
האָב ביי איהם פערדיענט!" — האָט קיין פּאַראיבעל ניט, זאָג איך,
אפשר וואָלט איהר זיך מטריח געווען, זאָג איך, אַוועקשרייבען צו
רויטשילד'ן קיין פּאַריזש? „אַוועקשרייבען, מאַכט ער, איז קיין
קונץ ניט! אך בין טאַקי מיט איהם ווי אַנדערע צוויי, נאָר איינס
צום אַנדערען געהער זיך נישט אָן; מע בעראַרף האָבען איין אָפּיס
מיט א פּלאַן, אַנדערש קאָן מען ניט". בקיצור, איך בין אַוועק צו
מיינע שותפים און האָב איהם געבראַכט פון זיי איין אָפּיס מיט
אַלע זיבעצעהן זאַכען. נו, ווי געפעלט דיר, זוגתי היקרה, ווי אַזוי
מנחם־מענדעל שטעלט צענויף מיט נאַפּט'ס הילף א געשעפט? השם
יתברך זאָל נאָר העלפען, עס זאָל אָנקומען די גוטע תשובה פון רויט־
שילד'ן, פערשטעהסט דו שוין, וואָס פאַר א פּנים עס וועלען דע־
מאָלט האָבען ביי מיר אַלע יעהופּעצער גרויסע מעקלערס? ס'איז
נאָר שלעכט דערווייַלע, וואָס סע פעהלט דאָס מזומן'ע דרייערעל.
זאָלסט זעהן, וואָס עס טהוט זיך ביי אונז, ווי אַזוי די וועלט איז
געענגט אין געלד. ממש מע געהט אויס, מע שטאַרבט נאָך א קער־
בעל! מע קוקט אַרוים אַלע טאָג אויף גרויסע אָנזעצען. נאָר זאַרג
נישט, זוגתי היקרה, ס'איז אַלץ ביז א צייט; פאַר אונזער עגמת־
נפש וועלען מיר, אם ירצה השם, האָבען גרויס נחת. לאָז נאָר אָנ־
קומען די גוטע בשורה פון פּאַריזש, וועל איך מיך שוין אַריינחא־
פּען אין קלייט אַריין, וועל איך שוין אין זינען האָבען, אם ירצה
השם, אי זיך, אי דיך, אי די קינדערלעך אַלע, זאָלען געזונד זיין.

און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און איטליכען בעזונד־דער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף דריי־פוסען, איז דאָס זעהר א שענע מעשה. אזוי איז געווען די גע־שיכטע: אין פּאַריזש איז געווען דרייפוס א קאַפּיטאַן, דאָס הייסט, ס׳איז געווען א קאַפּיטאַן, וואָס האָט געהייסען דרייפוס. און עס־טערהאזי איז געווען א מאיאָר (א מאיאָר איז עלטער פון א קאַפּי־טאַן, און אפשר, פערקעהרט, א קאַפּיטאַן איז עלטער). איז ער גע־וען, דאָס הייסט דרייפוס, א איה, און עסטערהאזי דער מאיאָר איז א כריסט. האָט ער אָנגעשריבען די בּאַרדערא. דאָס הייסט, דער מאיאָר עסטערהאזי האָט אָנגעשריבען די בּאַרדערא, און האָט אַרויפגעלאָזט די נאָנצע באָד אויף איהם, אויף דרייפוס׳ען. איז גע־נאָנגען דרייפוס און האָט זיך געוואָלט פערענטפערען. האָט מען איהם גע׳משפט, ער זאָל זיצען אייביג אויף אַיין אינזעל אין מיטען ים איינער אַליין פערשפּאַרט. איז געגאָנגען זאָלא און האָט געמאכט א גוואָלד, און האָט אויסגעוויזען מיט ראיות, אז סטייטש, ער ווייסט פאר קלאָר, אז ס׳איז ניט דרייפוס האָט געשריבען די באָר־דערא; וואָס האָט איהר צו איהם, ס׳איז גאָר דעם מאיאָר׳ס אַר־בייט, עסטערהאזי׳ס! איז מען געגאָנגען און מע האָט איהם גע׳־משפט, ער זאָל אויך זיצען. האָט ער זיך מיישב געווען, טאקי זאָלא, און איז גאָר אָנטלאָפען. איז געגאָנגען נאָך איינער, פיקער, א פּאָלקאָוניק, און האָט אויך אָנגעהויבען שרייען און לייארעמען. איז אַרויסגעשפּרונגען מערסי, דוקא א נעגעראָל, און נאָך איינער ראָושע, אויך א נעגעראָל, און נאָך א סך נעגעראָלען, און האָבען

געזאָגט פאַלשע עדות אויף דרייפוס'ען. איז געוואָרען א געפילדער צווישען די פראַנצויזלעך, מע זאָל איהם אַראָפּברענגען, טאקי דרייפוס'ען. האָט מען איהם געבראַכט צו פיהרען קיין רען אויפ'ן משפט. איז נעקומען צו פאַהרען איין אַדוואָקאַט פון פּאַריזש. האָט מען איהם געוואָלט שיסען. האָט מען איהם געשאָסען פון הינטען. האָט ער געמאַכט פון אַלע גענעראַלען א פלעדערוויש. און דרייפוס'ען האָט מען פון דעסטוועגען וויעדער א מאָל פער'משפט. נאָר מע האָט איהם אָבער באַלד אַרויסגעלאָזט. דאָס הייסט, יא שולדיג, און פּאַרט ניט שולדיג — און רוף אונז קנאַקנישעל!... הויבט פער־שטעהסט דו שוין די מעשה מיט דרייפוס'ען?

הנ"ל.

XXII

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז דו ביזט ניט ווייט פון א משוגענעם, עס נעהט דיר אפ נאר איין זאך — נעמען א שטעקען און לויפען איבער די גאסען! האסט דו געהערט אביסעל א גדולה: ער שפריצט מיט גאז, פליהט קיין פאריזש, וואהרפט מיט מילי־אנען! ער גלייבט זיך צו די יעהופעצער נגידים. זיי האבען קיין געלד ניט, און ער האט קיין געלד ניט. ווי זאגט די מאמע: „בין איך מיר אויך א בהמה און פגר אין דער טשערעדע"... נעדענק מיין ווארט, מענדעל, אז מע וועט דיך ברענגען אהיים אדער אין קייטען, אדער אין א ליילעך, אזוי ווי דו ביזט ווערטה, בכדי דו זאלסט נעדענקען, אז דו האסט א ווייב ביז הונדערט און צוואנציג יאהר, וואס פערשטעהט מעהר פון דיר. און פאר דיינע מתנות, מענדעל, וואס דו ווילסט מיר אננעמען, דאנק איך דיר זעהר. לאז זיי גאט העלפען אזעלכע קונים א סך ווי דו מיט דיינע שותפים די ליגנערס, וואס פערדיענען מילי־מיליאסען און פנר'ען פאר א גראשען, הלואי ווייטער ניט ערגער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

די מעשה פון דרייפוס'ען, וואָס דו האָסט מיר בעשריבען, זאָל איך אזוי וויסען בייז, ווי איך פערשטעה אפילו איין וואָרט! ווי קומט א איד זיין א קאפיטאַן, און וואָס פאר א מין ב א נ ד ע ר א, וואָס איינער לעגט ארויף אויף דעם אנדערען? צו וואָס האָט דער ז א ל ע בעראַרפט אנטלויפען, און וואָס האָט מען איהם געוואָלט שיסען, און פאר וואָס עפיס פון הינטען, נישט פון פאָרנט?... ווי זאָגט די מאמע: „ציענען זאָלען אזוי וויסען פון פרעמדע נערט־נער, ווי ער ווייסט וואָס סע טהוט זיך מיט איהם"...

XXIII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פון'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאס קאווקאז האט נעמענט אריין אין דער ערד אריין איידער איך האב דאס דערקענט! איך טאר מיך נאר נישט בעווייזען אויף דער בערזע! וואס איז די מעשה? די מעשה איז א פשוטע מעשה: נעכטען קום איך ארויס אויף דער בער־ זע, געהט מיר אקעגען טודרוס און מאכט צו מיר: „הערט נאר, רב איר, וואו איז ערגיץ אייער קאווקאז?" — קאווקאז, זאג איך, איז אויף קאווקאז, וואס איז דען? „איך האב, מאכט ער, נאכגע־ דאכט אויף דער לאנדקארט, וואו געפינט זיך ערגיץ אייער געשעפט, לאזט זיך אויס, אז די שטאדט, וואס איהר האט דארטען אנגערו־ פען, איז א נעכטיגער טאג". — וואס הייסט, זאג איך, א נעכטיגער טאג? „אט דאס הייסט, זאגט ער, ס'איז נאר אזא שטאדט נישטא אויף דער וועלט. עפיס א נאמען פון דער הגדה... ווי נעמט דאס א איר, זאגט ער, און לענט פאר א געשעפט, וואס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען? און נאך וועמען? רויטשילד'ען! איהר וויסט, זאגט ער, וער רויטשילד איז?!" — פאר וואס, זאג איך, זאל איך ניט וויסען? איך וויים זעהר גוט, זאג איך, ו ו ע ר ר ו י ט ־ ש י ל ד א י ז, נאר וואס בין איך, זאג איך, שולדיג? מע האט

מ י ר נעזאגט, האָב איך א י י ך נעזאגט. און איך האָב מיך באַלד געלאָזט לויפען זוכען די ט ע נ ד ע ו ו ע ר ע נ ד ע ר און האָב איהם געפונען אין דער „אידישער מאַלאָטשנע", דאָרט, וואו אַלע אידען זיצען, און האָב איהם נענומען אויפ'ן צימבאל: — זאָגט מיר נאָר, ט ע נ ד ע ו ו ע ר ע נ ד ע ר סערדצע, וואו געפינט זיך ערגיץ דאָס נעשעפט אונזערס? „ס'א משל, מאכט ער, דאָס גע־שעפט איז דאָך ביי אייך, א י ה ר האָט דאָך דעם קונה!" — ניין, זאָג איך, ניט דאָס מיין איך; איך מיין דאָס געשעפט גופא, וואו שטעקט דאָס ערגיץ, אין וואַסערע מקומות, ווי אזוי פאַהרט מען אַהינצוצו, דורך וואָס פאר א שטאָדט? „דאָס, מאכט ער, וויים איך נראָד נישט, דאָס בעראַרף וויסען דער שותף מיינער". זענען מיר נענאַנגען ביידע זוכען דעם שותף. זאָגט אַבער דער שותף, אז איהם האָט געזאָגט דער, וואָס מיט דער ר ו י ט ע ר נ א ז. און די ר ו י ט ע נ א ז זאָגט, אז ער וויסט ניט פון קיין פוטר און פון קיין חלום; ער האָט געהאַרכט, זאָגט ער, פון יענעם מעקלער, וואָס מיט די ג ר א ב ע ל י פ ע ן, אז די ט ע נ ד ע ו ו ע ־ ר ע נ ד ע האָט א נעשעפט אויף ק א ו ו ק א ז, נאָר ו ו א ו ק א ו ק א ז און ו ו א ס ק א ו ו ק א ז — וויסט ער ניט, ער זאָל אזוי ניט וויסען פון קיין שלעכטס! הקיצור, מע האָט זיך געוואָלט דערגרונטעווען, פון וואַנען שטאַמט דאָס געשעפט און וער האָט דאָס אויפגענעבען, האָט איינער אַנגעוויזען אויפ'ן אַנדערען, דער אויף יענעם און יענער אויף דעם, אזוי לאַנג אזוי ברייט, ביז ס'איז נעבליבען מסתמא, אז דער נאַנצער חייב בין איך; איך האָב שוין אזא גליק, משטיינס געזאָגט, אז אומעדום בין איך דאָס כפרה־היהנדעל!... הערסט דו, זוגתי היקרה, וואָס איך בין דערגאַנ־ נען? אז ס'איז נישטאָ קיין מזל, זאָל מען זיך בעסער בענראַבען א לעבעדיגער! צו וואָס איך זאָל מיך נישט נעמען, איז לכתחילה, דאַכט זיך, אַלסדינג גוט און שען און פיין, אָט־אָט חאַפּ איך דאָס גליק, אָט־אָט איז דאָס ביי מיר אין קעשענע — צום סוף טהוט זיך דאָס רעדעל א דרעה־איבער, און עס לאָזט זיך אויס א נעכטיגער

מאג! ניט בעשערט, אפנים, אז איך זאל אויפקומען פון מעקלע־ריי, חאפען א גראבס און אנטלויפען! ניט בעשערט, אז מנחם־מענדעל זאל אויפקומען, ווי אנדערע מעקלערס אין יעהופעץ! אלע טראסקען, נאר איינער שטעה און קוק, ווי די וועלט מאכט גע־שפטען און פערדיענט געלד, און איך דרעה מיך ארום, ווי א פרעמ־דער. איך זעה פאר זיך מיליאנען מיט מיליאנען, און קאן זיי נישט חאפען... איך בין שטענדיג עפים ווי אין דרויסען... אפנים, איך האב מיך נאך ניט ארויפגעשלאגען אויפ'ן ריכטיגען וועג? קיין מענש ווייסט ניט, וואו זיין מזל געפינט זיך... מע דארף עס לאנג זוכען, און אז מע זוכט, געפינט מען... און מחמת איך בין זעהר דערשלאגען, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדע־רען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסרינג באריכות. לאז גריסען שוועגער און שוויענער און שרייב מיר, וואס מאכסט דו עפים אין נעזונד, און קוש די קינדער זאלען לעבען און געזונד זיין, און שרייב מיר, וואס הערט זיך עפים ביי אייך אין כתרילעווקע?

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. צרות רבים חצי נחמה. אז מע זעהט זיך אן יענעמס צרות, וועלד אביסעל גרינגער אויף דער נשמה. אט נעם, למשל, דעם אורח, וואס שטעהט מיט מיר אין איין חדר. נע־וען אמאל א פאדראטשיק, זאגט ער, א גביר, א בעל־הבית פון היי־זער און קלייטען אייגענע, און היינט לאדט ער זיך מיט „קאונא", ער האפט אויפמאנען א סך געלד, נאר א סך געלד. נאר מחמת ער האט נישט א גראשען ביי דער נשמה, האלט ער זיך אויף לעת־עתה ביי מיר. אם ירצה השם, אז ער וועט אויסלאדען זיין געלד, וועט ער מיך, זאגט ער, ניט פערגעסען... און נאך אייגער שטעהט מיט מיר צוזאמען, נאך א גרעסערער ארעמאן פון יענעם: ער איז א שרייבער. ער שרייבט אין די בלעטער און מאכט א בוך! דערווייל, ביז זיין בוך וועט פאדטיג ווערען, האלט ער זיך אויף מיט אונז

אינאיינעם, און פאר רחמנות ניט איהם די בעל־הבית'טע אמאל א גלעזעל טיי. און נאך אייגער האלט זיך אויף ביי אונז אויף דער אכסניה, א מין עני ואביון, דער שרייבער איז א הונד קענען איהם! וואר און וואס ער איז — וויים איך אליין ניט: עפּיס א שטיקעל אגענט, א שטיקעל שדכן, א שטיקעל אקטיאר, זינגט ליעדלעך און טרייבט ארוים מייז, — זעהר א פרייליך אידעל, האט נישט קיין העמד אויפ'ן לייב און געהט אויס ממש פאר א שטיקעל ברויט! הכלל, מען זעהט זיך אן אזוי פיעל צרות אויף דער וועלט, אז מע פערגעסט אן די אייגענע!... נעדענק זשע, למען השם, שרייב מיר פון דיין געזונד און פון די קינדער זאלען געזונד זיין און פון שוואר און שוויעגער און פון איטליכען בעזונדער.

הנ"ל.

XXIV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעוקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואס האב איך דיר געזאגט, דו אפגעריסענער נאר? קושען בעדארפסט דו דאך די וועלטער מיינע, ווי זאגט די מאמע: „קוש דעם קאנטשיק, וואס שמייסט דיך!"... האסט זיך שוין אויסגעהאנדעלט דארטען, וואס טויג מיר גרויס, און האסט זיך צענויפגעסקאמפאניעט מיט א פיינער חברה שלעק, פאדראטשיקעס, שלעפערס, מחברים, ליעדעלמאכערס, מיינזעניבערס — ניטא וועד ס'זאל לאכען און געגוג! אוודאי דארף מען זיצען צוליעב דעם אין יעהופעץ אויף איין אכסניא און טרענצלען קערבלעך! מיר געפעלט נאר, וואס דו ביזט געקומען צום שכל: אפנים, זאגסט דו, ס'איז דיר ניט בעשערט אויפצוקומען דארטען, ווערען א מיליאנשטשיק? ביזט נאך מסופק, מענדעל? איך שרייב פון לאנג, אז דו זאלסט זיך ארויסשלאגען פון קאפ די דאזיגע נארישע געדאנקען. לאם איך שוין אזוי זיין בעוואהרענט פון אלדאם בייז און דו פונ'ם נאר דיינעם, ווי דו ביזט בעוואהרענט פון מיליאנען! פערגעס, מענדעל, אן די מיליאנען, פערגעס, אז ס'איז נאר פארהן ערגיץ א בראצקי אויף דער וועלט, וועט זיין אז וואהל צו דיר און צו דיין נשמה! „קוק ניט וואס העכער פון דיר, קוק וואס נידעריגער פון דיר", — אזוי, דאכט זיך, שטעהט געשריבען

אין די ספרים? און זיי נישט מקנא די יעהופּעצער פיינע מענש־לער, וואָס טראָסקען. לאָזען זיי טראָסקען, לאָזען זיי טרישטשען, לאָזען זיי ברעכען רוק און לענד, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו זיך עפּים פּלוצים דערמאָנט, מיין טייערער מענדעל, זיך נאָכפרעגען אויף אונזער כתרילעווקע? און וואָס בין איך דיר עפּים נעווארען אזוי טייער, וואָס דו זאָרגסט זיך אזוי פּאַר מיין געזונד? אפּנים, דו האָסט זיך טאקי פּאָרט פּער־בענגט נאָך אונז?... ווי זאָגט די מאמע: „לאָז דאָס קאַלב לויפען, עס וועט זיך אויסהונגערען, וועט דאָס אַליין קומען אהיים"... איך ווארט אויף א רעפּעש פון דיר. אז דו פּאָהרסט, שוין צייט, שוין לאַנג צייט — הלואי זאָל דאָס זיין מיין לעצטער בריעף...

סוף פּונ׳ם דריטען בוך.

א בכבוד'ע פרנסה

מנחם־מענדעל — א שרייבער.

נעשריבען אין יאהרען 1903—1909

א בכבוד'ע פרנסה

(מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל — א ש ר י י ב ע ר).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתּיבֿה־לעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב אַוועקגעוואָרפען אלע געשעפטען, איין עק, אוים בערזע, אוים סעמערעני, אוים מעק־לעריי — ס'איז גאלע שווינדעל מיט חאפערייי, מיט בזיונות, מיט דער שוואַרציאָהר ווייסט וואָס! איך האָב שוין היינט א נייע פרנסה, א שפּאָגעל־נייע פרנסה, אביסעל א שענערע און א לייטי־שערע פרנסה — איך בין נעוואָרען למזל א שרייבער. איך שרייב! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען, ווי קום איך צו שרייבעריי? — ס'איז מן השמים.

אויב דו נעדענקסט פון מיין לעצטען בריעף, האָב איך מיך דאָ אויף דער אכסניא, וואו איך האלט סטאַנציע, בעקענט מיט איינעם

א שרייבער, וואָס שרייבט אויף די נאָוועטן, און דערפון טאָקי לעבט ער. דהיינו, ווי אַזוי? ער זעצט זיך אַוועק און שרייבט אָן א זאַך און שיקט עס אַוועק, און מע דרוקט עס אָפּ, און אַז מע דרוקט עס אָפּ, בעקומט ער בעצאָהלט פון דער שורה, א קאָפּיקע א שורה, וויפיעל שורות, אַזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך מיך מיישב נעווען: גוואָלד, רבונו־של־עולם, מיט וואָס בין איך ערגער פון איהם? די גרויסע תורה וואָס דאָ איז? דאָכט זיך, איך האָב אויך געלערענט אין א חדר, און א האַנר צום שרייבען האָב איך א שענערע ווי ער, — אפשר וואָלט איך מיך א פּרוב טהון און געבען א שרייב־אַריין אין א אידיש בלאַט? וואָס קומט מיר דערפאַר? קעפּען וועט מען דאָך מיך ניט! ממה נפשך, יאָ — יאָ, ניין — ניין! — און געה און שרייב אַוועק א בריעף נלייך אין דער רע־דאקציע אריין, אַזוי און אַזוי, און איך דערצעהל זיי אויס מיין גאַנ־צע בענריפיע. ווי אַזוי איך האָב אמאָל געקנאקט אויף דער בער־זע, אין ארעם און אין יעהופּעץ, איבערגעריענט כל העבודה־זרות, געהאַנדעלט און געמעקלערט מיט „לאַנדאַן" און מיט „פאַפּיערלעך" און מיט „יקנה"ז" אין די מילי־אַנען אריין, געווען זיעבען און זיעבע־ציג מאָל אָט א נגיד און אָט א קבצן, אָט א נביר און אָט איין אביון. הקיצור, איך האָב נישט געוושאָלעווועט מיין טרחה און האָב זיי ארויסגעשריבען אלסדינג באריכות, אפשר אויף צעהן זייטלעך. און געבעטען האָב איך זיי, זיי זאָלען מיר ענטפערען, אויב עס געפעלט זיי מיין שרייבעכץ, וועל איך זיי שרייבען און שרייבען, קומט מיר נישט אָן, מיינסט דו, אין אַנדערהאַלבען חדשים ארום פון דער רעדאקציע איין ענטפער? זיי שרייבען מיר, אז מיין שרייי־בעכץ געפעלט זיי דוקא זעהר נוט, און לעגען מיר פאָר, איך זאָל זיי ארויסשרייבען די אלע מיינע בעשרייבעכצען באריכות; און אויב מיינע בעשרייבעכצען וועלען זיין גוט בעשריבען, וועלען זיי מיינע בעשרייבעכצען מיט פערגעניגען אָפּדרוקען אויפ'ן בלאַט און וועלען מיר בעצאָהלען פאָר דער שורה, א קאָפּיקע א שורה. דו פערשטעהסט? וויפיעל שורות, אזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך

באלד געגעבען א חאפ אויף דער פען, וויפיעל, למשל, קאן איך אנשרייבען? צום אלעם מינדעסטען רעכען איר, אז איך קאן אין א לאנגען זומערדינען טאג אנשרייבען גוטע טויזענד שורות. מאכט דאס ניט א צעהנערעל א טאג? האבען מיר א קיימא־לן, הייסט דאס, פון כמעט דרייהונדערט רובעל א חודש. נישקשה פון א זשא־לאוואניע, ווי מיינסט דו? און נישט לאנג געטראכט, האב איך מיר געקויפט א פלעשעל טינט מיט א ריז פאפיער און האב מיך אוועק־געזעצט צו דער ארבייט. און מחמת איך האלט סאמע אין רעכטען שרייבען, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אין די ווייטער־דינע בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־דערלער זאלען לעבען, און שווער און שוויעגער, און איטלעכען בע־זונדער גאר פריינדלעך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דער אויבערשטער וועט העלפען און איך וועל פארטיג מיט מיין בעשרייבעכץ, דאס הייסט, מיט'ן נאמען פונ'ם בעשרייבעכץ, מחמת איך האב נאך ניט קיין נאמען, אזוי שיק איך עס אוועק באלד אהין אין דער רעדאקציע, און בעט, מע זאל דיר ארויסשיקען אויף דיין נאמען קיין כתרילעווקע עט־ליכע קערבלעך עד לחשבון. איך וויל, זוגתי היקרה, אז דו זאלסט אויך הנאה האבען פון מיין איצטיגער פרנסה. ס'איז א ביסעל לויי־טישער פון מעקלעריי: ביי מעקלעריי הייסט עס „קארטאזש", און ביי שרייבעריי רופט מען דאס „גאנעראר"... א זים קערבעל אט דאס גאנעראר, א גרינגס און א בכבוד'יגס...

ב נ"ל.

II.

שיינה־שיינדל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין ליעבער און מיין בעשערטער, וואָס וועט זיין פון דיר? עס נעמט דאָך דיך קיין קויל נישט! ניט מיט נוטען, ניט מיט בייזען! שים אין דער וואנד אריין! די מאמע זאל לעבען — איהרע וועלטער מעג מען פערשרייבען: „א קראנקער, זאגט זי, וועט געזונד ווערען, א שכור וועט זיך אויסניכטערען, א שווארצער וועט ווייס ווערען, און א נאַרר וועט בלייבען א נאַרר"... און זאָג אפשר, אז זי איז אומגעלעכט! בערעכען זיך, וואָס דו האָסט אפגעטהאן, זינט איך קען דיך פאר א מאן, אז אך און וועה איז מיר, — איז דיר נאָך קארג, געהסט דו אויף דער עלטער און פערשטעלסט זיך פאר א מארשעליק! א „רייבער" נעווארען און „רייבט"! און סע געפינען זיך נאָך אזעלכע נארָאנים, וואָס זיי צאָהלען דערפאר. וועלט, וואָס דו קאָנסט מיט דיינע בעשרייבעניען אנארבייטען חלילה. איך בין שוין א נעלערענטע. ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פאר א יעשלאָגענעם הונד טאָר מען קיין שטעקען ניט ווייזען"... ברָאש קלויבט ער זיך אויס אלע מאל גרינגע פרנסות, לופטינע פויגעלעך. נאָר ניט. עד וועט זיך זיצען אין יעהופען אויף דער סטאנציע און וועט „רייבען", און איך וועל זיך וואלגערען דא אין כתרילעווקע

מיט זיינע קינדער און קרענקען אויף דער „פּלענציע"! שוין א וואַך דריי, אז זי האָט זיך אריינגעחאַפּט צו אונז, די „פּלענציע", און וויל נאָר נישט ארויס. אויסגעקויקעלט פון קליין ביז גרויס... און וואָס דו ביזט מיר מנדר דאָס געלד פון דיינע שרייבעכצען, דאנק איך דיר בעצייטענס. דיינע יהוּפּעצער פּיינע ברירות מענען עס פערמאָגען אויף איין ווארעמעס, וואָס דו וועסט זיך שוין דאָר־טען אָננעמען „נאָלענאר". דו ביזט אליין א ג א ל ע נ א ר, דאָס הייסט, פון אויבען ביז ארָאָפּ — נאָר... און אויב דו ווילסט, איך זאָל ניט געהן יונגערהייד פון דער וועלט, און דיינע קינדער זאָלען חלילה ניט בלייבען קיין יתומים, זאָלסט דו זיך ארויסשלאָ־גען פונ'ם קאָפּ אלע דיינע לופטיגע פּרנסות מיט דיינע זיסע שרייי־בעכצען, און קומען צו פאָהרען אמאָל אהיים, צו דיין ווייב און קינדער, צו דיינע שוועסטער און שוויעגער, וועסט דו זיין, אם ירצה־שם, א גאסט, ווי די מאמע זאגט: „באָדיי דעם אויוועג צעוואָל־גערען"... ווי עס ווינשט דיר פיעל נעזונד און אימער גליק היינט און אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

משה דוד דעם קאָלעקטאָר גערעכנקסט דו, צי ניין? האָט ער זיך מיישב געווען און האָט שוין לאנג געווארפען איין אום־חן אויף זיין ווייבעל, געוואָלט פּטור ווערען פון איהר, ניט געוואוסט ווי אזוי; נעמט ער און פאָהרט צוועק אין אמעריקע. האָט זי איהם געפאקט ביי דער גרעניץ און געמאכט אזא שקאנדאל, אז ער וועט דאָס פערזאָגען א צוהנטען. א ליטוואק קאָן! מיינע צרות אויף זיין קאָפּ!

III.

מנחם־מענדל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל איז כתרי"עווסע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינם פון'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז עס וועט, אם־ירצה־השם, זיין רעכט. איך שטעה שוין, דאנקען גאָט, אָפּגערוקט אויפ'ן בלאָט גלייך מיט אלע שרייבערס און איך פיהל מיך איצטער עפּים נאָר איין אַנדער מענש. די ערשטע מינוט, אז איך האָב דערזעהן מיין נאָמען אויפ'ן בלאָט אָפּגעדרוקט: מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל — האָ־בען זיך מיר אזוש נעשטעלט טרערען אין די אויגען. דו מיינסט, מחמת וואָס? נאָר מחמת גוטסקייט, וואָס סע געפינען זיך אזעל־כע גוטע, פיינע, לייטישע מענשען אויף דער וועלט. איך מיין טאקי די רעדאקציע. על־פי שכל דארף מען פערשטעהן, אז איך בין מסתמא ביי איהר נישט קיין בן יחיד, ס'איז דאָ גענוג שרייבערס אָהן מיר אויך. פון דעסטוועגען, האָט זי זיך ניט געפוילט און האָט זיך אוועקגעזעצט און האָט איבערגעלייענט מיין בעשרייבעכץ, ווי עס זעהט אוים, פון טאָוועל ביז טאָוועל, און ענטפערען ענטפערט זי מיר אין בלאָט, דאָס הייסט, אין ב ר י ע פ ּ א ס ט ע ן, אז מיין בעשרייבעכץ איז איהר נעפעלען, נאָר ס'איז אביסעל צו לאַנג — איז נומער איינס. והשנית, פערלאַנגט זי פון מיר, איך זאל איהר ניט אויסטראַכטען מעשיות פון'ם קאָפּ; זי וויל נישט מעהר בלתי איך

זאָל איהר שילדערען (אזוי טאקי מיט דעם לשון) דאָס לעבען פון דער שטאָדט יעהופּעץ מיט אַלע איהרע טיפען. די משמעות, אז זי ווייל וויסען, וואָס ביי אונז אין יעהופּעץ טהוט זיך, ווארום וואָס דען איז דער פשט „טיפען"?... איצא, איין איידעלקייט פון א רעדאקציע? קאָן מען דאָך שוין אזוי גראָב ניט זיין און ניט אָפּלעגען אויף מאָרגען. האָב איך אויסגעטהאָן די קאָפאָטע און איך האָב מיך אוועקגעזעצט און איך שרייב איהר — שוין דער דריטער טאָג, אז איך שרייב און שרייב, און סע הערט זיך גאָר ניט אויף צו שרייבען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען מיט מיין שרייבען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט נעבען מיט גזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער, און שוועסטער, און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך בעט דיך, שרייב מיר, צי האָסט דו מקבל געווען עפּים מעות פון דער רעדאקציע? מחמת איך האָב זי נעבעטען, אז זי זאָל דיר שיקען דערווייל, עד לחשבון, עפּים אזעלכע עטליכע קערבלעך. ממה־נפשך, א רענדעל אראָפּ, א רענדעל ארויף — מיר וועלען זיך מיט איהר אויסרעכענען.

ה נ " ל.

IV.

שיינה־שייגרעל פון כתריעלווסקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך שפיי שוין מיט בלוט פון דיינע זיסע בריוולעך. וועד איז דאָס דאָרטען אָט די יפהפיה דיינע, וואָס דו האָסט אויסגעטהאָן צוליעב איהר די קאָפאָטע און ביזט געוואָרען מיט איהר קוצענוי־מוצענוי? לאָז זי דיר ברענען אויפ'ן פייער אינאיינעם מיט איהר געלד. איך דאַרף זי אויף סים־סאָט כפרות, ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „שענק מיר ניט דיין האָניג און געב מיר ניט דיין בים"... מאָהל דיר, דיין רעדאקציע מעג שוין דעמאָלט קרענקען, וועז זי וועט מיר שיקען מעות — מיאוס און מאוס זענען מיר שוין געוואָרען דיינע שרייבעכצען, וואָס דו שרייבסט מיר. און אויב אפילו ס'איז מיר שוין בעשערט, אז מיין מאן זאָל זיין א שרייבער, פערשטעה איך ניט, וואָס דאַרף מען צוליעב דעם זיצען אין יעהופעץ? ניטאָ קיין טינט אין כתריעלווקע? נאָר מסתמא מוז דאָך דאָ זיין עפים א הינטערפיסעל, א שמד־שטיק, ווי זאָגט די מאמע: „צעביים דעם עפעל, וועסט דו געפינען א וואָרעם"... לכן, בעלי היקר, נעם צענויף דיינע שרייבעכצען און קום צו פאָהרען אהיים נאָר אהן א שום תירוץ, וואָרום איך קאָן ניט צוזעהן דעם צער פון די קינדער. זיי פרענען זיך נאָך אלע מאָל: וועז קומט דער טאָטע? לעג איך זיי אפ פון

פסח אויף סוכות און פון סוכות אויף פסח. וועד שמועסט, משח־ הערשעלי, מיר זאל זיין וואס פאר א חכם דאס איז, קליגער פונ'ם טאטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

וואס זאגסט דו אויף מיין בריינדלען? זי נט זיך שוין מיט'ן צווייטען מאן. קיינער ווייסט ניט, איבער וואס. נאר בסוד האט ער מיר בעוויזען א האנד פול מיט בלויע צייכענס. ער איז איהר מוחל, זאגט ער, דעם נדן מיט איהר ציערונג, אבי פטור וועלען פון א שלאק. ווי זאגט די מאמע: „בעסער א לויט מזל איידער א פונט גאלד"... אונזער גאנצע משפחה האט נישט קיין גליק צו מאנען...

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב שוין אויסגעשריבען צוויי פּלעשלעך טינט, איך האַלט שוין ביי'ם דריטען. א קלייניג־קייט — בעשרייבען אזא שטאַרט, ווי יעהופעץ! אַנהויבען האָב איך אַנגעהויבען פון דער אכסניא, דאַרט וואו איך האַלט סטאַנציע, און האָב זיך געזומען, ראשית חכמה, צו דער בעל־הבית'טע. וועסט דו דאָך פרעגען: וואָס עפּיס צו דער בעל־הבית'טע? ווייל ס'איז ניטאָ קיין בעל־הבית; זי איז איין אלמנה שוין פון דרייצעהן יאָהר. דער מאַן איהרער איז געווען א סאַלדאַט, און זי איז געווען ביי איהם דאָס אַנדערע ווייב. געזומען האָט זי איהם, זאָגט זי, צו־ליעב דעם, זי זאָל מענען נאָכדעם, אינ'ם זכות פון איהר מאַן, וואָהר־נען דאָ אין יעהופעץ, און האָט געהאַט מיט איהם, זאָגט זי, א לע־בען — אז אָך און וועה אויף אַלע שונאים, וואָרום זי איז געווען סך־הכל יונגער פון איהם מיט גוטע צוואַנציג יאָהר, און זי איז נע־ווען, זאָגט זי, א בילד־פֿאַרשוין מיידעלווייז; אַלע מאַנסביליען, אי־דען און כריסטען, זענען געווען נאָך איהר די כּפּרה... און איצט דאַרף זי אַרויסקוקען, טאָמער וועט זיך מנחם־מענדעלען פערגלום־טען א מאָל עסען א באַרשט, אָדער א שטיקעל פלייש מיט חריין,

און דערפון אויסהאלטען א זוהן א גימנאזיסט און א טאכטער א גימנאזיסטקע, וואס טהון טהוען זיי גאַרנישט, העלפען איהר ניט פון דאנען אהין, און מע קוקט ארוים, אז די מאמע זאל צוטראגען דאס גרייטע גלייך אין מויל, אין דער פריה דאס גלעזעל קאווע אין בעט אריין, און שפעטער, נעקומען פון דער גימנאזיע, איז נישט געפרעגט, צי ס'איז דא פאר וואס, צי ס'איז ניטא פאר וואס — דער אנבייסען מוז שטעהן אויפ'ן טיש, און טאמער נישט אזוי גיך — איז הימעל עפען זיך. אט אזעלכע קינדער זענען דאס. אנומעלטען האט זיך דאס מיידעל, די גימנאזיסטקע, אין דער פריה צעשריגען, למאי ס'איז ניטא קיין זייף, און איז אריינגעלאפען האלב נאקעט, מיט'ן גאנצען האלז אין דרויסען, אין שטוב אריין צו די אורחים, וואס זענען געזעסען ביי'ם טיש און געטרונקען טיי, און האט זיך צעלאזט אויף דער מוטער מיט א גוואלד: „שטא זא סווינסטווע!" האבען מיר זיך שוין ניט געקאנט איינהאלטען און האבען זי נעמען שטראפען: סטייטש, אט דערויף שטודיערט מען אין די גימנאזיעס? „לא־די, זאג איך, וואס די מאמע דיינע הארעווע אזוי, פוצט דיר די שיכלעך בשעת דו שלאפסט..." אזוי רוף איך מיך אן צו דער טאכטער און וויל ערשט אנהויבען זאגען מוסר, אז סע פאלט ניט אן אויף מיר דאס בחור'על: „א וואס קאקאיא דיע־לא!"... און האט מיך געמומען באדען, ווי א רעכטער עזות־פנים! האט דאס מיך שוין גוט פערדראסען און איך האב ארומגעשריבען די דאזיגע אלמנה נעבאך מיט איהרע שענע קינדער, און איך פער־האף, אז ס'וועט זיך אפדרוקען, וועט דאס זיין דער בעסטער מוסר. די וועלט איז נענוג גרוים! ס'איז פארהאן מסתמא נאך אזעלכע ארעמע אלמנות און נאך אזעלכע קינדער גימנאזיסטען און גימנא־זיסטקעס, וואס טהוען זייערע מוטערס צום טוידט... היינט פערשטעהסט דו שוין, זוגתי היקרה, פאר וואס מע צאהלט מיר געלד? און מחמת איך בין פערנומען און האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה

לאָז נאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך זאָלען לעבען, און שווער און שוויעגער, איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך, ווער איז די רעדאַקציע, האָסט דו, אפּנים, ניט פערשטאַנען, וואָס דאָס איז. א רעדאַקציע איז ניט איין מענש, נאָר עטליכע מענשען, וואָס האָבען זיך צענויפגעלעגט און געבען־אַרויס אַלע אינאיינעם א גאַזעט. די גאַזעט צעשיקט מען אין אַלע שטעדט און מע לייזט פּאַר איהר געלט. נאָר אזוי ווי א גאַזעט דאַרף האָבען שטאַף, בעט אונז די רעדאַקציע, אז מיר זאָלען שרייבען, און צאָהלט אונז דערפאַר געלט. טהוען מיר איהר צוליעב, דאָס פּייסט, מיר שרייבען, און זי דרוקט. היינט פערשטעהסט דו שוין, וואָס דאָס איז פּאַר א געשעפט?

הנ"ל.

VI.

שייגה־שיינדעל פון כתריל־עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב געלייענט דיין בריעף און נישט געגלויבט מיינע אויגען. א בייזער חלום און נעגוב. נעפונען א נויטינע זאך צו בעשרייבען! איין אלמנה האָט איהם גאָט בעשערט מיט קינדער, דער רוח ווייסט וואָסערע — און ער לעגט אויף איהר רחמנות און מאכט פון איהר א נאנצען ציימעס. וועו איך בין אויף דיין אָרט אין יעהופעץ, וואָלט איך דאָס בחור'ל אנדערש בעשריבען, און די מויד מיט די נאקעטע פלייצעס וואָלט איך אוועקגעוואצט אין קיך, אויף דער פליישיגער באנק, לאָז זי שיי־לען קאָרטאָפלים, ניט איך זאָל זיי זאָגען מוסר. א מוסר־זאָגער נע־ווארען מיין מאן, א בעל־דרש'ער, און מע צאָהלט איהם, זאָגט ער, דערפאר נעלה, ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „פארהאן אלערלייי משונעים אויף דער וועלט"... מיר דאכט, אז איידער אריינקוקען אין פרעמדע טעפ און מישען זיך צו יענעמס קינדער, איז גלייכער, עס זאָל דארען דער קאָפ פאר אייגענע. דו קענסט, דאכט זיך, אָן דיינע קינדער א טאטע, צי ניין? זאָלסט הערען, ווי משה־הער־שעלי לערענט שוין קמיץ־אלף — מען דיין יעהופעצער אלמנה מיט דער רעאָקציע אינאיינעם זיין פאר איהם די כפרה. ס'זאָל מיר זיין נוט אויפ'ן הארצען, וואָלט איך איהם אראָפגענומען א פאָטאָ־

נראָפיע מיט די איבעריגע קינדער און וואָלט דיר אוועקגעשיקט אהין, זאָלסט חאָטש זעהן, וועמען דו האָסט פערביטען אויף אלמנות מיט רעראָקציעס, מיט צרות און מיט שלעק, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

VII.

סנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעוונע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך בין שוין מיט דער בעל־הבית'טע פאַרטיג און האָב מיך נענומען צו די אורחים פון דער אכסניא, דאָם הייסט, איך בעשרייב אַלע שלים־מזל'ען, וואָם שטע־הען מיט מיר אויף איין סטאַנציע. איך קאָן מיך בעריהמען, אז ס'איז מיר, קיין עין־הרע, גערָאטען. איין שלים־מזל גרעסער פונ'ם אַנ־דערען. נאָר דער גרעסטער פון אַלע איז דער, וואָם מע רופט איהם ביי אונז „דער מוצלח". פון איהם איז דאָ אזוי פיעל צו שרייבען, אז ס'וועט ניט קלעקען ניט קיין פאַפיער, ניט קיין טינט. אַליין איז דער יונגערמאַן פון ושוואַנעץ, איין איידעם איז ער נע־וועז פריהער א לאַדיזשינער און נאָכדעם א סאַראָקער, בעזעצט האָט ער זיך אין קאָטערינעסלאַוו, און דאָרט איז ער אַרויסגעפאָהרען מיט'ן ערשטען געשעפט, אָננעהויבען האַנדלען מיט גאָלד, וואָם הייסט, חברה האָבען איהם פערקויפט עטליכע זעקלעך גאָלד, צו־נענומען דאָם גאַנצע ביסעל מזומנ'ס, און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט, אז געהאַנדעלט האָט ער זאָמד. איז איהם נעווָארען שלעכט, חאָטש

וואַרף זיך א לעבעדיגער אין ניעפער אַריין, האָט ער נענומען דאָס שטעקעל, אַרויס אויף דער בערזע, צענויפגענעפיהרט א וואַנד מיט א וואַנד, געמאַכט עטליכע קערבלעך און מודיע נעווען אין די גאַזעטען, אַז ער זוכט א געשעפט מיט א שותף. ס׳האָט לאַנג ניט נעדויערט, האָט זיך אָפּגעזוכט א שותף מיט אַיין אייזענגעשעפט, דאָס הייסט, ער האָט נעקויפט מיט׳ן שותף א שטיקעל ערד ביי קריוואָראָג, עפרות זהב. מע האָט זיי נעווואָלט געבען דערפאַר כמה אלפים אָפּ־ טרעט־געלד. האָט ער נעזאָגט: אָדער א האלבען מיליאָן, אָדער גאַרניט. איז נעווארען גאַרניט. האָט ער זיך א וואַרף געטהאָן צו ערד־קויהלען, דערטאַפט א אינזשינער א דייטש, דאָס הייסט, א איד וואָס רעדט דייטש, און האָט נערונגען מיט איהם א שאכטע, און דוקא אין גלייבען געלד, און מע האָט זיך אוועקגעשטעלט צו דער ארבייט, גראָבען קויהלען. האָט זיך נעעפענט א קוואל, מע ווייסט ניט פון וואַנען, א מבול. האָט מען אוועקגעשטעלט צוויי מאשינעס אויף אויספּאַמפּען דאָס וואסער. אָט פּאַמפּעט מען, אָט קומט אָן נאָך — א מעשה אָהן אַיין עק. האָט ער א שפּיי נעטהאָן אויפ׳ן דייטש און האָט זיך בעקענט מיט א אידען, וואָס קויפט צענויף אייער, אָנגעשלאָגענע, ניט קיין פרישע, און מאכט פון די נעלעכ־ לעך עפּיס א מין זאָך, איך האָב פערגעסען ווי אזוי מע רופט דאָס. דערף זיך טרעפען, אויף זיין גליק פלאצט א מאשינע, און דער איד מאכט פליטה און לאזט איהם איבער איינעם אליין מיט די צע־ שפּאלטענע אייער. האָבען זיי בעקומען אזא ריח, אז מע האָט איהם נעמאכט א פראסקאל. האָט ער נעמוזט איינמאל ביי־נאכט ארויס־ שפּרינגען דורך א פענסטער און מאכען א ויברח — און לאז זיך קאטערינעסלאוו האלטען מיט די אייער. אביסעל נעלד האָט ער נעהאט, איז ער אוועק פון דאָרטען קיין קרעמענטשוק און האָט נע־ עפענט מיט איינעם בשותפות א פאבריקע פון גילזעס. בעראַף ער אָנטרעפען אויף א שותף, וואָס איז א גרויסער לייבהאָבער פון שאך, און אזוי ווי ער אליין איז אויך א ליבהאָבער פון שאך, ער קאָן אוועקזיצען, זאָגט ער, א טאָג מיט א נאכט, ניט עסען, ניט

טרינקען, ניט שלאָפֿען, אַבי שפּיעלען אין שאָך, האָבען זיי ביידע אַזוי לאַנג געשפּיעלט אין שאָך, ביז זיי זענען נעבליבען ביי די לע־דיגע קעסטלעך אָהן גילזעס. וואו זענען אהינגעקומען די גילזעס — ווייסט מען ניט. דערווייל האָט ער דערהערט, אז איינער איין אפּ־טייקער אין א קליין שטעדטעל ניט ווייט פון קרעמענטשוק פער־קויפט־אויס א גאַנצע קראָם מיט פּערשיעדענע סחורות בזיל הזול, מאקי א כשר'ע מציאה. איז ער אַוועק און האָט אָפּגעהאַנדלט בחצי־חנם דאָס גאַנצע ראַמשעל און האָט זיך געזומען פֿאקעווען די סחורה, און ס'איז איהם געשטאַנען דערביי פערדיענען א מטמון מיט גאָלד. דאַרף זיך טרעפען איין אומגליק, אז צווישען די סחורה זאָל זיך געפינען א קעסטעל פּולווער. האָט זיך מיישב געווען דאָס קעסטעל פּולווער, פֿאהרענדיג אין וואַנאַן, און טהוט א שאָם און צעשיסט דעם וואַנאַן און שיסט אָפּ א פּוס דעם קאַנדוקטאָר — ער איז קוים ארוים מיט'ן לעבען. וואָס זאָגסט דו אויף דעם „מוצלח"? ער זאָגט אליין אויף זיך, אז ער טהוט א קוק אריין אין טייך אריין — פּגר'ען אוים אלע פּיש. ווי דו קוקסט איהם אָן, איז ער צו די צרות נאָך א ווערטעל־זאָגער אויך. אליין איז דאָס א קליינטשיקס און א ריהרעוודינגס, מיט ברענענדיגע אויגעלעך. דאָס קאָפּעלישעל איז ביי איהם פערקוקט אהינטער, די הענד אין די קע־שענים, און דער מוח ארבייט — קאַנבינאַציעס, אָהן א שיעור קאַנ־בינאַציעס! ער זאָגט, אז ער מוז „נעפּרעמענאָ" זיין א מיליאָנער, אניט — הויבט ער זיך אויף און פֿאהרט אוועק קיין אמעריקע. דאָרט האָט ער שוין גאָר קיין דאגה ניט. מיך רעדט ער צו, איך זאָל מיט איהם אויך פֿאהרען קיין אמעריקע. ער זאָגט, אז אזעלכע מענשען ווי מיר ווערען אין ערגיץ ניט פערפאַלען. נאָר משוגע וועל איך ווערען — אַוועקווארפען אזא בכבוד'ע פּרנסה, ווי דאָס שרייבערייי, און פֿאהרען זוכען גליקען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל נאָט נעבען מיט עזונד און מיט הצלחה. נרים די

קינדערלעך, און שוועסטער, און שוויענער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדלעך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך פערשטעה ניט, פאַר וואָס איך האָב ניט קיין שום ענטפער פון דער רעדאַקציע אויף מיינע ערשטע אָר־בייט, וואָס איך האָב איהר אַוועקגעשיקט. נישט קיין ענטפער, נישט קיין געלד. איך האָב איהר שוין געשריבען דריי בריעף. איך רעכען, אם־ירצה־השם, היינט — מאָרגען האָבען פון איהר תשובה.

ה נ "ל.

VIII.

שיינה־שיינרעל פון כתריל־עווסק צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ווי דו וועסט נאָר בעקומען דאָס דאָזיגע בריוועל, זאלסט דו, למען־השם, קומען צו פאָהרען אהיים, וואָרום מיין טאָטע נעבאָך איז מסוכן קראנק. ס'איז שוין נעווען א קאנסיליום פון דאָקטוירים, האָבען זיי געפונען, אז ער האָט, אז אך און וועה, וואסער אין בויך. די וועהטינגען, וואָס ער טראָגט איבער, איז נישט צו צוזעהן. קאָנסט פערשטעהן, אז די מאמע זאל לעבען איז גאָר נישט צו דערקענען! מע קאָן זאָגען, אז זי איז זיך מפקיר צוליעב איהם. זי זאָגט: „מיט א שכן אז מע איז אפ דרייסיג יאָהר אין איין שטוב איז אויך א רחמנות"... און דו זיצסט דאָרטען אין דעם שענעם יעהופעץ און בעשרייבסט שלים־מזל'ען, די כפרה זאלען זיי זיין פאר מיין טאטענ'ס יארמעלקע, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

נעדענק זשע, למען־השם, באלד ארויספאָהרען און קלאָפען א דעפעש.

IX.

מכתם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינם פון'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז דיין בריעף איז נעווען פאר מיר ווי א פיסטויל אין האַרצען. איך זאל האָבען פליגלען, וואָלט איך, ווי איין אָדלער, געפלויגען צו אייך קיין כתרילעווקע, האָב איך אָבער ניט מיט וואָס צו ריהרען זיך. דער בעל־הבית'טע פון דער אכסניא בין איך שולדיג, אז די האָר זענען ניט מיינע. א חוץ וואָס איך האָב איהר אָפגענעסען דעם קאָפּ, האָב איך ביי איהר נאָך אַלע מאל איבערגעאָפּט אויף פּאפּיער און אויף טינט. איך האָב אַלץ נעמיינט — אָט־אָט. אזוי פיעל פּאפּיער און טינט אויסגענוצט, אזוי פיעל שענע זאכען אויסגעטראכט, אָפּגעשריבען זיך אַלע פינגער — און די רעדאקציע זאל עס מיר אפילו ענטפע־רען! זי האָט אָנגענומען א פול מויל מיט וואסער און שווייגט. זעהר ניט שען פון איהר זייט! ממה־נפשך: געפעלט אייך ניט מיין שרייבען, דאַרפט איהר מיר שרייבען, וועל איך אויפהערען שרייבען. יענעמ'ס טרחה איז ביי זיי, אפנים, בלאָטע. ס'זאל זיין

איין אנדערער אויף מיין אָרט, וואָלט ער זיי אויסגעזידעלט אויף אלע זייטען. אָדער איך זאָל האָבען געלד, וואָלט איך זיי געקלאָפט א דעפעש: טוידט אָדער רויט!... איך בין נאָר ניט אימשטאנד דיר איבערגעבען דאָס עגמת־נפש מיט דעם הארצוועהטיג, מיט דעם אַראָפפאָלען, וואָס מע איז ביי זיך; עס לעגט זיך נאָר ניט די פען אויף צו שרייבען מעהר. וואָס דארפסט דו א סך? איך האָב נעבעטען, מע זאָל מיר חאָטש שיקען די נאָזעט אומזיסט, ענטפערט מען מיר אויך נישט. איך זאָל אין דער צייט נעווען האָקען האָלץ, וואָלט איך, דאָכט זיך, אויך מעהר פערדיענט. איך ווייס ניט, ווי אזוי מיט אַנדערע שרייבערס — מיט מיר האָבען זיי זיך בענאָגנען ערגער, ווי מיט'ן לעצטען שבלעצטען. צו די בערג טהו איך מיינע אויגען: מ א י ן י ב ו א ע ז ר י — אפשר וועט דער אויבערשטער העלפען, וואָרום ס'איז באו מים עד נפש, ערגער קאָן שוין נאָר ניט זיין!... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה און זאָל צושיקען דעם שוועך א רפואה שלמה. נאָט זאָל העלפען, מע זאָל זיך זעהן געזונד אלע מיט די קינדערלעך, נאָך וועלכע איך בענג זעהר שטאַרק, ממש ער געהט מיר אויס דאָס חיות.

ממני בעלך מ נ ח ם־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דער בריף ליגט שוין ביי מיר דעם אַנדערען טאָג, מחמת איך האָב ניט אויף קיין מארקע. איך האָב איבערגעטראַכט די גאַנצע צייט, צו וואָס נעמט מען זיך, וואָס טהוט מען און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? דאָכט זיך מיר, ס'איז שוין נאָר נישטא אזא פרנסה אויף דער וועלט, וואָס איך זאָל מיך אויף איהר ניט וואַרפען. איין זאָך נאָר האָב איך דורכגעלאָזט: שדכנות. עס שטעהט ביי אונז אויף דער אכסניא א איר א שדכן, און וועהלינ ער דערצעהלט, איז ער מאסף ממון. און א פרנסה איז דאָס

אפשר ניט אוא בכבוד'ע, ווי שרייבעריי, אבער שענער פון מעק־
לעריי איז דאס נעווים. דער עיקר, אבי דער אויבערשטער ניט א
שטיקעלע הצלחה.

ה נ " ל.

X.

שיינה־שיינדע׳ פון כתריל׳עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע׳ אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיר ניט וואָס צו שרייבען. איך האָב נעווייזען דיין בריעף דער מאמען, זאָגט זי, אז איך בין אליין שולדיג. „ווי אזוי מע בעט זיך, זאָגט זי, אזוי ליגט מען... זאָלסט געזונ, זאָגט זי, מיך לאָזען זיך מיט איהם אי־בערשרייבען, מיט׳ן שענעם „געניידעם", וואָלט איך איהם שוין לאנג, זאָגט זי, אראָפגעבראכט. איך וואָלט זיך ניט געפוילט, זאָגט זי, און וואָלט אליין זיך דורכגעפאָהרען נאָך איהם. אויף דיין גליק, זאָגט זי, דערף דער טאטע ליגען אויפ׳ן טוידטען־בעט און מיר ביידע דארפען זיך קוים האלטען אויף די פיס". דאָס געלה, וואָס איך שיק דיר דא, איז מיין מאמע׳ס — און ווייס איהר גוטסקייט. איך בעט גאָט, אז מעהר זאָל איך פון דיר שוין קיין בריוולעך ניט האָבען, און ווי־נאָר דו וועסט ארויספאָהרען פון יעהופעץ, אזוי זאָל זיך עפענען די ערד און איינגעזונקען זאָל ווערען די דאזיגע שטאָרט, אזוי ווי סדום, מיט אלע איהרע גאָלדענע געשעפטען, גליקען, מעק־לערס, שדכנים, אכסניות, בעלי־בית׳טעס, רעדאקציעס, ווי עס ווינשט דיר פיעל נעזונד און אימער גליק הייגט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ׳ם פיערטען בוך.

עם פיעדעלט נישט

מחם־מענדעל — ס שלכן.

געשריבען אין יאהרען 1900־1909.

עם פיעדעלט נישט

(מנחם־מענדעל — א שדכן).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית הנה זיי וויסען, אז עס פיעדעלט נישט, עס נעהט נישט, חאָטש צעריים זיך. תיכף ומיד ווי איך האָב מקבל געווען פון דיר די צונעשיקטע עטלעכע קערבלעך, האָב איך זיך קודם צעצאָהלט אויף דער סטאנציע און האָב מיך באָלד אָנגעהויבען פאָקעווען אין וועג אריין. וואָס דאָרפסט דו מעהר? איך בין שוין אפילו נעשעסען אין וואגאָן, געזומען א בילעט ביז חוואסטעוו, און פון חוואסטעוו האָב איך נערעכענט פאָהרען גלייך אהיים, קיין כתריעווקע הייסט עס. האָבען מיר דאָך אָבער א שטאַרקען גאָט, וועסט דו הערען, וואָס ער טהוט אָפּ. אָנומעלטען האָב איך דיר נעהאָט נעשריבען, אז אויף דער אכסניא, דאָרט וואו איך האָב נעהאָלטען סטאנציע, האָט זיך געפונען א איד א שדכן, לייבע לעבעלסקי הייסט ער, וואָס בעריהמט זיך, אז ער טראָגט אָרום ביי זיך אין בוזעם די גאנצע וועלט און פערדיענט שטיקער גאָלד. דערווייל האָט ער בעדארפט אָפּפאָהרען אויף א פאָר טעג מכח א גרויסע

סען שידוך; ער האָט בעקומען, זאָגט ער, א „סטראָטשנע דעפּעש", ער זאָל ניט מעדליוועז, האָט ער איבערגעלאָזט דאָס נאָנצע פּעקעל זיינס ביי דער בעל־הבית'טע, געבעטען, זי זאָל עס בעהאַלטען ביז ער וועט קומען צוריק פונ'ם שידוך, וועט ער זיך שוין צערעכענען. און אַזוי ווי דו זעהסט איהם, אַזוי האָבען מיר איהם געזוהן. פּאַר'ן אַוועקפאָהר מאכט צו מיר די בעל־הבית'טע: „איהר פּאָהרט דאָך אויף יענער ליניע, נאָט אייך דעם שדכן'ס פּעקעל, טאָמער וועט איהר זיך בענעגענען ערגיץ מיט'ן שלים־מזל, מיט דעם לע־בעלסקי'ן, וועט איהר איהם אָפּגעבען זיינע שפּאַרגאַלען". זאָג איך: „וואָס דאַרף איך פרעמדע פּעקלעך?" זאָגט זי: „האָט קיין מורא ניט; ס'איז ניט קיין געלד, ס'איז פּאַפּיערען, שמות". כך הוה. שוין זיצענדיג אין וואַגאָן, בינד איך אויף דאָס פּעקעל אויף א טשיקאַוועסט און טהו א קוק אריין — א נאָנצער אוצר: בריעף פון שדכנים, רשימות פון מחותנים, און גלאָט כתבים. צווישען די כתבים — א לאַנג צעטעל אויף לשון־קודש פון חתנים און כלות, אויסגערעכענט נאָכ'ן אלף־בית; איך געב דאָס דיר איבער אות כאות:

אוריץ — חוה בת הגביר רב לוי טאַנקינאָג... גרויסיר מיוחס... אשתו מרים גיטיל... גם כן מיוחסת... הויבי וואוקס... קראַסאַוויצה... ד' אלפים... רוצה גיקאָנציטין....

באלטי — פייטעל בן הגביר יוסף היטילמאַכיר... משכיל... ציניסט... גיקאָנציט בוכהאַלטירי... מפריזיוו אסלאַבאָדעט... דאַווינט אלע טאָג... וויל מעות...

גלוכיוו — יעפּים באַלאָסני... אפּטייקיר גלוח... האָט ליב יודין... מלוה ברבית... רוצה ברענעטקה...

דובנא — לאה בת הגביר רב מאיר קאַרזיק... משפּחה... קורצי וואוקס... רויטי האָר... מדברת פראַנצויז... יכול ליתן מעות...

היסין — ליפּע בראש... שוואַגיר של איצי קוימין... בעל יועץ בסאַכירני זאַוואָד של רב זלמן ראַדימישליר... בן יחיד... והנער יפת תואר... ממזר אויגין... רוצה שמאַלץ־גרוב...

ווינעצע — חיים העכט... בחור מנגן על הבערזע... פּאָרט בפּאיטאָנדיל... גרויסיר פּאַרדיניר... שוה 10 אלפים...

זיטאָמער — הנגיד שלמה זלמן טאראטייקי... ב' בתולות... קראסאוויצות פּרימע... הקטנה מעט גישטופילט... פּיאָנע דייץ פּראָנצויז... רוצה גישטודירטע... דעפּלאָם לאו דוקא...

חמעלניק — הנגידה בתי' פּלעקיל... אלמנה וואָכירניצה... חכמה נפלאה... רוצה למדן... מעג זיין בלא מעות...

טאלני — הרבני רב אברעמעלי פּיינציק... אלמן... חסיד בעל תנ"ך... זוכט אלמנה עם גישעפּט...

יאמפּעלי — משה ניסיל קימבאק... נגיד חדש... אשתו מרת ביילה לאה... ווילין א שידוך כלות הנפש... וויפיל דער צר שכננדו גיט מתחייב צו גיבין ב' פּעמים... רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעליר ברעבין... מתנה להשדכן עקסטרי מצד המחותנתטי...

כתרילעווקע — רב נתן קורח... נביר ממון קירח... דבר אחר גדול... בן משכיל יוסף יצחק... קעניר חריף... טירגעניוו ודארוון... שטיליר וואָרים... מבקש אנארימי יתומהלי... קראסא־ וויצה שבקראסאוויצה... ניט חולה לשלוח על הוצאות... נ ו ת ן ב צ י מ ב י ל ה ו ל ך ב ט ע נ צ י ל...

ליפּאוויץ — בן הגביר לייבוש קאפּאטי... פּארברענטיר חסיד... נותן אקזאמין על 8 קלאסין... יושב בארעס... שפּילט על הפידל ויכול לשון קודש... קראסאוויץ...

מעזביש — רב שמשון שעפּסיל שימעליש... אלמן... האט ב' בתולות עם ג' אלפים... רק מוז קודם אליין חתונה האבין... וויל גם כן בתולה...

נעמערעוו — סמיציק... בערנארט מאסעיוויץ... פון די אמתי סמיציקעס... גרוש סאמעסטאיאטעלני... שפּיליר מתמיד בפּריוויראנץ... תקיף אצל נאצאלסטווי... מן היושר בתולה עם ה' אלפים אדיר גרושה עם 10 אלפים...

סמילע — פערילי דאמה... גרושה עם 10 אלפים... דארף א משכיל קאמעסניר...

ענאטעווקע — הבעל הבית רב מענדי לאפיטע... זקן אריביר שבעים... רק האלטצעך קרעפקי... מקבר ניוועז ג' נשים... ווי׳ל בתולה...

פרילוק — הגומענאזיסט פרייטינ... בן הגביר מיכל פריי־טיג... טראגט היטיל בבית... שרייבט ניט בשבת... ווי׳ל כ' אלפים לא פחות פרוטה... כנגד חצי...

צארי צען — רשימה מן גביר אלמן פישיר... יושב באסטרעכאן... צוגעזאגט ב' ווינרעזני בילעטין פערווע זאיאם... חוץ רח"ש... צריך לכתוב עור א' ברייוועל... בקשתי לשלוח כ"ה רו"כ אויף הוצאות... לכה"פ מארקעס...

קרימענצוק — משכיל וציניסט סכנת נפשות... מאה קאמיסים... חכם... חריף בשאך... ש"ס בעל פה... קעניר ובעל דברן... ווינרטלזאגיר אש להבה... כתבא רבא... שמעתי אז ער האט שיין חתונה גיהאט...

ראדימישל — אייניקיל של רב נפתלי ראדימישליר... שייך לסאדיגערי... סאכירני זאוואד... גילדיני פאן... חצי חסיד חצי דייץ... קורצי פאה ולאנגליכי קאפאטי... קעניר בשפראך וקלאר יורה דעה... יש לו פעטיר מיליאנציק וואצאטני קוויטאנצי... זוכט קראסאוויצה משפחה יחוס ר' אלפים פארטיפיאן ארנטלעך פראנ־צויז פאריק טאנצן לעכטבענצן בארעשני בלא קאוואלירן...

שפאלי — הגביר המפורסם אליה מצערנאביל... יושב ביהופיץ... מעקליר של צוקיר ואימעניות... בשותפות עם הגביר המפורסם באבישקע... בת יחידה... פארלאנגט טעלירל מן השמים... קעניר יותר מדאקטער... באוואדנט מפריזעוו... שיין כמו יוסף הצדיק... וקלוג כמו שלמה המלך... זינגין ושפילן על כל הכלים... משפחה בלא פלעק... מעות אהן א שיעור... עם כל המעלות... כמעט בראצקע... דפקתי דעפעש לראדימישל...

תאמאשפאג — ה' בתולות... ג' קראסאוויצות וב' פאס־
קודניצות... און אלימען אדיר א דאקטער עם גאבינעט ומעביל
אדיר אנאדוויקאט עם פראקטיקי ביהופיץ... כתבתי כמה בריוולאך...

זיץ איך מיר אזוי אין וואגאן, מיט'ן שרכן'ס פעקעל הייסט
עס, און ליינן נאך א מאל און נאך א מאל דאס דאזיגע לשון־
קודש'דיגע צעטעל פון חתנים און כלות, און טראכט מיר: רבונו
של עולם! וויפיעל פרנסות דער אויבערשטער האט בעשאפען אויף
דער וועלט פון זיינע אידען'ס וועגען! אט, אשטייגער, דאס
שרכנות. וואס קאן זיין, דאכט מיר, פיינער און לייטישער, בע־
סער און גרינגער דערפון? וואס איז דא פארהאן וואס צו טהון?
מע בעראף נאר האבען א קלעפקע אין קאפ און קאנען אויסמאר־
קירען מיט'ן שכל, וועד צו וועמען סע פאסט. למשל: אווריטש
האט א מיידעל א קראסאוויצע מיט פיער טויזענד, וואס וויל א
געקאנטשעטען, האט באלטע א ציוניסט א משכיל, וואס האט נע־
קאנטשעט בוכהאלטעריע און וויל געלר — איז דאך דאס אגנע־
מאסטען! אדער לאמיר נעמען טאלנע: זיצט א איד איין אלמן,
וואס זוכט איין אלמנה מיט א געשעפט — פאר וואס זאל ער זיך
ניט מטריח זיין קיין חמעלניק, צו דער אלמנה בתיה פלעקעל, וואס
זוכט איין אלמן אהן געלר, אבי א למדן? הערסט דו, זונתי היקרה,
מע דארף נאר קאנען מאכען קאנבינאציעס. וועז איך זאל געווען
געבוירען ווערען א שרכן, וואלט איך אווקנעשטעלט דאס געשעפט
נאר אנדערש. איך וואלט זיך אויפגעשריבען מיט אלע שרכנים פון
דער גאנצער וועלט, צענויפגענומען אלע זייערע רשימות און וואלט
זיך אווקנעזעצט צענויפפארען, פריהער אויף פאפיער, געווייגט־
ליך, דעם חתן מיט דער כלה, די כלה מיט דעם חתן, און
אין יעדער שטאדט וואלט איך מיר געהאט א שותף, וויפיעל שטעדט,
אזוי פיעל שותפים. ממה־נפשך, וויפיעל ס'וועט זיין, וועט מען
זיך טיילען, חצי שלי וחצי שלך. עס וואלט זיך אפשר געלוינט

עפענען א קאנטאר אין יעהופעץ, אדער אין אדעם, האלטען מענ־
שען, זיי זאלען זיצען שטענדיג און שרייבען בריוולעך און קלאפען
דעפעשען — און איך אליין טהו גאר ניט, נאר איך זיץ מיר און
פאר און מאך קאנבינאציעס!

אט זעלכע מחשבות, פאנטאזיעס, קאנבינאציעס פליהען ביי
מיר אין קאפ. טראגט־אן דער נוטער יאהר צו מיר אין וואגאן
אריין א נפש, א בעוואכסענעם מיט האר פון אויבען ביז ארא־
שלעפט מיט זיך א זאק און סאפעט ווי א גאנז און רופט זיך אן
צו מיר מיט א מאדנע בנעימות'דיג לשון, נאר ניט ווי געווויינטליך:
„יונגערמאן, זאגט ער, אפשר וואלט נעווען א סברא, איהר זאלט
זיך מיט אייער עלטער מטריח זיין, זאגט ער, א רוק טהון זיך
בשעת הדחק א ביסעלע ארא־, בכדי, זאגט ער, אז אזא איה, ווי
איך, למשל, זאל האבען די זכיה בעזעצען זיך אויף א רגע מיט
אייך בהרחבה אין שכנות?" — „פאר וואס ניט? אך, מיט'ן
גרעסטען כבוד!" — אזוי זאג איך צו איהם און נעם און מאך
איהם איין ארט און טהו איהם א פרעג גלאט אזוי, פון יוצא וועגען:
„פון וואנעט איז א איד?" — „מאין באתי, הייסט עס? פון
קאראץ. — ענטפערט ער מיר. — מיין נאמען איז אשר, און רופען
רופט מען מיך רב אשר שרכן. איך בין שוין פאוואלינקע, זאגט
ער, ווי איהר קוקט מיך אן, מיט'ן אויבערשטענם הילף, כמעט
פערציג יאהר א שרכן". — „אזוי? — זאג איך. — זענט איהר.
הייסט עס, אויך א שרכן?" — „על כן, דארפען מיר, זאגט ער.
לערנען דעם פשט, אז איהר זענט מסתמא אוודאי א שרכן, הייסט
דאס — אחינו אתה, קומט דאך אייך, זאגט ער, על־פי־דין שלום־
עליכם!" — אזוי מאכט צו מיר דער דאזיגער שרכן און רוקט מיר
אריין א מגושם'דיגע וועיכע האריגע האנד און טהוט מיך א פרעג,
אפנים, אויך פון יוצא וועגען: „מה שמכם?" — זאג איך: „מנחם־
מענדעל"... „א קענטליכער נאמען, מאכט ער צו מיר, ערגיץ האב
איך געהערט, נאר איך וויים ניט וואו. הערט זשע, זאגט ער,
אוים, רב מנחם־מענדעל, וואס איך וועל אייך זאגען. וויבאלד,

זאגט ער, אז דער צער פון טראגען איז יא אזוי גרויס, דאס הייסט, אז דער אויבערשטער, זאגט ער, האט אזוי געפיהרט מיט זיין השגחה עליונה, אז מיר, צוויי שרכנים, זאגט ער, זאלען זיך מזדמן זיין לפונדק אחד, וואלט אפשר, זאגט ער, נעווען א סברא, אז מיר זאלען טאקי אט־א־דא, פאהרענדיג מיט אייך אין איין וואגן, עפים מתקן זיין?"... „דהיינו, זאג איך, וואס זאלען מיר מתקן זיין?"... „אפשר האט איהר, זאגט ער, א בעלן אויף גוטען וויין אין א שלעכטער כלי?"... „דהיינו, זאג איך, וואס וועדר ביי אייך אנגערופען גוטער וויין אין א שלעכטער כלי?"... „לאזט אייך דיענען, זאגט ער, תיכף ומיד וועל איך אייך מסביר זיין, וועט אייך דער פסוק וועלן רעכט ארום און ארום. נאר וואס דען? איהר דארפט צולענען קאפ. איך האב, זאגט ער, אין יארמעלינעץ א שטיקעל סחורה מן המובחר, אבער טאקי פון די אנטיקען, רב איציקעל טאשראץ הייסט ער. מילא יחוס — איז אפגערעדט. מע קען זאגען, זאגט ער, איינגעטונקען אין יחוס. וואס א חוץ וואס ער איז אליין, זאגט ער, א גרויסער מיוחס, איז זי נאך א גרעסערע מיוחסת פון איהם. דער חסרון, זאגט ער, איז אבער, וואס ער הייסט זיך פאר זיין יחוס משלם זיין מיט מעות מזומנים. וויפעל ער גיט, ווייל ער, אז דער צד שכננדו זאל נעבען צוויי מאל אזוי פיעל"... „שאט, זאג איך, מיר דאכט, אז ס'איז פארהאן פונקט דער ארטיקעל, וואס איהר דארפט". און איך טהו מיך א נעם צו מיין פעקעל, שלעפ ארויס דעם ספר הזכרונות פון מיין שדכן לייבע לעבעלסקי און מיש אויף יאמפעלי און טהו איהם א ווייז: „אט איז ער, זאג איך, אט דער, וואס איהר זוכט איהם. לייענט, וועט איהר זהן: משה נ י ס ע ל ק י מ ב א ק, נ ג י ד חדש — איין אויפגעקומענער נגיד הייסט עס; ווייל א שידוך כלות הנפש — דאס הייסט, ער גאהט־אויס! און וויפיעל דער צד שכננדו גיט, איז ער זיך מתחייב נעבען ב' פעמים — צוויי מאל אזוי פיעל הייסט עס. פונקט דאס, וואס איהר דארפט!"...

דערהערט אויפלכע דבורים און דערזעהן ביי מיר, אז אָט דער משה־ניסעלֿ קימבאק זאָגט נאָך צו רח"ש לֿשרכנים תיכף ומיד בשעת טעלֿער־ברעכען, און א חוץ א מתנה עקסטרע פון דער מחותנת'טע, — טהוט זיך מיין רב אשר א הויב־אויף פונ'ם אָרט, נעמט מיך אָן ביי דער האנד און מאכט צו מיר: „מזל־טוב, רב מנחם־מענדעלֿ, מיר האָבען געמאכט א געשעפט. איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך אין קוישעלֿ, אויב איך בין מיך נישט טועה, אייער־קיכלֿעך, טיי און צוקער ושאר ירקות, וואָלט אפשר ניט נע־שאדט, זאָגט ער, מיר זאָלען דערווייֿלע מאכען מזונות, און אם־ירצה־השם, אז מיר וועלען קומען בשלום קיין חוואסטעוו, וועט איהר זיך מטריח זיין מחילה נאָך היים וואסער, איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך א טשיניק, וועלען מיר טרינקען צו גלעזלֿעך וואַרעמס. און מסתמא, זאָגט ער, וועלען מיר קריגען אויף דער סטאנציע א ביסעלֿ יי"ש אויך, זיעבען און פופציג גראָאוועו, וועלען מיר שוין אין איינוועגס, זאָגט ער, טרינקען לחיים פאר מיין יארמעלֿינעצער מיוחס מיט אייער יאמפעלֿער אויפגעקומענעם נגיד, וואָם חלש'ט א שידוך, און לאָז זיין, זאָגט ער, אין א גוטער שעה, אין א מזל־דיגער". „אמן, זאָג איך, פון אייער מויל אין גאָט'ס אויהערען. נישט אזוי גיך אָבער טהוט זיך עס, זאָג איך, ווי סע רעדט זיך"... שלאָגט ער מיר איבער די רעד, דער שדכן הייסט עס: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעלֿ, זאָגט ער, איהר ווייסט ניט מיט וועמען איהר האנדעלט. איהר האָט צו טהון נישט מיט קיין יונגעלֿע. איהר רעדט, זאָגט ער, מיט א וועלט־שדכן, וואָם מע רופט איהם רב אשר און וואָם האָט ניט אזוי פיעלֿ האָר אין קאָפּ, וויפיעלֿ שידוכים ער האָט שוין בעזרת השם יתברך אויסגעפיהרט. לאָמיר ביידע, זאָגט ער, פערמאָגען די מאות, וויפיעלֿ פאר־פאָלק עם האָבען זיך שוין ביי מיר אָפּגע'גט און נאָך א מאָל חתונה געהאָט און וויעדער גע'גט זיך... איך, זאָגט ער, אז איך טהו א קוק א רשימה, טאָפּ איך באלד אָן, צי ס'וועט הולכ'ען, צי ניין. אייער משה־ניסעלֿ, זאָגט ער, געפעלֿט מיר, דאָרף זיין מיט א סרחה, וואָרום לאָמיר

קאָרשט פערשטעהן, זאָגט ער, וואָס איז ער אַזוי לְהוט נאָך א שידוך און וואָס ברענט אַזוי די מחותנת'טע און זאָגט אַזש צו מתנות לְהשדכן? די משמעות, זאָגט ער, אז דאָרט ליגט א ווערט. א ווערעמדיגער עפּעל הייסט עס"... — „וואָס זשע, זאָג איך, איז די עצה?" — „די עצה, זאָגט ער, איז דאָ א פּשוט'ע עצה: מיר ביידע דאַרפען טאָקי באַלד צעשיידען זיך, זאָגט ער, אין צוויי בעזונדערע דרכים, איך, זאָגט ער, קיין יאַרמעלינעץ, צו מיין מיוחס רב איציקעל טאשראץ, און איהר קיין יאַמפּאָלי, צו אייער משה-ניסעל קימבאָק. נאָר וואָס דען? מיר ביידע, זאָגט ער, דאַרפען ארבייטען אויף אַלע כּלים. איהר מצדכם וועט זיך דאַרפען משתדל זיין, אז אָט דער ווערעמדיגער עפּעל זאָל נתנ'ען וואָס מעהר, און איך מצדי, זאָגט ער, וועל מן הסתם צוהאַרעווען, אז מיין טאשראץ זאָל טאָקי נעבען כנגד די גאַנצע העלפּט, ווי ער האָט מיר מבטיח געווען, וואָרום א קשיא, זאָגט ער, אויף א אידען, וואָס האַנרעלט מיט יחום?"

ווי דו זעהסט, זוגתי היקרה, האָט זיך עס אָנגעהויבען כלומרשט מיט א שפּאָס, אויף קאָטאָווען הייסט עס, און אויסלאָזען האָט זיך עס אויסגעלאָזט טאָקי אויף דער רעכטער אמת, וואָרום ביז וואָס-וועט — זענען מיר נעקומען קיין חוואָסטעווו. נעקומען קיין חוואָס-טעווו, האָבען מיר קודם געטרונקען טיי, פיינטשיק פערביסען און נענומען שמועסען עסק גאַנץ ערנסט. איז מיר אַפילו תחילת געווען פריקרע די גאַנצע מעשה: וואָס פאַר א שרכן בין איך? און וואָס פאַר א מחותן בין איך מיט פרעמדע רשימות? וואָרום אז מע וויל, הייסט דאָך דאָס גזילה! עלעהיי יענער האָט פערלאָרען א טייסטער מיט געלד, און איך האָב איהם אויפגעהויבען. נאָר אז מע וויל דאָס אייגענע צוריק — מה רעש? ממה-נפשך, וועט זיך אויספּיקען, איז יחלוקו! איך בין דאָך נישט קיין פעלד-גזלן, וואָס איך זאָל פערלאָזנען פרעמדס. הקיצור, ס'איז ביי מיר געווארען רעכט פון אַלע זייטען, און ס'איז געבליבען, אז מיר לאָזען זיך ביידע אין וועג ארויס, ער קיין יאַרמעלינעץ, איך קיין יאַמפּאָלי.

אפנעשמועסט האבען מיר אזוי: אז איך וועל קומען אויפ'ן ארט, זאל איך קודם חוקר ודורש זיין, וואם איז די מעשה, וואם אט דער משה־ניסעל קימבאק יאגט זיך אזוי א שידוך טהון, און אז איך וועל בעטראכטען די שטוב, און דאם קרן וועט מיר געפעלען, זאל איך איהם קלאפען א דעפעש קיין יארמעלינעץ כך וכך, וועט ער מיר צוריק קלאפען א דעפעש כך וכך, וועט מען זיך צענויפפאהרען מסתמא קיין זשעמערינקע אנקומען זיך, און אויב ס'איז א זיווג, וועט זיין א שידוך. „דער עיקר, זאגט ער מיר, דארפט איהר זעהן, רב מנחם־מענדעל, ניט זשאלעווען קיין הוצאות, קלאפען דעפעשען, ווארום ביי א שידוך, זאגט ער, איז דער עיקר דעפעשען... א מחותן, זאגט ער, אז ער דערזעהט א דעפעש, חאפט איהם אוועק דער רוח"... ס'איז נעקומען צום שפיץ, ביי'ם נעמען בילעטען — לאזט זיך אויס, אז מיין לאנד־שדכן רב אשר'ען פעהלט־אויס אויף הוצאות. „ער האט זיך, זאגט ער, אויסגעבראכט ביז דער לעצטער פרוטה אויף דעפעשען מיט טעלעגראמעס. איהר זאלט עס פער־דיענען, זאגט ער, אלע חודש, וואם מיך קאסט־אפ א וואך דעפע־שען מיט טעלעגראמעס". דו פערשטעהסט? אט אזא פרנסה איז דאם שדכנות! בקיצור, דער פאיעזד דערווייל שטעהט ניט, איך האב נעמוזט אויסלעגען מיינע עטליכע קערבלעך, ווארום איבער הוצאות צעגעהט זיך קיין נעשעפט ניט. מיר האבען זיך נעביטען מיט די אדריסים, גאנץ פיין זיך אפנעזעגענט און צעפאהרען זיך, ער קיין יארמעלינעץ, און איך קיין יאמפעלי.

נעקומען קיין יאמפעלי, האב איך, ראשית חכמה, אננעהויבען חוקר ודורש זיין: „ווער איז אט דער משה־ניסעל קימבאק?" זאגט מען מיר: „חוץ זיין שאדען אויף אלע אידען נעזאגט נעווארען"... — „האט ער עפים א סך קינדער?" זאגט מען מיר: „א סך קינדער האט איין ארעמאן, און א נגיד האט מעהר נישט ווי איין קינד"... — „וואס פאר א קינד?" זאגט מען מיר: „א טאכטער". — „עפים

א היבשע טאכטער?" זאגט מען מיר: „מע קאן פון איהר מאכען צוויי"... — „גיט ער עפּים א סך נדן?" זאגט מען מיר: „וויפיעל ער גיט, איז ער נישט קראנק געבען צוויי מאל אזוי פיעל"... הויב איך אן טאפּען: „פּאר וואם?" טאפּ אהין, טאפּ אהער — סע טאפּט זיך ניט. טהו איך אן די שבת'דינע קאפּאטע און לאז מיך נעהן גלייך צו דעם דאזיגען מחותן.

מילא, איך זאל דיר בעשרייבען א שטוב, איז ניט שייך. א נגיד'ישע שטוב פון כל טוב, און מענשען — דימענטען. נעזאגט, ווער איך בין און וואם איך בין געקומען, האט מען מיך אויפגענומען כיד המלך, מכבד נעווען מיט זיסען טיי, מיט צוקער־לעקאך און מיט שמעקענדיגען אתרוגים־איינגעמאכטם, און נוטען ווישניק א פּלעשעל אווענקגעשטעלט. דער מחותן אליין, משה־ניסעל הייסט עס, איז מיר געפּעלען ער אין לשער: א צוגעלאזטער מענש, א מזג־טוב, מע קאן זאגען — א מענש אהן א גאל. אויך די מחותנת'־טע, בוילה־לאה הייסט עס, איז מיר געפּעלען געווארען פונ'ם ערשטען קוק. א שענע אידינע מיט א ניידער, א שטילע, א צדיקית. ביידע האבען זיך געמוסן אויסטאפּען ביי מיר, ווער איז דער צד שכננדו, האט ער עפּים א וואהלען זוהן, און וואם קען ער? וואם זאל איך זיי זאגען, אז איך וויים אליין אויך ניט? נאר א איר א למדן גיט זיך איין עצה. רוף איך מיך אן צו זיי: „לאמיר נאר פּארטיג ווערען מיט איין צד, וועלען מיר נאכדעם שמועסען פונ'ם אנדערען צד; ראשית, זאג איך, וויל איך ווייסען אקוראט, וויפיעל גיט איהר? והשנית, וואלט איך וועלען אנקוקען דאם קרן". דער־הערט אזעלבע דבורים, רופט זיך אן דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, צו דער מחותנת'טע, בוילה־לאה הייסט עס: „וואו איז ערניץ סאניטשקע? רוף זי נאר אריין". — „סאניטשקע טהוט זיך נאך אן", — מאכט צו איהם די מחותנת'טע, בוילה־לאה הייסט עס, הויבט זיך אויף און געהט אוועק אין צווייטען חדר אריין, און איך מיט'ן מחותן, מיט משה־ניסלען הייסט עס, בלייבען איבער אין צווייען, נענומען צו קאפּלעך וווישניק, פערביסען מיט אתרוגים־

איינגעמאכטס און מע שמועסט. פון וואָס שמועסט מען? — לאָמיך אַזוי וויסען בייז, נעכטינע טעג, אויפ'ן הימעל א ירידה. „שוין לאַנג אַז איהר זענט א שדכן?" — מאַכט ער צו מיר און ניסט מיר אָן נאָך א גלעזעל ווישניק. „פון נאָך דער חתונה אָן, זאָג איך איהם, מיין שוועד, זאָג איך, איז א איד א שדכן און מיין טאַטע, זאָג איך, איז אויך נעווען א שדכן, אַלע מיינע ברידער זענען שדכנים, כמעט די גאַנצע משפחה אונזערע, זאָג איך, בעשטעהט פון שהכנים"... אָט אַזוי האָק איך איהם איין ליגען נאָכ'ן אנדערען און פערקרים מיך אפילו נישט, נאָר איך פיהל, אַז עס פלאַמט מיר דאָס פנים. איך וויים אַליין ניט, פון וואַנען עס האָבען זיך צו מיר געזומען אַזוי פיעל שקרים! א ברירה האָב איך געהאַט? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אַז מע קריכט אַריין אין א בלאַטע, קריכט מען ווייטער"... נע'פועל'ט האָב איך ביי זיך, ווי איך האָב דיר שוין אויבען נעזאָגט, אַז דער אויבערשטער וועט מיך בענליקען און איך וועל דורכברעכען אָט דאָס דאַזיגע געשעפט, וועל איך מיין חלק פערדיענסט, אם־ירצה־השם, נאָר אהן א שום תירוץ, טיילען אויף דער האַלב מיט יענעם שדכן, מיט דעם לייבע לעבעלסקי'ן הייסט עס, וואָס האָט פערגעסען אויף דער אכסניא זיין פעקעל מיט כתבים. וואָס האָב איך צו איהם? אויי, על־פי יושר קאָן מען אפשר צו'פסק'ענען, אַז מיין חלק רח"ש נעהער איננאַנצען צו איהם, צו לעבעלסקי'ן הייסט עס? איז דער תירוץ: און וואו בין איך? איך בין דאָך דאָ, אייגענטליך, דער נאַנצער גורם. און מיין ארבייט איז שוין גאָרנים ווערטה? און האָקען שקרים פון יענעמס וועגען בין איך, דאַכט מיר, אויך נישט מחויב. און וואר וויסט, אפשר האָט גאָט אַזוי נעפירהט, אַז ער זאָל פערליערן און איך זאָל געפינען, און אין מיין זכות זאָלען דריי אידען פערדיענען נעלט?

אין די דאָזיגע מחשבות עפענט זיך די טהיר אַזן עס קומט אַריין די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, און תיכף נאָך איהר — סאַניטשקע, די כלה הייסט עס. א שענע, א הויכע, א נעזונדע

און איין אסאבע, אזוי ווי די מאמע איהרע. „נו, א וואוכם, און בריוט, קיין עין־הרע! — טראכט איך מיר. — ניט קיין סאניטש־קע, נאר טאקי א גאנצער סאניטשניק!"... אנגעטהאן געהט זי, די כלה הייסט עס, עפּים מאַרנע, אין א לאנגען קאפאט, א בונדע אועלכע, זעהט אוים מעהר ווי א ווייבעל, נישט מחמת אלטקייט, נאר מחמת ברייטקייט, סכנת נפשות! מע וואלט בעדארפט מיט איהר עפּים א שמועס טהון, זעהן, וואם ס'איז פאר א חיה, — לאזט ער נישט, דער פאטער הייסט עס. ער האלט אין איין רעדען, בעשיט מיך מיט רעד. פון וואם, מיינסט דו, רעדט ער? פון יאמפעלי. וואם פאר א שטאדט דאם איז, א שטאדט פון בערע־דערס, ניט קיין פערגינערס, שונאים אין לעבען ארויין, איינער דעם אנדערען וואלט דערטרונקען אין א לעפעל וואסער! וכדומה אועלכע פוסטע רעד. א דאנק דער מחותנת'טע, ביילה־לאה'ן הייסט עס, זי מישט זיך אריין און טהוט א זאג צום מאן: „משה־ניסעל, אפשר וואלט געווען גענוג רעדען? לאז זיי בעסער סאניטשקע אביסעל שפּיעלען אויפ'ן פערטיפּיאן". „ביי מיר האסט דו גע'פּועל'ט", — ענטפערט איהר דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און גיט א וואונק צו דער טאכטער. געהט־צו די טאכטער צום פערטיפּיאן, זעצט זיך אוועק, עפענט־אויף א נרויס בוך און קלאפט מיט די פינגער אויף וואם די וועלט שטעהט. רופט זיך אן צו איהר די מאמע, ביילה־לאה הייסט עס: „סאניטשקע, וואם טוינ דיר טיודען? שפּיעל זיי בעסער „יעחאל קאזאק זא דונאיעם", „הייסע באבקע־לעך", אדער נאר „המבדיל"... „פאושאלעסטע, מעשאיע ניט", — ענטפערט איהר סאניטשקע און מאכט מיט די פינגער איבער'ן פערטיפּיאן אזוי גיך, אז דאם אויג איז נארניט אימשטאנד צו האפען, און די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, בעת־מעשה לאזט נישט ארא פון איהר קיין אויג, ווי איינער רעדט: „איהר זעהט פינגער?"... און ווי זי שפּיעלט אזוי, גליטשען זיך ארויס פון חדר מיין מחותן מיט דער מחותנת'טע, און איך בלייב אליין מיט דער כלה, מיט סאניטשקע'ן הייסט עס, — אויף פיער אויגען.

„אצינד איז א צייט, טראכט איך מיר, מאכען מיט איהר א שמועס; לאמיר חאטש הערען, צי זי קאן רעדען". נאר פון וואס הויבט מען אן? לאז מיך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע! הויב איך זיך אויף פון ארט און געה־צו און שטעל זיך אוועק הינטער איהרע פליצעס און רוף מיך אן צו איהר: „האט קיין פאראיבעל ניט, סאניטשקע, וואס איך שלאג אייך איבער אינמיטען דער שפיעל. איך האב אייך נעוואלט עפּיס פרעגען"... דרעהט זי זיך אוים צו מיר מיט'ן פנים און קוקט אויף מיר בייז און מאכט צו מיר אויף רוסיש: „נאפּרימער?"... „נאפּרימער, זאג איך, איך האב אייך נעוואלט פרעגען, וואס איז אייער בענעהר? דאס הייסט, וואס פאר א מין חתן, אשטייגער, וואלט איהר געוואלט, מע זאל אייך נעבען?" „ווידיטיע, — מאכט זי צו מיר שוין אביסעל ווייכער און לאזט ארא די אויגען, — סאבסטוועננא וואלט איך געוואלט א געקאנ־טשעטען, נאר איך וויים, אז סע איז פאנאפּראסנא, וואלט איך וועלען, פּא קראינעי מערע, ער זאל זיין איין אבראזאוועטער, וואס־רום חאטש אונזער יאמפּעלי סטשיטאיעט זיך א פאנאטיטשעסקי שטאדט, פון דעסטוועגען האבען מיר ניעסמאטריא אלע פאלוטשעט רוסישע אבראזאוואניע, און כאטיא מיר פאסיעשטשאיען ניט קיין אוטשעבנע זאוועדיענישע, פון דעסטוועגען וועט איהר נישט גע־פינען ביי אונז איין בארישניע, וואס זאל ניט זיין זנאקאמע מיט עמיל זאליא, מיט פושקינ'ען און אפילו דאזשע מיט גארקי'ן"... אזוי מאכט צו מיר די דאזיגע יפהפיה, סאניטשקע הייסט עס, און רעדט, און רעדט צו מיר האלב אויף אידיש, האלב אויף רוסיש, דאס הייסט, מעהר אויף רוסיש, ווי אוף אידיש. און אין דעם קומט־אן די מחותנת'טע, בייל־לאה הייסט עס, רופט אוועק די כלה, ווי איינער רעדט: „אלסדינג דארף זיין מיט א מאס"... און עס קומט אריין דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און מיר זעצען זיך אוועק מיט איהם וויעדער אין צווייען שמועסען מכח'ן שידוך: וויפיעל ניט ער נדן, וואוהין זאל מען זיך צענויפּפאהרען מאכען איין אנקוקענישׁ, אויף וועז זאל מען אפּשטעלען די חתונה, וכדומה אזעל־

כע זאכען, וואָס זענען שייך צום ענין. און איך הויב מיך אויף און ווי֫ל נעהן אויף דער סטאַנציע קלאַפען א טעלעגראַם, נעמט ער מיך, משה־ניסל֫ הייסט עס, פאר א האַנד און מאַכט צו מיר: „איהר וועט נישט נעהן, רב מנחם־מענדל֫! איהר וועט פריהער עסען מיט אונז וואַרעמעס, איהר קעהרט אַוודאי זיין הונגעריג". און מע נעהט זיך וואַשען און מע זעצט זיך אַוועק עסען און מע נעמט צו גלעזל֫ך ווישניק, און ער, דער מחותן הייסט עס, די נאַנצע צייט — דאָס מוי֫ל מאַכט זיך איהם ניט צו: יאַמפּעלי, יאַמפּעלי און יאַמפּעלי... „איהר ווייסט ניט, זאָגט ער, וואָס פּאר א שטאָדט דאָס איז! א שטאָדט פון לעריגנעהערס און בערעדערס. איהר זאָלט מיך פּאַלגען, זאָגט ער, וואָלט איהר זיך נעהאַלטען פון דערווייטען, נישט נערעדט מיט קיינעם א וואָרט. איהר זאָלט זיי, זאָגט ער, נישט דערצעהל֫ען קיין מעשיות, וער איהר זענט און פון וואַנען איהר זענט און וואָס איהר טהוט דא, און מיין נאָמען זאָלט איהר זיי אפילו נארניט מזכיר זיין, גלייך ווי איהר קענט מיך נארניט. איהר פערשטעהט, רב מנחם־מענדל֫? א י ה ר ק ע נ ט מ י ך נ א ר נ י ט!" — אזוי זאָגט ער מיר אן אפשר א מאָל צעהן, און איך נעה אַוועק, קלאַפּ א רעפּעש צו מיין שותף קיין יארמעלינעץ, אזוי ווי מיר האָבען אָפּגערעדט, און שרייבען שרייב איך איהם נאַנץ דייטל֫יך, בזה הל֫שון: „ט א ו ו א ר א ס מ א ט ר ע ל. פ ע ר ו ו י ס א ר ט. ש ע ס ט ט י־ ס י א ט ש י. ט ע ל ע ג ר א מ י ר ו י ט ע ס ק א ל ק א נ א־ פ ר א ט י ו ו. נ ד י ע ס י ע כ א י ע מ ס י א". קומט מיר אן פון מיין שותף אויף מארנען א תשובה, מאַרנע פערשטעל֫ט: „א ו פ י ר א ל ס י א ד ע ס י א ט. נ א פ ר א ט י ו ו פ א־ ל א ו י נ ע ש ע ס ט. ר א ב א ט א י ט י ע נ א ב א ו ו ק ע. ס א נ ל א ס ע ן ז ש מ ע ר י נ ק ע. ט א ו ו א ר פ ר י מ ע. ט ע ל ע נ ר א מ י ר ו י ט ע". לויף איך אַוועק צו מיין מחותן, צו משה־ניסל֫'ען הייסט עס, און ווייז איהם די רעפּעש און בעט איהם, ער זאָל מיר פערטייטשען דעם פסוק, וואָרום איך פערשטעה

ניט איין וואָרט. לייענט ער דורך די דעפּעש און מאַכט צו מיר: „איד! וואָס פערשטעהט איהר דאָ ניט? ס'איז דאָך יאַווענע ויאַסנע. ער וויל פערשטעהט איהר מיך, אז איך זאָל נעבען צעהן, וועט ער מיר נעבען אַקעגען די העלפט פון זעכס, דאָס הייסט, דריי טויזענד. שרייבט זשע איהם אַוועק, זאָגט ער, אז ער איז שוין צו קלוג. ס'איז, זאָגט ער, קורצע דבורים: וויפיעל ער ניט, לעג איך אַקעגען צוויי מאָל אַזוי פיעל. און שרייבט איהם, זאָגט ער, ער זאָל ניט מערליוון, טאַקי מיט דעם לשון, זאָגט ער, שרייבט איהם, וואָרום עס קאָן זיך אונטערחאַפּען איין אַנדערער". פּאָלג איך איהם און קלאָפּ אַוועק מיין שותף אזא דעפּעש: „קאָראָטקי סלאָווא. סקאָלקא דאיאָט קלאָדו נאָפּראָטיוו דווא דאזא באָלעיע. נע מעדליווא. פּאָדחוואָטיסיא דרוגאי". — בעקום איך פון מיין אַשר'ען א תשובה, וויערער פערשטעלט: „סאָנלאָסען דווא דאזא מענעיע וויגאָוואָראָם טיסיאַטשא נאזאד. טאָווער נאחאָדקא". לויף איך וויערער אַוועק מיט דער דעפּעש צו מיין מחותן. זאָגט ער מיר וויערער א מאָל: „ס'איז יאַווענע ויאַסנע. אייער שותף, זאָגט ער, שרייבט, אז ער איז מסכים צו לעגן פונקט העלפט, נאָר מיט א תנאי — טויזענד צוריק, דאָס הייסט אזוי: וועז איך, למשל, וועל נעבען, זאָגט ער, צעהן, דאָרף ער דאָך נעבען פינף; וויל ער אָפּציהען איינס צוריק, וועט אויסקומען, זאָגט ער, אז איך נעב טאַקי צעהן, און ער וועט מעהר ניט נעבען וויי פיער. א איד א חכם, זאָגט ער, אייער מחותן; ער וויל מיך אָפּשווינדלען פון קאָפּ ביז פיס. איך בין אָבער, זאָגט ער, א סוחר און פערשטעה א נעשעפט. איך וועל איהם בעסער נעבען, זאָגט ער, צוויי מאָל אזוי פיעל און מיט טויזענד מעהר, איידער ער זאָל מיר נעבען די העלפט און מיט טויזענד וועניגער. וועט דאָס אויסקומען, זאָגט ער, אזוי: וועט ער נעבען דריי, נעב איך אַקעגען זיבען; וועט ער נעבען פיער, לעג איך נייען; וועט ער נעבען פינף, לעג איך עלף. האָט איהר

עס, זאגט ער, צעקייעט? געהט זשע, זאגט ער, טאקי באלד און שרייבט איהם אוועק א סטראטשנע, ער זאל ניט פערציהען אין דער לאנגער באנק, און לאז ער אייך, זאגט ער, ענטפערען אויך מיט א סטראטשנע, אז מע פאהרט זיך צענויף — און איין עק לאז עס האבען!"

לויף איך אוועק און קלאפ מיין אשר'ען א סטראטשנע דעפעש: „דאסט טרי קלאדיאט סעם. דאסט טשיטע־רע קלאדיאט דעוויאט. דאסט פיאט קלא־דיאט אדינאצאט. נע טיאנוט דלינע סקא־מייקע. סטראטשיטע וועיעכאיעם".— קומט מיר אן צוריק א סטראטשנע דעפעש, ניט מעהר ווי צוויי ווערטער: „וועיעכאיעם. וועיעכאיטע".

וועז קומט־אן אזא וואשנע דעפעש? — מסתמא ביי־נאכט. און דו דארפסט שוין אליין פערשטעהן, אז שלאפען האב איך די נאכט נישט געקאנט. איך האב גענומען רעכענען, וויפיעל, אשטיי־גער, וועט זיך אקאורשט אננעמען אויף מיין חלק, וועז, למשל, דער אויבערשטער העלפט מיר, איך פיהר אוים דאס גאנצע צעטעל מיט שידוכים, וואס דער לייבע לעבעלסקי האט פערלאזרען? ביי גאט איז דען ניט מעגליך? אפגעעקט איז ביי מיר געווען פעסט, אם־ירצה־השם, אז איך פיהר דורך דעם דאזיגען עסק, שלים איך מיט מיין אשר'ען א שטענדיגע שותפות. וואורום ער געפעלט מיר פאר זעהר א בראווען מענשען, און טאקי א מוצלח אויך. און פער־שטעהט זיך, אז אט דער לייבע לעבעלסקי וועט אויך ניט זיין גע־קריוודעט. וואס האב איך צו איהם? נעבאך אויך א איד איין ארעמאן און א מטופל מיט קינדער... קוים דערלעבט טאג, האב איך אפגעדאווענט און בין אוועק צו מיינע מחותנים, זיי בעוויזען די דעפעש. האבען זיי באלד געהייסען געבען קאווע מיט פוטער־געבעקס, און סע איז געבליבען, אז טאקי דעם אייגענעם טאג פאה־

רען מיר ארויס זאלבעפערט קיין זשמערינקע. נאר בכדי יאמפעלי זאל ניט זיין קשה, וואס פאהרען מיר עפּים אלע פיער אינאיינעם, — האבען מיר געמאכט אזוי, אז איך זאל ארויספאהרען מיט א פּאיעזד פריהער, און זיי — מיט א פּאיעזד שפּעטער; און דערווייל זאל איך פון זייערטוועגען דאָרטען צוגרייטען עפּים א רעכטע סטאנציע, הייסען מאכען וועטשערע, ווי גאָט האָט געבאָטען. און כך הוה. איך בין געקומען קיין זשמערינקע פריהער פּאר אלעמען, פערפאהרען אויף דער שענסטער אכסניא, טאקי די איינציגע אין זשמערינקע, מיט'ן נאמען „אדעסקי גאסטינעץ", זיך בעקענט, ראשית חכמה, מיט דער בעל־הבית'טע, זעהר א וואהלע אידינע, א מכניס־אורח'טע, און איך טהו זי א פרעג: „וואס איז ביי אייך דא וואס צו עסען?" — זאגט זי: „וואס ווילט איהר?" — זאג איך: „פיש איז ביי אייך דא?" — זאגט זי: „מע קאן קויפען". — זאג איך: „נו, און א ויך?" — זאגט זי: „מע קאן צושטעלען א ויך אויך". — זאג איך: „מיט וואס? מיט לאקשען, צי מיט רייז?" — זאגט זי: „אפילו מיט מאנדלען". — זאג איך: „נו, און אשטיינער, כדומה למשל, געבראטענע קאטשקעס?" — זאגט זי: „פאר נעלד קרינט מען קאטשקעס אויך". — זאג איך: „נו, און טרינקען?" — זאגט זי: „וואס טרינקט איהר?" — זאג איך: „ביער איז דא?" — זאגט זי: „פאר וואס זאל ניט זיין?" — זאג איך: „נו, און ווייַן?" — זאגט זי: „אבי געלד". — „אויב אזוי, זאג איך, טא זייט זיך מטריח, מיין ליעבע אידינע, און קאכט וועטשערע אזוי גרויס ווי אויף אכט פּארשוין". — זאגט זי: „פון וואנען האבען זיך ביי אייך געזומען אכט, אז איהר זענט בסך־הכל איינער?" — זאג איך: „א מאדנע אידינע! וואס נעהט אייך אן? מע זאגט אייך אכט, איז אכט". און אזוי ווי מיר רערען, קומט־אן מיין שותף, רב אשר הייסט עס, און פאלט ארום קושען מיך און האלזען, ווי איין אייגענער טאטע: „דאס הארץ האט מיר אבער געזאגט, זאגט ער, אז איך וועל אייך טרעפען דא, אינ'ם „אדעסקי גאסטינעץ"! געפינט זך דא עפּים, זאגט ער, וואס צו נעמען אין מויל

אריין?" — „אָט נאָר־וואָס, זאָג איך, האָב איך בעשטעלט א וועג־טשערע ביי דער בעל־הבית'טע אויף אכט פּאָרשוין". — „וואָס איז שייך וועטשערע? — זאָגט ער. — וועטשערע איז זיך וועטשערע, נאָר ביז די מחותנים פון ביידע צדדים וועלען אַמאָל זיך אויסקראַצען קומען, זענען מיר, זאָגט ער, נישט מחויב דערווייַלע צו פּאַסטען. איך זעה, זאָגט ער צו מיר, איהר זענט דאָ א היימישער, הייסט זשע, זייט מוחל, מע זאָל אונז גרייטען צום טיש און מע זאָל אונז געבען אביסעל בראָנפען מיט עפּים פּליישיגס צו פּערבייסען. עס חלש'ט מיר, זאָגט ער, דאָס הארץ מסוכן נפש!" — אזוי זאָגט צו מיר רב אָשר און מאכט נישט קיין שהיות און געהט אין קיך אריין זיך וואשען, בעקענט זיך מיט דער בעל־הבית'טע, הייסט געבען צום טיש וואָס ס'איז דאָ, און מיר זעצען זיך אוועק בייַדע צו דער סעודה נאָנץ בריידלעך, און רב אָשר דערצעהלט מיר עסענדיג די נסים ונפלאות, ווי אזוי ס'איז איהם גערָאטען, ער האָט געשפּאַלטען דעם ים, קוים גע'פּועל'ט ביי דעם דאָזיגען מיוחס, ער זאָל געבען די ג' אלפים ר"ך. „וואָס הייסט, זאָג איך, ג' אלפים? מיר האָבען דאָך געשמועסט נישט וויניציגער פון פיער טויזענד?" — „לאָזט אייך דיענען, זאָגט ער, רב מנחם־מענדעל, איך וויים, וואָס איך האָב צו טהון. איך היים רב אָשר! איהר דאַרפט וויסען, זאָגט ער, אז מיין מיוחס האָט בסך־הכל חשק געהאַט לעגען כנגדו נאָר־נישט מיט נאַרנישט, וואָרום ער איז אַליין א גרויסער מיוחס, זאָגט ער, און האָט א ווייב נאָך א גרעסערע. און אז ער זאָל וועלען, זאָגט ער, א שידוך טהון מיט אַבי וועמען, וואָלט מען איהם נאָך, זאָגט ער, צוצאָהלען אין בייטעל אריין... בקיצור, איך האָב, זאָגט ער, נענוג געהאַרעוועט, געהאַקט האַלץ, און קוים מיט צרות, מיט אנגסטען, גע'פּועל'ט, ער זאָל געבען לכל־הפּחות ב' אלפים". „וואָס הייסט, זאָג איך, ב' אלפים? איהר האָט דאָך נאָר־וואָס, זאָג איך, נעזאָגט נ' אלפים?" — זאָגט ער מיר וויעדער: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך בין איין עלטערער שדכן פון אייך און איך היים רב אָשר. לאָזען זיך נאָר די צדדים צענויפּפּאַהרען, און

חתן־כלה וועלען זיך אָנקוקען, וועט אם־ירצה־השם אלסדינג זיין אָגיל ואשמח. איבער אזעלכע טויזענד קראָפען צעגעהט זיך, זאָגט ער, ביי מיר קיין שידוך נישט. איך היים, פערשטעהט איהר מיך, רב אָשר! איין פרט, זאָגט ער, איז דאָ יאָ פאָרהאַן, וואָס סע קוועטשט מיך". — „דהיינו וואָס, זאָג איך, קוועטשט אייך?" — „מיך קוועטשט, זאָגט ער, דער פריזיוו. איך האָב איינגערעדט, זאָגט ער, דעם מחותן מיינעם, אז ביי אייער משה־ניסל'ען איז טאקי נאָך נאָר א יונג קינד, בלוט און מילך, נאָר ער הערט דעם פריזיוו פאָר דרייי גראָשען, שוין נע'פטר'ט דעם פריזיוו"... „וואָס בעבעט איהר, רב אָשר? — רוף איך מיך אַן צו מיין שותף. — וואָסער פריזיוו? וואָסערע לאָקשען?" — זאָגט ער צו מיר וויעדער א מאל: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך היים רב אָשר!"... „איהר מעגט אייך היסטן אכטצעהן מאל רב אָשר, זאָג איך, פערשטעה איך אלץ ניט, וואָס איהר רעדט! עפּים בעלעבעטשעט איהר מיר: „פריזיוו", „שמיזיוו" — פון וואַנען האָט זיך נענומען צו מיין משה־ניסל'ען א פריזיוו? א נקבה האָט שוין דען אויך אויף זיך א פריזיוו?"... מאכט צו מיר אָשר: „וואָס היסט — א נקבה? און וואו איז אייער משה־ניסעל'ס בחור?"... „פון וואַנען, זאָג איך, האָט זיך נענומען צו משה־ניסל'ען א בחור, אז ער פערמאָגט בסך־הכל זיין אייגענס א טאָכטער א בת יחידה, איין און אייניציג הייסט עס?" — „איז די משמעות, זאָגט ער, אז ביי אייך איז אויך א בתולה? ס'טייטש, זאָגט ער, מיר האָבען דאָך נאָר געשמועסט עפּים וועגען א חתן!"... „אוודאי, זאָג איך, א חתן! איך האָב אָבער נאָר אנדערש ניט גערעכענט, זאָג איך, אז חתן'ס צד — דאָס זענט איהר!"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָגט ער, אז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָג איך, אז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... „פאָר וואָס זשע, זאָגט ער, האָט איהר מיר ניט מזכיר געווען, אז ביי אייך איז א בתולה?"... זאָג איך: „נו, און איהר האָט מיר מזכיר נעווען, אז ביי אייך איז א בתולה?"... וועדר ער אין כעס און

מאכט צו מיר: „ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, מנחם־מענדעל? איהר זענט אזוי א שרכן, ווי איך בין א רב!" זאָגט איך: „און איהר זענט אזוי א שרכן, ווי איך בין א רביצין!" א וואָרט פאָר א וואָרט — ער מיר: „מלמד!" איך איהם: „שקרן!" ער מיר: „שלימ־מזל!" איך איהם: „זוללי־וסובא־ניק!" ער מיר: „מנחם־מענדעל!" איך איהם: „שכור'ניק!"... פערדרייסט דאָס איהם, געהט ער און לאָזט מיר אַראָפּ א פאָטש. געה איך און פאָהר איהם אריין אין באָרד — א שקאנדאל, זאָל גאָט שומר ומציל זיין!...

דו פערשטעהסט? אזוי פיעל הוצאות און צייט און טרחה. היינט די בזיונות! דאָס גאנצע שטעדטעל איז זיך צענויפגעלאָפען אנקוקען די דאָזיגע שרכנים, וואָס האָבען בעוויזען א בריה'שאפט צענויפפאָרען צוויי מיידלעך. איז אָבער אָט דער אָשר, פערחאפט זאָל ער וועלען, באלד אנטרונען געוואָרען, און מיך האָט ער אי־בערגעלאָזט איינעם אליין זיך צערעכענען מיט דער בעל־הבית'טע פאָר דער וועטשערע, וואָס איך האָב בעשטעלט אויף אכט פאָרשוין. א גליק, וואָס איך האָב מיך חאָטש בעצייטענס אַרויסגעמאכט, איידער די מחותנים מיט די צווויי כלות זענען אָנגעקומען קיין זשמערינקע. וואָס מיט זיי האָט זיך דאָרט אָפּגעטהאָן — ווייס איך נים. נאָר איך שטעל מיר פאָר די בזיונות!... היינט געה זיי א נביא, זאָ אָט דער שרכן, ימח שמו זאָל ער וועלען, איז אזא פוסטע זאָך, א ווינדמיהל, צו אלדי שוואַרצע יאָהר, וואָס דעדט און פאָהרט און פליהט און קלאָפט דעפעשען — און וואָס לאָזט זיך אוים? צוויי בתולות!... איין מאָל פאָר אלע מאָל, זוגתי היקרה, עם פיעדעלט נישט, חאָטש וואָרף זיך א לעבעדיגער אין וואסער אריין! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען פונ'ם דאָ־זיגען שידוך, מאָך איך דאָס בקיצור; אם ירצה השם, אינ'ם אנ־דערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־

דערלעך זאלען לעבען, וואם איך בענג נאך זיי שטארק, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. נאט שיקט צו די רפואה פאר דער מכה. פאהרענדיג פון זשמערינקע, האב איך נעמיינט, אז דער הימעל איז שוין אויף מיר געפאלען. נעחאי־בי וואלט איך נעהאט גענוג אויף הוצאות, וואלט איך שוין ווי־עס־איז דערשלעפט זיך אהיים, קיין כתריעווקע הייסט עס. האב איך מיך אבער אויסנערעבענט, אז איך וועל מוזען בלייבען שטעקען ערגיץ אין וועג, חאטש נעם, אל תפתח פה לשטן, און ציה זיך אוים אויף די רעלצען! איז דאך אבער פארהאן א גאט אויף דער וועלט, בעקען איך מיך אין וואגאן מיט עפים איינעם א שלאק, איין אנענט א אינספעקטאר, וואם שטראפירט מענשען פונ׳ם טוידט, און ער הויבט מיך אן צורעדען און זאגט מיר צו הרים וגבעות, אבי איך זאל ווערען איין אגענט. וואם איז דאם אזעלכעם איין אגענט און ווי אזוי שטראפירט מען מענשען פונ׳ם טוידט — איז א סך צו שרייבען, און איך האב שוין איצטיגם מאל אזוי אויך איבערגעהאפט די מאם, לאז איך עם איבער אויף איין אנדערש מאל.

הנ"ל.

סוף פונ׳ם פינפטען בוך.

שלים־שלים־מזל

מנחם־מענדעל — שיין שגענש.

נעשריבען אין יאהרען 1900-1909.

שְׁלִים־שְׁלִים־מַזָל

(מנחם־מענדעל — איין אגענט).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זיין וויב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיר הארכען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית הנה זיי וויסען, זונתי היקרה, אז איך האב נעמוזט עוקר זיין, אנטלויפען הייסט עס. איך האב מיך נאר־וואס ארויס־געחאפט פון איין אומגליק, פון א גרויסען אומגליק! איך מעג בענשען נומל. שיער־שיער בין איך אריין אין חר־נדיא אריין, און נאט ווייסט, מיט וואס איך וואלט אפגעשניטען. פון רעסטאנסקי ראטע איז נאר ניטא וואס צו רעדען, און אפשר נאך קאטארושנע סיביר, חאטש איך בין אין דעם שולדינ גלייך מיט דיר. ווי זאגט די מאמע דיינע: „שלים־שלים־מזל דורך טיר און דורך טויער"... איצט, אז דער אויבערשטער האט מיר געהאלפען, איך האב מיך בעצייטענס ארויסגעחאפט ווי פון א שרפה, האב איך מיך אוועק־

נעוצט ארויסשרייבען דיר אין א בריף אלסדינג באריכות, פונ׳ם אנהויב ביז׳ן סוף.

פון מיין פריהעריגען בריף נעדענקסט דו דאך מן הסתם, אין וואס פאר א פאלאשענית איך בין געווען נאך דעם שענעם שידוך מיט די צוויי בתולות, ניט היינט נעדאכט. איך האב דעמאלט נערעבענט, ס׳איז איין עק. אויס מנחם־מענדעל. בעדארף איך מיך בעגעגענען מיט אייגעם א פארשוין, איין אגענט א אינספעק־טאר פון „אקוויטעבל״, וואס שטראפירט מענשען פונ׳ם טוידט און האט דערפון פרנסה מיט׳ן פולען מויל. ער האט מיר ארויסגענומען א ביכעל און האט מיר בעוויזען, וויפיעל מענשען ער האט שוין פערשטראפירט פונ׳ם טוידט און וויפיעל מענשען עם זענען שוין ביי איהם געשטארבען. און דאס איז אזא געשעפט, וואס, אדרבה, וואס מעהר מע שטארבט, איז אלץ בעסער, סאי פאר די טוידטע, סאי פאר די לעבעדיגע. וועסט דו דאך פרעגען: וואס איז דער שכל? דער שכל איז א פראסטער שכל. אשטייגער, נאפרימער, „אקוויטעבל״ האט נענומען און האט מיך אפגעשטראפירט פונ׳ם טוידט אויף צעהנטויזענד קארבען. דארף איך צאהלען פאר דעם סך־הכל אזעלכע צוויי־דריי הונדערטער א יאהר ביז׳ן טוידט. איז מטה־נפשך, שטארב איך אוועק, חלילה, דאס ערשטע יאהר — איז דיין גליק: צעהנטויזענד קארבען איז א מטבע. אלא וואס דען, איך לעב? איז „אקוויטעבל׳ס״ גליק. דארטען דיענען אהן א שיעור מענשען, אגענטען, צום מיינסטען — אידען, וואס האבען אויך וויב־און־קינדער און דארפען אויך לעבען אויף דער וועלט. וואס זשע אהרט דאס מיך? דער חסרון איז, וואס ניט א יעדער קאן זיין איין אגענט. איין אגענט דארף, ראשית חכמה, נעהן אנ־געטהאן פיין, אבער מאקי וואס פיין הייסט: א שענעם גארניטער, א קאלנער מיט מאנקעטען, מע זיין פאפיערענע, אבי ווייסע, א שניפס א שענעם, נו און א קאפעליש — שמועסט מען ניט. דער עיקר אבער איז — שפראך. איין אגענט מוז קאנען שפראך. דאס הייסט, ער דארף קאנען רערען, צורערען, איינרעדען, איבערדרעדען

און פערערעזן, אזוי לאנג רעדען, ביז יענער זאל זיך שוין מוזן שטראפירען פונ׳ם טוידט — און מעהר דאדף מען ניט. הקיצור, מיין פּארשוין דער אגענט־אינספּעקטאר האט ארויסגעזעהן אין מיר, אז איך בעדאדף זיין א גוטער אגענט, איין אויסגעצייכענטער אינקווויזיטאר.

איצט, זוגתי היקרה, דאדף מען דיר קלאר מאכען, זאלסט פערשטעהן דעם חילוק צווישען איין אגענט א אינספּעקטאר און איין אגענט א אינקווויזיטאר. איין אגענט א אינקווויזיטאר הייסט גלאט איין אגענט, וואס שטראפירט מענשען פונ׳ם טוידט, און איין אגענט א אינספּעקטאר הייסט שוין איין עלטערער אגענט, וואס מאכט אגענטען. היינט איז פארהאן א „קרושנאי" אגענט־אינספּעקטאר, וואס מאכט אגענטען־אינספּעקטארעס, און איבער די אלע אגענטען, אינקווויזיטארעס, אינספּעקטארעס און „קרושנאי" אינספּעקטארעס איז פארהאן איינער, איין אויבערהאר איבער אלע, וואס מע רופט איהם גענעראל־אינספּעקטאר. קיין עלטערער פון איהם איז שוין נישטא אויף דער גאנצער וועלט. פערשטעהט זיך, אז צו וועלכן א גענעראל מוז מען פריהער זיין א אינקווויזיטאר, נאכדעם א אינספּעקטאר, נאכדעם א „קרושנאי" אינספּעקטאר, און אזוי ווייטער. און אז גאט העלפט, מע דערדיענט זיך און מע ווערד א גענעראל — איז מען שוין בעוואהרענט מיט פרנסה אויפ׳ן גאנצען לעבען. עס איז פארהאן, זאגט מיין פּארשוין, גענעראלען אזעלכע, וואס פערלעבען א יאהר ניט וועניגער פון דרייסיג טויזענד. הכלל, ער האט מיך אנגעהויבען צורעדען, איך זאל וועלן איין אגענט. האב איך מיך מיישב געווען: וואס האב איך דא אייגנצוטעלען? ממה־נפשך, וועט עס געהן, וועט עס נעהן; אלא ניט — איז אינה מקודשת. קיין פוטער, זאגט ער, לעג איך ניט ארויין. אדרבה, איך בעקום נאך, זאגט ער, איין אוואנץ, דאס הייסט, מע ניט מיר איין אדרוויף פאר מיין ארבייט עטליכע קערבלעך, איך זאל האבען דערווייל אויף הוצאות און אויף אויסקליידען זיך און אויף צו קויפען זיך א פּארטעפעל. אויב אזוי, איז דאך עס טאקי

גאָר נישקשה פון א קאָנבינאַציע! און איך האָב מיך געלאָזט אי־ בערעדען און בין געוואָרען למזל איין אַנענט.

נאָר נישט אַזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. ווערען איין אַנענט דאַרף מען זיך זעהן קורם מיט'ן גענעראַל, וואָרום ביז דער גענעראַל שרייבט ניט אונטער — איז בלאָטע. און ער האָט מיך גענומען, דער אינספעקטאָר הייסט עס, און האָט מיך טאַקי אויף זיינע אייגענע הוצאות געבראַכט צו פיהרען קיין אַדעס צו זייער גענעראַל אין „אקווויטעבל", וואָס האָט צו שאַפען אויף עט־ ליכע און צוואַנציג גובערניעס און האָט אונטער זיך, זאָגט מען, כמעט אכטצהן הונדערט אַנענטען. מילא, איך זאָל דיר בעשרייבען די גרויסקייט פון'ס דאָזיגען גענעראַל, איז ניט שייך. דאָס הייסט, ער אַליין איז דוקא ניט אזא גרויסער, ווי דער טאַראַאם איז גרויס, און אויגען האָט ער גרויסע, שארפע אויגען, און א פנימ'על א ליכטיגס, און בעקלעך רויטע, און רופען רופט מען איהם: יעוו־ זערעל. דעם גענעראַל'ס קאנטאָר פערנעמט א גאַנצע שטוב. חדרים, חדרים און חדרים. א סך טישען מיט בענקלעך, מיט ביכער, מיט פאַפיערען, און אַנענטען דרעהען זיך ארום, און סע גריבעלט און סע שוויבעלט, און דעפעשען לויפען הין און צוריק — עס טהוט זיך חושך! איידער מע דערשלאָגט זיך צום גענעראַל אַליין, דאַרף מען דורכגעהן שבעה מדורי גיהנם. א טוידטער בין איך געווען, אז מע האָט מיך אריינגעפיהרט צו דעם דאָזיגען יעור־ זערעל, האָטש אפילו ער האָט מיך דוקא געבעטען זיצען, מכבד נעווען מיט א פאַפיראָס, אויסגעפרעגט ביי מיר, ווער איך בין און וואָס איך בין און וואָס איז מיין נעשעפט? בין איך נעגאַנגען און איהם אויסדערצעהלט אַלסדינג, פון'ס אַנהויב ביז'ן סוף, ווי אזוי איך בין געפאָהרען קיין קעשענעוו און פערבלאָנזעט קיין אַדעס, נע־ האַנדעלט מיט „לאָנדאָן", און פון דאָרטען קיין יעהופעץ, זיך נע־ דרעהט ארום דער בערזע, נעקויפט און פערקויפט „יקנה"ז" און „פוטיוויל" און „לילעפוטען" און אנדערע „פאַפיערלעך" אין די מיליאָנען אריין, און נאָכדעם, ווי איך בין, ניט היינט געדאַכט,

נעווארען א מעקלער פון צוקער און פון געלה, פון הייזער און פון אימעניעס, פון וועלדער און פון זאוואדלעך, און ווי אזוי איך בין נאכדעם נעווארען א שדכן, אפילו א שרייבער אויך, נעדרעהט, נעברענט, געפלאקערט און געטראסקעט מיט דער גאנצער וועלט, און דער סוף איז געווען, זאג איך איהם, נישט גוט — שלים־שלים־מזל דורך טיר און דורך טויער... אויסגעהערט מיך, שטעהט־אויף דער נענעראל, יעווזערעל הייסט עס, לעגט ארויף אויף מיר די האנד און רופט זיך אן צו מיר: „ווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, נאסטאדרין מנחם־מענדעל? איהר נעפעלט מיר; א נאמען האט איהר א שענעם, און רעדען, ברוך השם, קאנט איהר. איך זאג אייך נביאות, אז מיט דער צייט וועט איהר זיין א גרויסער אגענט, טאקי נאר א גרויסער! דערווייל בעקומט איהר איין אוואנץ, פאהרט ארוים אויף דער וועלט, אין די אידישע שטעדט און שטעדטלעך, דארט קען מען אייך אויסגעבונדען, און ווייט מצליח"...

און כך הוה. איך האב נאר בעקומען פון זיי די עטליכע קערבלעך, אזוי האב איך מיך באלד אויסגעקליידט בגדי־מלכות. זאלסט מיך זעהן, וואלסט דו מיך ניט דערקענט. און א פארטעפעל האב איך מיר געקויפט א גרויסען, האט מען מיר אנגעפאקט אהין ביכלעך מיט פאפיערען א גאנצען טראנספארט, און איך האב מיך געלאזט אויף גאט'ס וועלט. קודם קיין כעסארביע, א ווינקעל פון פרנסה! דארט, זאגט מען, קאן מען מאכען עשעפטלעך, שטראפירען און שטראפירען. דארף זיך מאכען אזוי, אז איך האב יאהרציייט, חאפ איך מיך אראפ מפאיעזד לפאיעזד אין א קליין שטעטל, עפים א העק צו אלדי שווארצע יאהר. איך האב נאר ניט געווואוסט, אז דאס שטעדטל האט א שם אויף דער וועלט מיט איהרע שקצים, עזות־פנים'ער, מוסרים און יאבערניקעס. פערברענט וואלט עס געמעגט ווערען איידער איך האב עס דערקענט! נאר אז סע איז בעשערט איין אומגליק — דארף איך אקוראט אט דא, אין דעם שטעדטל, האבען יאהרצייט, און פאל אריין אין א בלאטע, זאל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין! דאס הארץ האט

מיר אָבער טאקי נעזאָגט, אז איך וועל דאָ גוט ניט אָפשניידען. נאָר אז מע דאַרף זאָגען קדיש, איז עפּעס א תירוץ? בין איך צוויק גלייך אין בית־מדרש אריין און קום אָן פונקט צו מעריב. אָפּגעדאַוונט מעריב, נעהט־צו צו מיר דער שמש און רופט זיך אָן צו מיר: „יאָהרצייט?" — זאָג איך: „יאָהרצייט". — מאַכט ער צו מיר: „פון וואַנעט איז א איד?" — זאָג איך: „פון דער גאָרער וועלט". — „מה שמכם?" — זאָג איך: „מנחם־מענדל". — „קומט דאָך אייך שלום!" — און ער שטעקט מיר אָפּ א שלום־עליכם, און נאָך איהם דער נאַנצער מנין. אַלע געבען מיר אָפּ שלום, און עס ווערד ארום מיר א רעדעל, און מע הויבט־אָן אויסטאָפּען ביי מיר, ווער איך בין און פון וואַנען איך בין און וואָס איז מיין טהועבה? זאָג איך זיי: „איך בין אייַן אַנענט". — פרענען זיי: „פון וואָס איין אַנענט? פון מאשינעס?" — זאָג איך: „דוקא ניט. איך בין אייַן אַנענט א אינקוויזיטאָר פון „אקוויטעבל". — זאָגען זיי: „וואָס איז דאָס פאַר א שלאַק?" — זאָג איך: „איך בעוואָהרען מענשען נאָכ'ן טוידט". און איך נעב זיי צו פערשטעהן דעם שכל, ווי אזוי מע שטראָפירט מענשען פונ'ם טוידט. שטעהען זיי ארום מיר מיט אָפּענע מויל־ער, גלייך ווי מע וואַלט זיי דערצעהלט — אויפ'ן הימעל א ירידה. נאָר צוויי חברה־לייט האָב איך בעמערקט צווישען זיי, איינער א הויכער, א דאַרער, איין אויסגעבויגענער, מיט א נאָז אויך איין אויסגעבויגענער און א גלאַנצענדיגער; א טבע האָט ער, אז ער רעדט, צופט ער די האָר פונ'ם בערדעל אייניציגווייז. דער אַנדערער — א נידעריגער א בריייטער, א שוואַרצער, ווי א ציגייגער, מיט איין אויג א שעלמיש, וואָס קוקט ביי איהם קיין פּצון זייט. ער מעג רעדען ווי ער ערנסט, ווייזט זיך אויס, אז ער שמייבעלט. די דאָזיגע צוויי חברה־לייט האָבען, אַפּנים, יא פערשטאַנען, וואָס הייסט שטראָפירען מענשען פונ'ם טוידט, מחמת זיי האָבען זיך עפּעס מאַרנע איבערגעקוקט מיט די אויגען און האָבען א זאָג געטהאָן איינס צום אַנדערען אונטער דער נאָז: „סע וועט געהן א גאַנג"... איך האָב באַלד פערשטאַנען אָן די צוויי פאַר־

שוינען, אז זיי זענען ניט גלייך צו אנדערע; זיי פערשטעהען אײן עסק, און מיט זיי קאָן מען שוין עפּיס מאַכען. און כך הוה. איך בין נאָר ארויס פון בית־מדרש, געהען זיי מיר נאָך, די צוויי חברה־לייט, פון הינטען, און מאַכען צו מיר: „וואָס לויפט איהר אזוי, רב מנחם־מענדעל? שטעהט א וויילע, מיר ווילען אײך עפּיס פּרענגען. אָט דאָ ביי אונז, אין דער בלאָטע, ווילט איהר מאַכען געשעפּטען?"... — זאָג איך: „פּאַר וואָס ניט?" — מאַכט צו מיר דער לאַנגער, דער וואָס מיט דער אויסנעבוינענער נאָז: „צווישען אַחינו בני־ישראל?"... און דער וואָס מיט'ן אוינגל העלפּט איהם אונטער: „מיט אידען איז גוט קוגעל עסען". — זאָג איך: „וואָס זשע איז דערצו די עצה?" — זאָגט דער לאַנגער: „האַנדלען זאָל מען מיט א פּריץ". — „לעבען זאָלען די גויים"... — העלפּט איהם אונטער דער וואָס מיט'ן אוינגל. און אָט אזוי נעהען מיר און רעדען, און אז מע רעדט, דערדערט מען זיך. עס לאָזט זיך אוים א מעשה, אז אָט די צוויי חברה־לייט האָבען זייער אייגענם א פּריץ א מאָל־דאַוואָן, א רייכען בעל־הגוף, וואָס זיי פּערדיענען ביי איהם אָפּט א קערבעל. מיינען זיי, אז איהם וואָלט מען נעקאָנט זעהר שען פּערשטראָפירען... זאָג איך: „אָך, פּאַר וואָס ניט? מיט'ן נרעסטען כבוד! אדרבה, זאָג איך, נעמט זיך צום עסק, און לאָמיר עס מאַכען יחדיו. איך בין, זאָג איך, נישט קיין אָץ להעשיר"... און עס איז געבליבען, אז מאָרגען, אם־ירצה־השם, אין בית־מדרש צום ערשטען מנין דאַרפען זיי מיר ברענגען תשובה פון זייער פּריץ דעם מאָל־דאַוואָן. נאָר וואָס דען? איין זאָך האָבען זיי מיך נעבעטען — ס'זאָל זיין בסוד־סודות, דאָם הייסט, איך זאָל זיך ניט אויסרעדען אויף דער אכסניא, אז איך האָב מיך מיט זיי נעזעהן און אז מיר האָבען אָפּגעשמועסט אינאיינעם מכח א געשעפּט.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג נעווארען, האָב איך מיך נעפּערט אין בית־מדרש אריין דאוונען מיט'ן ערשטען מנין. אָפּ־נעדאַוונט — נישטאָ מיינע חברה־לייט. איבערגעווארט דעם אַנ־דערען מנין — נישטאָ מיינע פּאַרשוינען. פּאַר וואָס האָב איך זיי,

שוטה, נישט געפרענט, ווי אזוי רופט מען זיי ביי׳ם נאָמען און וואו זיצען זיי? צוגעהן צום שמש און א פרעג טהון ביי איהם — האָב איך מורא: איך האָב דאָך געגעבען זיי דאָם וואָרט, ס׳זאָל זיין בסוד! ערשט העט נאָך אלע היום׳ס האָבען זיי זיך בעוויזען מיט די טלית־ותפילין. אז איך האָב זיי דערזעהן, האָט מיר א טיאָך געטהאָן דאָם הארץ פאר שמחה. נאָר צוגעהן צו זיי און פרענגען, וואָם הערט זיך — האָב איך מיך איינגעהאלטען, ס׳איז נישט מעשה מענש. אפגעדאוועט פאר זיך אויף איין פוס, חאפען זיי די טלית־ותפילין און לאזען זיך געהן נעשווינד. איך נאָך זיי. — „נו?" — מאך איך צו זיי. מאכען זיי צו מיר: „יהודי בלא, דבר׳ט נישט אויף דער נאָם, איהר קענט נישט אונזער שטאָדט, ברענען זאָל זי אייך! איהר געהט אונז בעסער נאָך פון הינטען און קומט צו אונז אהיים. דאָרט מאכען מיר דאָם געשעפט, און מאקי אין איינוועגס עפים צובייסען"... אזוי מאכט צו מיר דער וואָם מיט דער אויסגעבויגענער נאז און טהוט א וואונק צו דעם וואָם מיט׳ן אויגעל, און יענער וואָם מיט׳ן אויגעל ווערד נעלם. און מיר אין צווייען לאזען זיך געהן איבער ענגע פינסטערע חושכ־דיגע נעסלעך, ער אויף צופריהער און איך נאָך איהם. אזוי לאנג, אזוי בריים, ביז נאָט האָט נעהאלפען, מיר זענען בשלום נעקומען.

ארויינגעקומען אין א קליין פינסטער פערוויכערט שטיבעל מיט א סך פליענען אויף די וועגד און אויף דער סטעלי, מיט א נע־מאהלטען מזרח, א רויטען טישטוך אויפ׳ן טיש און מיט א לאמפ, פערהאָנגען מיט פאפיערענע אפגעבליאקעווענע קווייטען, האָבען מיר נעטראפען ביי׳ם אויווען א קליין, אויסגעשמירט ווייבעלע מיט א בלייך־איבערגעשראקען פנים. דאָם קליינע ווייבעלע האָט א קוק געטהאָן מיט׳ן איבערגעשראקען פנים אויפ׳ן מאן, און דער מאן האָט א זאָג געטהאָן צו איהר פארבייגעהענדיג: „עסען!" — און ס׳איז בעשאפען נעווארען אין איין כהרף־עין א טישטוך מיט א בולקע, מיט בראָנפען און מיט פערבייסען. עס האָט נישט לאנג נעדויערט, און יענער וואָם מיט׳ן אויגעל איז אריינגעקומען, און

נאָך איהם האָט זיך אַריינגעקאָטשעט א נפש פון א פּוד צוועלף מיט א גרויסער בלויער נאָז, מיט פּעטע האָריגע הענד און מיט צוויי מאָדנע פּיס, וואָס אָנהויבען הויבען זיי זיך אָן דוקא גראָב, נאָר וואָס ווייטער געהען זיי דינער און דינער. עס דאַרף זיי זיין שווערליך צו טראָגען אויף זיך אזא גרויסען, אזא שווערען נוף.

אָט דער דאָזיגער נפש איז געווען דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן. דערזעהן דאָס פּלעשל בראָנפען אויפֿן טיש, האָט ער אַרויסגעלאָזט פון זיין פּעטען בויך א פּעטע שטימע אויף גוויש: „אָצע דאָברע דילאָ!“... געגומען צו ביסלעך בראָנפען (דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן האָט געגומען צווויי ביסלעך), האָבען די צווויי חברה־לייט פערבונדען מיט איהם א שמועס מכח ווייץ און מכח קאָרן, און בשעת מעשה טהוט מיר יענער וואָס מיט׳ן אויגל א זאָג אויפֿן אויהער: „דער אָדון איז אָנגעשטאָפּט!... האָט אפשר טויזענד טשעטוואַרט ברויט, א חוץ האָבער... קוקט ניט אויף איהם, וואָס ער גההט אזוי אַרעם געקליידט; ער איז נאָר א קאַרגער“... און יענער, דער לאָנגער, גיט איהם אלץ עצות, ער זאָל נישט פערקויפען דאָס ברויט, וואָרום עס וועט זיין טייער ווייץ; ער זאָל בעסער אָפּלעגען דאָס גאָנצע ברויט אויפֿן ווינטער. „אָצע דאָברע דילאָ!“ — זאָגט איהם אלע מאָל דער פּריץ דער מאָלדאַוואַן, האָקטאַריין איין כוסה נאָך דער אַנדערער און פערבייסט מיט אָפּעטיט, ווי נאָך א תענית, און בלאָזט מיט ביידע ליפּען און מיט דער נאָז. נאָכ׳ן עסען רופט זיך אָן צו מיר דער לאָנגער: „אַצינד קאָנט איהר דבר׳ען מיט׳ן אָדון מכח אייער עסק“... האָב איך מיך אַוועקגעזעצט מיט׳ן אָדון בעזונדער אין א ווינקעלע און האָב איהם אַנידערגעלאָזט א דרשה, איך וויים ניט, פון וואַנען עס האָט זיך צו מיר נעגומען! איך האָב איהם נעגעבען צו פערשטעהן, ווי נויטיג דאָס איז פאַר איטליכען מענשען דאָס שטראָפירען זיך, ער מעג זיין רייך, ווי קורח; אַרבה, וואָס דער מענש איז רייכער, זאָג איך, איז אלץ נויטיגער, ער זאָל זיך פערשטראָפירען, וואָרום א רייכער מענש, זאָג איך, אז ער וועלט־אָן דאָס נעלד אויף די על־

טערע יאָהרען, איז איהם טויזענד מאָל ערנער ווי דעם קבצן; א קבצן, זאָג איך, איז שוין געוואָהנט נעוואָרען מיט'ן דלות, און א נגיד, זאָג איך, אז ער בלייבט חלילה אָהן נעלד, איז ערגער ווי געשטאָרבען. „יאָ, נאָפיסאָנאָ או נאָס — זאָג איך צו איהם — עני חשוב כמת, זנאָטשיטסאָ, ביעדני חוזשע יאָק מערטווי. א פאָטאָמו, זאָג איך, וואָשע בלאָהאָראָדיע, זאָג איך, זאָשטראָפיראָי־מי סובי, זאָג איך, אָט סמערטי טשרעז סטאָ דוואָרצאָט לייעט, זאָג איך, נא דעסיאָט טיסיאָטשי"... „אָצע דאָברע דילאָ!" — מאָכט צו מיר דער אָדון און בלאָזט מיט ביידע לייפען, ווי א בלאָז־זאָק. איך פיהל, אז דער כח פון רעדען האָט זיך אין מיר צעברענט מיט סכנת־נפשות, ווי‌ל איך רעדען ווייטער, רופט זיך אָן צו מיר דער לאָנגער: „גענוג אייך צו דבר'ען; נעמט ארויס דעם נייר און כתב'עט־אָן וואָס מע בעדאַרף"... און יענער וואָס מיט'ן אויגעל טראָגט מיר אונטער א טינט און פערער, און איך טהו־אָפ אלסדינג, וואָס מע בעדאַרף, און אז עס קומט צו חתמ'ענען, שוויצט דער פריץ דער מאָלדאָוואָן נעבאָך שטאַרק ביז ער „לעגט דעם טאָטען". נאָכדעם נעה איך מיט איהם צום דאָקטאָר, ער זאָל איהם בעטראָכ־טען, איך נעם איין אדערוף, נעב ארויס א קוויטאָנציע — און דאָס נעשעפט איז נעמאָכט.

נעקומען פאָר־נאָכט אויף דער אכסניא פרייליך און נעהייסען זיך קאָכען וועטשערע, רופט זיך אָן צו מיר דער בעל־הבית פון דער אכסניא: „וואָס הערט זיך עפּיס ביי אייך?" — „וואָס זאָל זיך הערען?" — זאָג איך. — „מע מען אייך, זאָגט ער, אפּגעבען מזל־טוב?" — „וואָס פאָר א מזל־טוב?" — פרעג איך איהם. — „דאָס נעשעפּטעל, זאָגט ער, וואָס איהר האָט אפּגעארבייט"... — „וואָסער נעשעפּטעל?" — זאָג איך און מאָך מיך תמ'עוואָטע. — „מיט'ן פריץ". — מאָכט ער צו מיר. — „מיט וואָסער פריץ?" — „מיט'ן נראָבען פריץ". — „פון וואָנען ווייסט איהר, זאָג איך, אז איך האָב נעמאָכט א נעשעפּטעל מיט א פריץ?"... „ס'איז אזוי, זאָגט ער, א פריץ, ווי איך בין א רביצין"... — „וואָס זשע דען איז ער?" —

„ער איז א פּיפערנאָטער", — מאַכט צו מיר דער בעל־הבית און צעלאַכט זיך מיר גלייך אין פּנים אַריין. זעץ איך מיך צו צום בעל־הבית און הויב איהם אָן בעטען, חלש'ען, ער זאָל מיר זאָגען, וואָס בעריִיט דאָס „פּיפערנאָטער" און פון וואַנען וווייסט ער, וואו איך בין געווען און וואָס איך האָב געטהאָן? הקיצור, ער האָט, אַפּנים, אַרויסגעזוהען פון מיינע רעד, אז איך בין דאָ גאָט די נשמה שולדיג, האָט ער אויף מיר רחמנות געהאַט און האָט זיך פערשפּאַרט מיט מיר בעוונדער אין א חדר און האָט מיר נענומען דערצעהלען אויף מיינע צוויי שותפים אזעלכע זאכען, אזש די האָר האָבען זיך מיר נעשטעלט קאַפויר. לאָזט זיך אויס א מעשה, אז די צוויי חברה־לייט זענען בסך־הכל פּראָסטע שווינדלערס, מזיקים, זאָגט ער, וואָס די וועלט האָט דאָס נישט. „זיי האָבען שוין, זאָגט ער, אָפּגעטהאָן אויף זייער לעבען אזעלכע קרימינאל־זאכען, וואָס וועו מע חאפט זיי, זאָגט ער, געהען זיי אוועק וויִיט... זייער טרפה'נער גליק, זאָגט ער, איז, וואָס תמיד שטעלען זיי אַרויס א דריטען, און אַליין, זאָגט ער, בלייבען זיי שטענדיג פון דרויסען... דער דאָזיגער פּריץ, זאָגט ער, וואָס מע האָט אייך איהם אַרויסגעשטעלט פאר זעהר א רייכען מאַלדאַוואַן, איז בסך־הכל א פּראָסטער לאַפּאַצאַן, זאָגט ער, א שכור הגדול הגבור והנורא, און דער, זאָגט ער, וואָס איהר האָט איהם פערשטראָפירט, — איז אָדער ער האלט ביי אָפּזאָגען די עטליכע גילדען, זאָגט ער, אָדער ער איז שוין א שוכן־עפר... איהר פערשטעהט, זאָגט ער, מיט וואָס דאָס שמעקט?"...

דערהערט אזעלכע דבורים, איז מיר פּרחה נשמתי געוואָרען. עס געהט מיר מעהר נישט אָפּ צו מיינע זיידענע קליידער, אז איך זאָל מיך נאָך אַריינחאַפּען אויף א מינוט אין א טורמע אַריין! האָב איך נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות און געלאָזט זיך גלייך צו דער באהן, לויפען וואוהין די אויגען טראָגען, גאָר נישט געוואָלט אפילו זעהן זיך שוין מעהר מיט מיינע צוויי חברה־לייט. לאָזען זיי געהן כּף־הקלע מיט זייער מאַלדאַוואַן און מיט דער שטאָדט און מיט גאַנץ בעסאַראַביע און מיט'ן גאַנצען עסק פון

שטראפירען מענשען פונ׳ם טוידט, וואָס מע קאָן דורך דעם אומ־גליקליך ווערען... לאָז גאָט געבען בעסערע פּרנסות. הלואי איך זאָל שוין קומען אויפ׳ן אָרט בשלום. און מחמת איך האָלט ביי פּאָהרען א ווייטען וועג, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, פון האָמבורג וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־דערלעך זאָלען לעבען. גאָט זאָל העלפען, זיי זאָלען זיין געזונד און שטאַרק, און מע זאָל זיך זעהן מיט פריילעכע הערצער. גרים שווער און שוויענער און איטלעכען בעזונדער גאָר פריינדלעך.

ממני בעלך מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר שכחתי. איך האָב דיר גאָר פערגעסען שרייבען, וואוהין איך פּאָהר. זוגתי היקרה, איך פּאָהר קיין אמעריקע. נישט אַליין — א גאַנצע קאָמפּאַניע פּאָהרען מיר. דאָס הייסט, פּאָהרען פּאָהרען מיר, אייגענטלעך, קיין האָמבורג, און פון דאָרטען שוין קיין אמעריקע. וואָס עפּעס קיין אמעריקע? ווייל אין אמעריקע, זאָגט מען, ווערען אידען גליקליך. גאָלד, זאָגט מען, וואָלגערט זיך דאָרט אין די גאַסען. געלד רעכענט זיך דאָרטען אויף טאָלערס, און מענשען זענען דאָרטען בחשיבות גדול — א רעגדעל א מענש! און ווער שמועסט, אידען — די זענען גאָר דאָס אויבערשטע פון חריין! אַלע זענען מיר מבטיח, אז אין אמעריקע וועל איך, אם־ירצה־השם, מאַכען גוט, טאַקי וואָס גוט הייסט. די גאַנצע וועלט פּאָהרט איצט קיין אמעריקע, מחמת דאָ איז נישטאָ וואָס צו טהון. לחלוטין נישט. סע האָבען זיך אויסגעלאָזט אַלע געשעפּטען. היינט וויבאַלד אז די וועלט פּאָהרט, פּאַר וואָס זאָל איך אויך נית פּאָה־רען? וואָס האָב איך איינצושטעלען?... רק זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה, און נישט איבערטראַכטען אויף מיר חלילה קיין שלעכטס. גלויב מיר בנאמנות, אז איך וועל דיך, חס ושלום, נישט פערגעסען, נישט דיך, נישט אונזערע קינדערלעך, זאָלען געזונד זיין. איך וועל ארבייטען טאָג ווי נאַכט, קיין זאַך

וועט מיר ניט זיין שווער, און אז דער אויבערשטער וועט מיר העלפן, איך וועל, אם־ירצה־השם, בענגליקען, און בענגליקען וועל איך נעווים, דאָס איז ביי מיר זיכער. ווי ס'איז טאָג אויף דער גאַנצער וועלט, וועל איך דיר צושיקען שיפסקאַרטען, פאַר דיר און פאַר די קינדער, און וועל דיך אַרויסנעמען אהין, און וועסט ביי מיר לעבען בכבוד, ווי די גרעסטע שררה'טע, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעסטען, קיין שפּרענקעלע וועל איך אויף דיר נישט לאָזען פאַלען. און עס איז שוין טאַקי צייט, כלעבען, אז דו זאָלסט אויך וויסען פון א וועלט צו זאָגען! רק נישט געזאָרגט און נישט נענומען זיך צום הארצען — מיר האָבען א שטאַרקען גאָט!...

הנ"ל.

סוף פונ'ם זעכסטען בוך.